12

DESIDERII ERASMI Roterodami FLORES,

Ex ejus scriptis collecta.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE.
CIƆ IƆ C XLV.

Iudicium Cutberti Tonſtalli de Eraſmo & Gulielmo Budæo.

ERASMVS & BVDAEVS, duo lumina mundi, plus ad veterem eloquentiam multis antiquatam ſeculis revocandam, plus ad inſtaurandas humaniores literas (abſit invidia verbo) contulerunt, quam omnes Peroti, Laurentii, addo etiam Hermolai, Politiani, cæterique omnes, qui ante eos fuerunt. Hi enim, ut ocium oblectarent ſuum, quo quemque vocabat ingenium, eo tendentes, iucunda quædam & ipſa varietate lectorem morantia congeſſerunt, velut ex amœniſſimo quopiam prato ſelectiſſimos carpentes floſculos: Illi vero Herculeo quodam & indefeſſo labore, denſiſſimas barbarorum acies, & Xerxis copiis maiores, magno uterque animo adorti, fuderunt, ac iam pene profligarunt: è templis alter, qui ſacra omnia profanaverant: alter ex foro, qui iudicia omnia peſſundabant.

Serenissimi ac Illustrissimi Principis ac Herois

FRIDERICI,

D. G. Regis Boëmiæ, Comitis Palatini Rheni, Sacri Rom. Imp. Principis-Electoris, Ducis Bavariæ, Marchionis Moraviæ, Ducis Silesiæ, & Lucemburgi, Marchionis superioris & inferioris Lusatię &c., Filiolis:

Adolescentibus heroica indole præditis,

D. CAROLO-LUDOVICO,
D. RUPERTO,
D. MAURITIO,
D. EDUARDO,
D. PHILIPPO,

Fratribus Germanis,

Dominis suis gratiosissimis, salutem.

HENRICUS VIII, *Anglorum Rex*, Adolescentes Illustrissimi, *quum aliquando coram regni proceribus se eruditiorem optaret*; non hoc, *inquiunt illi*, nos à te, sed ut e-

ruditos amplectaris, & foveas, expetimus. *Quid ni?* inquit ille. *nempe sine illis vix essemus. Nulla certe vox ore principis praclarior emitti potuit, nulla tam generosa indole eximior, nulla plausibilior. Digna profecto, qua omnium principum animis penitius, non insculpatur tantum, & exsulpatur, sed & in purum putumque, quod dici solet, succum vertatur. Duo enim eximius Heros iis, qui ad gubernacula sedent, maxime esse necessaria innuere voluit,* eruditionem *nimirum*, & cum viris doctis ac prudentibus conversationem. *Nihil literis mortalibus esse in vita vel dulcius, vel iucundius, non veterū duntaxat monumenta loquuntur, sed & ipsa rerum magistra experientia testatur. Veteres illi sapientes,* solas illas esse proprias hominis opes dicebant, neque dari à fortuna, neque eripi posse, usu augeri, non minui, meliores fieri non deteriores, non senescere cum forma & viribus corporis; non contingere ignavis, ut honores; non avocare hominem à virtute, sed instruere; eas solas tranquillare animum

nimum nostrum; semper parata esse præsidia: & demum sine his ne homines quidem nos esse. *Vnde Aristoteles, philosophorum, ne Platone quidem,* iuxta M. Tullium, *excepto, citra controversiam omnium doctissimus, crasso cuidam & ἀμούσῳ percunctanti:* quid esset discriminis inter doctos & indoctos? *expedite respondit:* quod inter viventes & mortuos: *rectissime iudicans, qui corporum modo vita fruerentur, quem habemus cum asinis, suibus, & anseribus communem; & corporis tantum oculis solem intuerentur, quem acutius cernunt aquilæ; animis vero, quibus, ut idem ait, lucem ac vitam donat philosophia, nihil cernerent;* eos nec hominis appellatione dignos, & mortuos esse verius, quam vivos, minimoque intervallo à lapideis differre signis; *hoc nomine etiam inferiores, quod statuæ sic delectent oculos, ut nemini maledicant, lædant neminem. Hinc apparet, quam insani sint,* qui existimant, egregios Principes à nulla re magis abesse, quam à literis, studioque Philosophiæ: *perinde quasi hæc duo ex diame-*

tro inter se pugnent; sapere & Principem agere: *cum ita inter se cohæreant, ut si alterum alteri adimas, nihil iam relinquas præter inanem Principis titulum, cenotaphiorum instar, quæ nomina tantum, & stemmata foris ostentant, cum intus vacua sint. Et hanc fuisse caussam existimo, quod superioribus seculis* prodigii simile sit habitum, præsertim apud Germanos, Principem scire literas. *Posteaquam vero D. Erasmi illius Magni temporibus bonæ literæ, tot annis barbarie sepultæ, partim reviviscebant, partim enitescebant, & tanquam flores zephyris reflorescebant, factum est, ut etiam magnates ac Reges harum ducti amœnitate, eas colere, & exuta barbarie unice amplecti cœperint. Inter alios id ætatis claruit* Henricus VIII. Rex Angliæ, *qui scripsit contra Lutherum librum sane non inelegantem; cui* Erasmus Roterd. *insigne prabet testimonium in epistola ad* Georgium ducem Saxoniæ: Habet, *inquit*, Princeps ille ingenium mire felix, ac versatile, quod incredibili modo valet quocunque sese intenderit:

Et ſtylum olim puer non indiligenter exercuit, etiam ad me ſcriptis epiſtolis aliquot; tum ante paucos annos diſputationem ſcripſit Theologicam: An Laicus obligetur ad orationem vocalem? Et in ſcholaſticorum Theologorum libris verſari gaudet: & in conviviis aliquid de re Theologica diſcurrere ſolitus eſt: nonnunquam in multam noctem profertur contentio literata. Habet Reginam eleganter doctam. Quod ſi qua in parte fuiſſet adiutus in eo libro, nihil erat opus meis auxiliis, cum aulam habeat eloquentiſſimis pariter ac doctiſſimis viris differtam. Quod ſi ſtylus habet aliquid non abhorrens à meo, nihil mirum, aut novum, quum ille puer ſtudioſe evolverit meas lucubrationes, huc provocante clariſſimo viro Gulielmo Montioyo diſcipulo quondam meo, quo tum ille ſodali ſtudiorum utebatur. *Et ad Ioannem Cochleium:* tanta, *inquit*, naturæ dexteritas eſt, ut & in iſtis vulgaribus, velut equitandi iaculandique peritia, neminem non à tergo reliquerit. Dicas, illum

ad omnia natum: Nullum est Musices genus in quo non excesserit mediocritatem; Mathematicarum item disciplinarum mire docilis. Nec unquam omisit studia. quoties per regni negotia vacat, aut legit aliquid, aut disputat, quod solet perlibenter: mire comis & placidus in certamine: dicas, hic socium esse, non Regem. *Vbi nunc sunt, qui iactitant:* Principum vigori officere literarum cognitionem? *Quis fuit Iacobo Rege Angliæ doctior, vel pace celebrior; vel rebus gerendis dexterior, vel condendis legibus cordatior, vel in consiliis oculatior, vel in coercenda scelerum licentia vigilantior, vel in deligendis magistratibus atque officiis diligentior, vel in conciliandis fœdere regibus efficacior? Nihil dico de Friderico* III. Electore Palatino: *qui quantum profecerit in literis, ipsa sane scripta loquuntur. Idem insigne specimen sui ingenii suæque prudentiæ, imo constantiæ, edidit Augustæ Vindelicorum in congressu Principum. Nam quum Principes quidam, qui Lutheranorum, vel Flaccianorũ potius, partes sequebantur,*

Ele-

Electorem Palatinum, ob articulum de Cœna Domini, de pace imperii excludere vellent, Elector coram Imperatore & Proceribus Imp. erudita & extemporanea oratione, adeo ſapienter, adeo graviter ſuam egiſſe fertur cauſſam, ut Maximiliano Imperatori lacrymas excuſſerit; & ab Electore Saxonico, qui ipſius brachium attigerat, hoc encomium audire meruerit: *Fritz, du biſt frommer denn vvir alle. Et quanquam regii pectoris vigor* non langueſcat, *ut oſtendimus,* ſtudio literarum; *tamen non expedit, hominem Reip. natum aſſidua meditatione ſtudiorum in mutis,* ut vocãt, *magiſtris, ſitum ducere: quin potius, quemadmodum Plato* civium ſuorum animos Gymnaſticæ muſicæque temperatura fingit, *ita decet, ſummatium vitam viciſſim ſtudiorum ocio, rerumque gerendarum negotio temperari. Nihilominus tamẽ conducit, in optimis literis per ætatem non ſegniter exerceri, præſertim iis, qui ad egregium* Principẽ *gerendum, vel addunt ſtimulos, vel viam aperiunt; tametſi factum videmus, ut quoſdam eximios* Principes, *di-*

sciplina, licet alieniores, nobilitarint, Mithridatem *linguarum reique medicæ peritia*; C. Cæsarem *Matheseos cognitio. Multa suggerunt amici, sed nulli plura, quam boni codices, quos* Cato *vel in ipsam curiam comites habere consuevit, lectitans interim aliquid dum Senatus cogeretur. Quemadmodum igitur à viris*, quos fortunæ calculus mundi gubernaculis admovit, *haut exegerim anxiam atque exactam scholasticarum disciplinarum cognitionem,* in quibus, qui senuerunt, eos fere etiam sensu communi carere videmus, tantum abest ut tractandis rerum habenis sint idonei; *ita vehementer ab istis dissentio, qui Reges prorsus ab omni librorum commercio, ceu noxio, ablegant, perinde quasi hoc demum vere regium sit*, nihil omnino vel scire, vel agere, præter aleam, venatus, moriones, & his etiam sordidiores voluptates. *Cum quibus enim amicis libentius confabuletur cordatus & pius Princeps, quam cū iis, qui & semper præsto sunt, & sapiunt plurimum, & nihil loquuntur ad gratiam. Verum nullis ex libris,*

mea

mea sententia, plus utilitatis capi posset, quam ex eorum monumentis, qui res publice privatimque gestas, bona fide posteris prodiderunt, præsertim si quis regalis Philosophiæ præceptis imbutus huc accesserit. Cæterum Principes *licet ipsi pro rara quadam animi perspicacia sapiant plurimum, tamen prudentium & eruditorum, & potissimum eorum, qui nesciunt ad gratiam loqui, consuetudine, familiaribusque colloquiis delectari debent, memores illius Sophoclis:* Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ. *hoc est*, Reges sapientes redduntur sapientum hominum consuetudine. *Talis erat Henricus* VIII *Rex Angliæ, qui parum esse putabat iustis præsidiis regnum suum munisse, nisi idem viris eruditione iuxta ac fidei integritate præcellentibus ditet, atque honestet: hoc potissimum pacto felicem ac magnum Regem se fore iudicans,* non si quam plurimis, sed si quam optimis imperaret. *Prudentes igitur viros cordatissimus quisque* Rex *in familiam suam atque adeo in cubiculum, non solum admittere, verum etiam invitare; nec invitare modo, verum et-*

iam pertrahere debet. Hos habere arbitros, ac testes perpetuos vitæ suæ; hos habere in consiliis, hos habere itinerum comites. Ab his stipari gaudere potius, quam luxu perditis iuvenibus, aut muliercutis, aut etiam torquatis Midis, aut insynceris officiariis; quorum alius ad voluptates ineptas avocet; alius ad tyrannidem inflammet; alius ad expilandum populum novas technas suggerat. Hæc omnia Serenissimus Rex, parens vestri amantissimus, *penitiore mentis libramine pensitans, vobis de informatoribus, non minus doctis, quam prudentibus, prospicere voluit, qui tenellam adhuc ætatem, ad quodvis facinus flexibilem, tum ad animi, tum corporis exercitia flecterent. Istam mentem gratulor Serenissimo parenti vestro: gratulor vobis tam heroicum ingenium, & animũ ad utrumque paratum: gratulor, quod videam Germanicæ nobilitatis iuvenes pari cursu vobiscum ad istam laudem contendere: ut iam merito toti Germaniæ gratulari debeamus: & exemplum in dies ad plures emanaturum confidimus. Erit profecto tum vere clara, ge-*

nero-

nerosa, illustris ac splendida nobilitas, quum pro chartis & alea tractabit optimos veterum libros, pro scortis amplectetur virgines Camœnas, pro bellis & latrociniis sanctissimæ leges ac Philosophiæ decreta cordi erunt. Sed dicet hic quispiam: Verum est quidem, virtute nihil esse amabilius; sed nescio, quid illi decoris & gratiæ accedit, si fortunæ quoque bonis multitudini commendetur: *nos autem domi forisque bella exhauriunt, tyrannis hostium vexat, & aliæ quam plurima sunt virtuti obstacula: adeo ut cum Horatio dicere liceat:*

Haut facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Sint sane hæc; sed non erunt diuturna. Primo satis perspicuum est, hanc rerum procellam non sine voluntate Numinis immissam esse terris, quemadmodũ olim plagas varias inflixit Ægyptiis; postea Ecclesiam sub tyrannide Romanorum Imp. multum afflixit, non ut perderet suos, sed ut emendaret, ut purgaret, ut gloriosius coronaret. *Deinde fateor, hos tumultus Ecclesiæ graves esse, sed nos*

gra-

graviora promeruimus. Et recte: Deus magnatum luxum bellis punit; plebeiorum petulantiam calamitatibus corrigit: Spiritualium corruptos mores recudit; quorum hic lupum in capite, vulpem in pectore gestavit; huic magis erat negotium ventris, quam mentis; illi maior cura decimarum, quam animarum. *Et breviter; hac omnia, quæ perpetimur, levissima sunt, si comparentur cum nostris delictis. Quantum adhuc absumus à regula beati Iob!. Israelitas annis septuaginta Babylonicum exilium afflixit, & suo templo restituti sunt: David duodecim plus minus annos exilii aleam sustinuit, & suo regno restitutus est, imo longe illustrior factus est post exilium, quam fuit ante exilium:* Virtus *nimirum* plerumque illustrior fit ærumnis, quam in divitiis, vel etiam in fatis, tanta fortuna. Fortuna quoque plurimos, quos deprimere videtur, attollit, æstuque suo agitatos reddit meliores. Hercules *nunquam tot scriptorum monumentis decantaretur, nisi tot monstrorum impetus sustinuisset. Nos certe, velut*

Hebræi *exulātes in Babylonia*, quibus non licebat cantare canticum Domini in terra aliena, *expectamus* Messiam *nostrum, qui nos in pristinum restituat statum: utinam possit & syncera pietati restituere! Fata viam invenient, speroque, hos omnes Ecclesiæ tumultus tandem in bonam Catastrophen, omnibus nobis profuturam, exituros esse,* artificio summi illius choragi, cuius inscrutabili consilio res hominum temperantur. *Quod ut faciat, vestramque tot imaginibus illustrem familiam pristino nitori restituat, animitus precor. Ad extremum, hasce meas lucubratiunculas, ex* illius magni D. Erasmi Roterodami, viri incomparabilis, *epistolis haustas, æqui bonique facere dignentur. Optarim equidem, esse tales, ut harum lectio vobis afferat tantum utilitatis, quantum ista vestra meretur indoles. Certe hoc conatus sum, an assequutus, nescio:* ut rudem ætatem non minus ad pietatem allicerem, quam ad eruditionem. *Sed quod meis lucubrationibus deerit, hoc facile exæquabit sarcietque doctissimorum præceptorum indu-*

industria. *Precor autem* Christum Opt. Max., *ut istam heroicam indolem vestram, iam nunc velut in herba nihil mediocre pollicentem, omnibus dotibus*, Christianis Principibus dignis, *instruat ac locupletet. Valete feliciter,* & proficientes ætate, sapientia & gratia apud Deum & homines, *crescite, vivite, florete. Londini in Anglia, Idibus Iuliis, Anno à Virgineo partu Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Septimo.*

Vester, Adolesc. Illustriss.,
humillimus cliens

D. SIMEON PARTLICIUS DE SPITZBERG.

IN LIBRUM AUTORIS.

R*Egia progenies Christo* devota potenti,
Quā fovet æterni *Spiritus* ille patris:
Dum teris in primo pietatem flore iuventæ
Mellifluas Sophię deliciasq; sacras;
Accipe selectos *Batavum* de lumine flores,
Quos tibi *Partlitii* sacra *Camœna* vovet.
Ingenuos mores, exempla probata Sophorum,
Passim in *epistoliis* doctus *Erasmus* habet.
Hic resonant suavi *Musarum* examina cultu,
Et studiis dulcem præbet *Apollo* lyram.
Hæc monumenta tuo sint rite dicata favori.
Sic erit ingenii Sparta beata tui.
Interea Domini pro nobis cura resurget:
Lausque *Palatina* tendet ad astra domus.

M. Ioh. Sictor Boëmus.

Index

Index titulorum huius libelli.

A.

Com-

N. No-

Stu-

FINIS.

D. ERASMI
FLORES.

A.

Admonitio.

SI *quid scriptis admoneo, pro vobis facit*, non contra vos, qui talia non probatis. Sin agetis technis & callidis conspirationibus, omnia crede mihi recident in diversum.

Quanquam sapius & moderata Admonitio probum lectorem magnopere delectat; tamen improbos & altum vitiis indormientes non perinde excitat. C. 3. E. 64.

Non me eget monitore, tamen sæpe etiam *est holitor valde opportuna locutus.*

Denique qui sedulo monet, licet frustra moneat; tamen hoc nomine collaudandus est, quod prodesse voluit. C. 2. E. 75.

Recte monenti obtemperandum.

Fateor obtemperandum esse monenti, sed ei qui possit rite monere, sed ei, qui commode monet. Quis autem sese credat chirurgo ferrum & ignem admoventi, si manifestis notis præ se ferat studium occidendi si possit? Quis hauriat pharmacum à medico porrectum, qui præ se ferat animum perdendi ægrotum, non medendi? Multo vero sit insanior, qui se cōmittat talem animum afferenti cum imperitia secandi, aut medicandi. C. 2. E. 84. Vide *Monita*.

Adversa res, Afflictiones.

CHristus antiquum obtinet morem, quos maxime suos videri vult, eos maxime adversæ fortunæ procellis exercet.

Quod in magnis morbis solet evenire, ut homines sui sensum amittant, id accidit mihi in acerbissima animi molestia, ut cum essem afflictissimus, miserum tamen me esse non meminerim.

Homo pæne ad infortunia sum natus:

quippe qui iam annum solidum adversis ventis, adverso flumine, irato cœlo navigem: à quo quidem tempore, ut memini, perpetuam malorum catenã, trahentibus invicem ansis, in hanc usque lucem fortuna porrexit: etenim simul atque nudum me Britannica Charybdis orbi nostro revomuisset, sæva tempestas, atque ob eam iter longe durissimum, deinde in iugulos nostros acutæ latronum sicæ exceperunt, tum febris, postea pestis, quæ tamen fugavit tantum, non afflavit. C. 1. E. 12.

Deus abutitur malorum improbitate.

Ita visum est divinæ providentiæ, malorum improbitate abuti ad explorandam suorum synceritatem: Contra bonorum charitate uti ad consolationem eorum, qui laborant afflictionibus, ne deficiant. Nostrum autem est, alterum patienter ferre, veluti flagellum à patre nostræ salutis amantissimo adhibitum ad correctionem: alterum grate amplecti, veluti solatium, à propitio Deo immissum

ad confirmandam imbecillitatem nostram. C. 3. E. 47.

Deus calamitatibus nos ad pœnitentiam vocat.

Quanquam me vehementer discruciat hæc mundi tempestas, tamen non nihil adhuc spei residet apud me, fore ut divina providentia tumultus hos vertat in bonum exitum. Alii in alios culpam rejicimus, quum hæc mundi calamitas manus sit Dei, cunctos homines ad vitæ correctionem invitantis. Ad quem si confugiamus omnes, ipse tempestatem hanc rerum humanarum facile vertet in serenitatem. Cent. 3. E. 43.

Satis perspicuum est, hanc rerum procellam, non sine voluntate numinis immissam fuisse terris, quemadmodum olim plagas varias inflixit Ægyptiis, ut resipiscerent. C. 3. E. 42.

Quum hanc tempestatem nobis immiserit Dei manus, viciis hominum exacerbati, culpam in alios rejicimus, & canum more lapidem proiectum mordemus, non attendentes ad eum qui proiecit. Dominus est, qui nos

 omnes

omnes vocat ad vitæ correctionem; nec audimus admonentem, sed frivolis caussationibus nobis ipsi blandimur. C. 5. E. 92.

Porro, quum ipsa res loquatur, hanc tempestatem nobis immissam divinitus, à Deo nostris offenso sceleribus, quemadmodum olim Ægyptiis immisit ranas, locustas, & cyniphes, aliasque pestes: nemo tamen agnoscens sua commissa inclamat Domini misericordiam, sed sibi quisque blanditur, & alius in alium culpam rejicit. C. 3. E. 33.

Hæc talia sunt, ut dicas voluntate numinis geri, cuius æterna providentia solet interdum malorum improbitate ad suorum emendationem abuti: Id quoties fit, nullum præsentius remedium, quam agnoscere manum Dei provocantis ad pœnitentiam, & commutata in melius vita, iram illius vertere in misericordiam. Sint illi locustæ, sint ranæ, sint cyniphes, sint pustulæ, tantum ne nos simus Pharaones & Ægyptii. C. 3. E. 47.

Tot iam diu flagellis afflicti sumus,

bellis, tumultibus, pestilentiis subinde speciem mutantibus, summa caritate rerum atque etiam penuria: nec solet dominus irasci in finem; sed in ira recordari misericordiæ, tantum ut nos toto pectore convertamur ad illum, in eum unum figentes ancoram spei nostræ. C. 10. E. 62.

Deus malis nos purgat & explorat.

Deus, (*teste Paulo ad Corinth.*) qui toties in scripturis pollicetur, se non defuturum iis, qui spei suæ sacram ancoram figunt in ipso, est bonæ fidei, ac præstat quod promisit. Quanquam enim patitur suos variis afflictionibus exerceri, variis improborum insectationibus, vel purgari, vel explorari: tamen ita temperat afflictionum magnitudinem, suamque vicissim gratiam opitulatricem, ut non sinat eos opprimi malorum undis, sed rebus etiam deploratissimis addit lætum exitum. Et in ipso interim certamine, pro sua bonitate, laborum asperitatem solatiolis quibusdam admixtis subinde lenit mitigatque, quo pon-

pondus tentationis humana imbecillitas possit sustinere; quod significanti verbo dixit ὑπερνικᾶν, quasi dicas tolerando vincere. C. 3. E. 6.

Equidem agnosco divinam providentiam: explorat electos suos velut aurum igni, tentatque num vere fidant ipsi diligantque. Post has tempestates Domini Clementia dabit læriora, postquam illius ira versa fuerit in misericordiam. C. 3. E. 51.

Deus afflictiones immittit, non ut perdat, sed ut emendet, & coronet fidem nostram.

Omnis prosperitas à Christo est, à quo nisi proficiscitur, prosperitas dici non potest. Ab eodem piis venit adversitas; hanc nobis vertit, vel in remedium, vel in pietatis lucrum: illa solatur infirmitatem nostram, ut possimus sustinere; hac explorat coronatque fidem nostram. Cent. 3. E. 27.

Cui tandem hominum fortuna perpetuo favore sic indulsit, ut nihil acciderit molestiæ? Si malum nec evitare, nec depellere licet, magnam tamen

ægrimoniæ partem detraxerimus, si commode feramus. Id fiet, si suo quisque animo reputarit, id quod res est, esse manum Domini, quæ nos ad tempus flagellat, non ut perdat, sed ut emendet. Quod si verbera corporalium parentum, etiam præter caussam interdum sævientium, æquo animo ferimus, quanto æquiore animo ferenda est manus omnipotentis, qui non corporum modo, verum & animorum pater est? Quantum adhuc absumus à formula beati Iobi? Israelitas annis septuaginta Babylonium exilium afflixit; & suo templo restituti sunt, simul atque visum est Domino. Inter omnia remedia doloris, quæ solent Rhetores excogitare, nullum video præsentius, quam si cogitemus: *Dominus est; faciat quicquid videtur bonum in oculis ipsius.* Nos atrociora commeruimus. Non minus propitius est cum affligit, quam quũ delinit. Scit solus quid nobis expediat. *Vel occidat, si velit; non enim potest velle, nisi quod optimum est: sæpe servat occidendo, & occidit servando.* Si tan-

tum

tum bonorum, de manibus benignissimi patris accepimus, cur gravamur ab eodem immissas afflictiones, graviora meriti, perpeti? Exorabilis est, nec habet iras implacabiles, nec immittit afflictiones, quas non possimus sustinere; sed inter castigandum etiam misericordiæ recordatur, pro modo amaritudinis admiscens solatium spiritus: quod si adsit, nec mors, nec cruciatus morte duriores dejiciunt animos piorum: si desit, levissimis etiam malis prosternimur. Adde, quod temporarias afflictiones & hic copioso spiritus solatio pensat, & in futuro seculo gaudiis æternis remuneratur. Ad hæc, in nobis situm est, hæc mala, quemadmodum lenire; ita etiam breviora reddere, si reputantes quam male simus usi rebus secundis, agnoscamus Dei iustitiam, & nostram iniustitiam ex animo confitentes, illius misericordiam imploremus, nec prius in alios vindictam moliamur, quam ipsi de nobis vindictam sumpserimus. Si de nobis ipsis prius sumpserimus, ille ex persecutore fiet protector, ex

percussore medicus. Clamemus ad Dominum, non ad hunc, aut illum Principem, non ad armatas cohortes: ad Dominum, inquam, clamemus, & ille abbreviabit dies malos. C. 3. E. 60.

Improbi ex aliorum malis sua augent bona.

Sunt qui publicam hanc rerum tempestatem vertunt in suum commodum: quemadmodum solent quidam ex naufragiis, aut incendiis aliorum, augere rem familiarem. C. 5. E. 67.

Vide etiam Calamitas.

Amicitia, Amicus, Amor.

Quomodo Amandum.

EGo sic omnibus faveo, ut tuear quod virtutis est, non si quid adsit vitii.

Chilonis illud probemus necessum est: *Sic ama tanquam aliquando sis osurus: sic oderis tanquam aliquando amaturus.*

Amicis

Amicis parce utendum.

Ut rara supellectile; ita bonis amicis parce utendum esse censeo.

Amici vitia ferenda.

Iste nimirum candor est Christiani pectoris, ut amici vitia bonam in partem interpreteris, & virtutes exiguas pro eximiis ducas, ipse in te iudex iniquior. C. 1. E. 38.

Amor à virtute profectus, optimus.

Solidus amor à virtute profectus, tam finem nescit, quam virtus ipsa. Etenim quos cupiditas amicos facit, necessum est, ut idẽ amoris lucriq; sit finis. Quos vero voluptas ad amandum allicit, ibi finem amandi faciunt, ubi satietas subierit. Qui denique puerili impetu animorum sese benevolentia prosequuntur, pari levitate ab amicitia decisscunt, qua accesserant. C. 3. E. 3.

Est inter bonos studiosósque viros publica quædam, sed constantissima necessitudo, è similium rerum admiratione conflata. C. 4. E. 3.

Et quoniam virtutis studium, nec

sanitatem novit, nec casibus fortuitis subiacet, non potest bonorum benevolentia non esse perpetua.

Verus amor animis constat, quem sæpenumero vel dissolvit, vel minuit corporum coniunctio. C. 8. E. 28.

Miramur quum Magnes ad se Chalybem trahit: Quis autem tam ferreus est, quem iste tot dotium in uno concentus non ad amorem alliciat? C. 5. E. 41.

Amicus syncerus auro pretiosior omni.

Tuo isto in me animo tam propenso, tam candido, tam modesto, tam ardenti, tam amico, non est mihi neque charius quicquam, neque iucundius; meque plane sic affectum esse scias, ut tam dulce bonum, nolim vel cum universis Arabum opibus commutare. C. 4. E. 3.

Quæ possessio potest homini contingere vel honestior, vel tutior, vel iucundior, quam syncerorum planeque γνησίων amicorum? C. 8. E. 21.

Dispeream, N., ut istum tuum animum, tam excelsum, tamque amice

ami-

amicum pluris facio, magiſque amo, quam univerſum ſtrepitum Pontificię fortunæ: nec mihi poſſum unquam parum videri fortunatus, quoad iſtiuſmodi amici erunt incolumes.

Quoties laborat amici fama, quoties morbo gravatur, quoties eget pecunia, aut alioqui malo quopiam premitur, ibi convenit amicum agere, mederi ſi liceat; ſin minus, oratione ac literis lenire moleſtiam. C. 8. E. 28.

Is ſane demum mihi videtur diligere qui iudicio diligit.

Sic mihi libenter blandior, quaſi cognati quippiam ſyderis, animos inter ſeſe noſtros occulta quapiam vi & conſpiratione conciliet. C. 4. E. 89.

Nam ille quum erga alios omnes tenaciſſimus eſt ſuſcepta amicitia, nec facile ab amicitia etiam laceſſitus iniuria diſcedit: tum vero te ita in animo ſuo amoris ac venerationis radicibus defixit, ut nulla inde vi revelli queas. C. 7. E. 74. C. 8. E. 89.

Quare ut Hercules ad liberandum

Thesea, ita & tu ad amicum N. vinculis redimendum, non ad inferos, ut ille, sed ad liberiorem hanc, & magis claram cæteris lucem te conferas rogo & obsecro. C. 5. E. 20.

Amavi te hactenus tantum, non timui; nec ignoras, ardentissimum amorem cum metu non cohærere.

Hoc sit pignus ac monumentum fœderis, auspicio gratiarum ac Musarum inter nos initi, quod nullus unquam genius malus, aut hoc etiam nocentior, mala lingua, poterit dirimere.

Amici inconstantes & fucati.

Certe plus industriæ in emerendis amicis occupavi, quam in emercandis prædiis.

Quisquis ob leves caussas amicus esse desierit, is (mihi crede) nunquam ex animo fuit amicus. C. 1. E. 56.

Hoc unum te per veterem nostram benevolentiam, & per meas fortunas afflictissimas obsecro, atque obtestor, ut si me non odisse non potes, si misereri non potes, saltem parce maledictis crudelissimum vulnus exasperare: & quod victo hosti dare debueras, da ami-

amico nihil commerito. C. 7. E. 22.

Pseudoamicus blanditur coram, mordet absens, pollicetur amicum, præstat hostem. Utinam magnus ille Iupiter universum hoc hominum genus recudat & refingat: qui quum nihil afferant, quo vel meliores reddamur vel eruditiores, tamen omnibus facessunt negotium. C. 7. E. 58.

Tantum ego fucorum, tantum perfidia in hominum amicitiis reperio, non his modo vulgaribus, verum his quoque quas Pyladeas vocant, ut mihi iam non libeat novarum periculum facere. C. 4. E. 13.

Fucatis amicis fidendum quidem non est, sed tamen abutendum censet Cicero, saltem ut parcius lædant. Nec omnino vanum est, quod scripsit Ovidius:

> *Sæpe etiam vere cæpit simulator amare.* C. 5. E. 74.

Quos habui olim iuratissimos amicos, atque ut priscum usurpem verbum συναποθνήσκοντας, hoc est, commorientes, eos fere nunc habeo, aut hostes atrocissimos, aut clancularios insidiatores,

tores. Grave malum, quod infligitur immerenti, gravius quod bene merito, gravissimum vero vulnus, quod venit ab amico. C. 3. E. 51.

De fide amicorum talia comperio, ut totam ancoram sacram, & non sacram, fixerim in Christo, qui solus nec vult, nec potest fallere. Homines mirum quam interdum simulent & dissimulent, & si qui ex animo benevolunt, immane quam hoc est temporarium; quam levi occasione totus ille favor vertitur in odium. Ibi quam tenax offensæ memoria, quam profunda beneficiorum omnium oblivio. Sunt, qui prodesse si velint, nihil possint, quum lædere nemo non possit. Sunt, qui dum imprudenter prodesse student, lædunt maxime. Ad hæc capitales perfidias ab aliis, in quos fui cumulatissime beneficus, devoro quidem, sed non sine tædio. C. 5. E. 93.

Ita sunt res mortalium, nonnunquam ubi speres summam amicitiam, exoritur summa simultas: unde nihil speres, prodeunt amici candidissimi.

mi. Ad hunc videlicet modum vitam hominum temperat, qui è duobus doliis, quæ Homerus teſtatur in Iovis limine ſita, læta triſtibus, ac triſtia lætis miſcet. C. 10. E. 27.

Amicus fidelis albo rarior corvo.

Quin in totum eo degenerarunt hominum mores, ut hodie cygnus niger, aut corvus albus, minus rata ſit avis, quam fidelis amicus: tanta in plerìſque ſimulandi & diſſimulandi vafricies, tantum fallendi artificium. οὐδὲν ὑγιές· κίβδηλα ἅπαντα. Et ſi quid in nonnullis comperies ſyncerioris affectus, tanta eſt voluntatum inconſtantia, ut dicas euripum quempiã. Alios paullulum invidiæ deterret ab amicitia, tantum abeſt, ut nunc ſperes τὸ τῶν συναποθνησκόντων γένος. Alios quantumlibet levis offenſiuncula ex amicis vertit in hoſtes. Sunt quibus ſi quid benefacias, plumea eſt gratia: ſi quid offendas, plumbeas, ut ait ille, iras gerunt. Hæ res, mi N., mihi plurimis experimentis compertæ, faciunt ut hominum amicitias moderatius ambiam, indiligentius colam, minore

cum

cum molestia animi amittam. Tutius est in amicitia Christi conquiescere, qui nunquam deserit, quem semel in amicitiam receperit. Mihi satis est, hunc animum præstare hominibus, ut prodesse studeam omnibus, lædere, quod quidem in me est, neminem: bonorum amicitias non respuere, neque cuiquam dare iustam caussam ab amicitia recedendi, nec discruciari, si quis præter meritum meum discedat. Levis enim hæc iactura est, si amicus esse desiit, qui nunquam vere fuit amicus. C. 6. E. 37.

Amicitiæ arcana non prodenda.

Abhorret non tantum à virtute, sed prorsus ab omni humanitate, prodere amicitiæ arcanum, quandoquidem execramur etiam illos, qui post diremptam amicitiam efferunt quod ab amicis creditum erat; & qui generosioris ingenii sunt, nec illis, quos maxime invisos habent, sustinent objicere, quod ex amicitiæ pristinæ fiducia cognoverunt. C. 9. E. 51.

Mul-

Multa plerumque suspiciones & nubecula inter amicos oriuntur.

Humanum est etiam, inter amicissimos interdum oriri falsas suspiciones & offensiuncularũ ludibria, quæ mox, si propius inspicias, evanescunt. Hæc omnia secum defert humanæ vitæ comœdia. C. 6. E. 5.

Nec arbitror, ullas mortalium amicitias esse tam felices, ut non incidant aliquoties huiusmodi nubeculæ. Atqui tales offensiunculæ frequenter *amoris integratio est.* C. 6. E. 5.

Amantèm redamare licet.

Non amare virum tot eximiis dotibus ornatum, illorum est, qui nec virtutem, nec eruditionem, inter res suspiciendas numerant: non redamare autem bene meritum, adeo non est grati ingenii, ut nec hominis sit, vix etiam in ferarum genus cadens; quippe, quæ beneficiis hominum, non modo cicurantur, & mansuescunt, verum etiam gratiam reponunt, si quando datur occasio. C. 10. E. 68.

Silen-

Silentium non semper dirimit Amicitias.

Verum est, quod Græci dicere solent: multorum amicitias silentio dirimi; sed rursus experimento verum esse comperi, quorundam amicitias melius ali silentio, quam colloquiis, aut literarum vicissitudine. C. 6. E. 88.

Amicorum omnia communia; ergo & amici.

Si hoc est amicitiæ ius, ut res cæteras faciat inter amicos communes, multo magis convenit, ut ipsi quoque amici sint communes, quum hac possessione nulla sit preciosior. C. 6. E. 87.

Vide etiam Inimicus.

Animus & Mens.

Corpusculum hoc haut possumus omnibus commune facere, animum animique proventus possumus.

Mens utrum agat aliquid in corpore absque corporis organis?

Tametsi sunt vires quædam, quas exer-

exercet animus per organa minus materiæ obnoxia, veluti cum intelligit, cum meminit; tamen dubium est apud Philosophos, an mens, quam Græci νοῦν vocant, omnino quicquam agat in corpore, nullo corporis organo? C. 4. E. 98.

Dotes animi ex diutina conversatione deprehenduntur.

Corporis figuram effingit pictor, & auribus nonnullam hominis partem discimus: at intimæ dotes animi multo preciosissimæ, non nisi diutino convictu deprehenduntur. C. 5. E. 46.

Non in nobis situm est, quomodo valeamus corpore. Cæterũ ut valeat animus recte, magna ex parte in nobis situm est. C. 3. E. 22.

Marcescente corpore, animus fit vegetior.

Posthac, ut spero, marcescente corpore, animus in dies vegetior & validior fiet. Utrumque autem simul ex æquo prolificum esse nequit; sed cum emeritæ facultates corporis esse cœperint, tum demum viribus

ani-

animi ſtipendia plene procedent.

Artes liberales.

C*Hariora ſunt ea ſtudia*, quæ animæ ſalutem, quam quæ oblectamentum præſtant.

Quod vivo, quod etiam valeo, literis acceptum fero, quæ me docuerunt, nullis fortunæ procellis cedere. C. 4. E. 6.

Sint Mecœnates, non deerunt Marones.

Nulla regio non gignit eximia ingenia, ſi modo ſint, qui foveant, provehant. At iis, quorũ arbitrio res fere verſantur mortalium, nihil æque inviſum, ac ea ſtudia ſine quibus nec homines ſumus. C. 7. E. 71.

Neſcio quo pacto adhuc durius habentur bona literæ: In cauſa eſt, opinor, quod frigeant Mecœnates, & regnent meliorum literarum hoſtes.

Vt honos alit artes: ita genus vitæ ſordidum, nullus ſtudiorum comes, nullus æmulus, nemo mirator, nemo fautor, nullus honos, nulla præmia, etiam ex diligentiſſimo ignaviſſimum

red-

reddunt studiosum. C. 7. E. 29.

Deum immortalem, ne Musas quidem ac literas ab Harpyis illis tutas esse posse? Platoni apud Æginetas profuit in crimine capitali, quod esset Philosophus. Phalaris immanissimus ille, erga medicũ suum Pythagoram philosophum, & Stesichorum Poetam, summa usus legitur tum humanitate, tum liberalitate. C. 7. E. 30.

Nunc demum iuvat, universam ætatem apud illos exigere, ubi favore principum regnant bonæ literæ, viget honesti studium, exulat, aut iacet, cum fucata personataque sanctimonia, futilis & insulsa doctrina quondam ἀπαιδεύτως πεπαιδευμένων.

Certam in spem vocor, fore, ut non solum probi mores, pietasque Christiana, verum etiam propagatiores illæ ac germanæ literæ, pulcherrimæque disciplinę, partim reviviscant, partim enitescant. C. 4. E. 33.

Inaurentur alii, in fastigum evehantur, mihi meæ Musæ nihil præter vigilias & invidiam reportent, nunquam tamen harum pœnitebit, dum

hic

hic mihi perſeverabit animus, fortunæ volubilis contemptor.

Muſæ ſilen: inter arma.

Si leges ſilent inter arma, quanto magis tum ſilent Muſæ virgines, cum tantis rerum procellis perſonant, perturbantur, miſcentur omnia. C. 1. E. 19.

Quemadmodum hyeme marcent, iacent que omnia, regnatque boreas, nive, glacie, grandine ſæviens: rurſum ſolis acceſſu, veris amænitatem referente, revivifcunt, ac revireſcunt univerſa; & ad priſtinum cultum revocatur hominum antea torpentium induſtria; dum hic arvum proſcindit, ille vitem putat, alius inſerit, alius ſtercorat: Ita belli temporibus intermoriuntur neglecta ſtudia, quæ Principum favore, liberalitateque ſolent reviréſcere. C. 4. E. 54.

Reſpirant omnes bonæ diſciplinæ, quæ, ut flores Zephyri, ita pacis alumnæ ſemper eſſe conſueverunt: Accinguntur ad intermiſſas operas felicia ingenia.

Gram-

Grammatica laus.

Grammatica in minimis quidem versatur; sed sine quibus nemo evasit maximus: nugas agitat, sed quæ ad seria ducunt. Præfatione in Laurentium Vallam.

Satius est vel serius discere, quam nescire, quæ cum primis oportet tenere.

Latina sine Græcis manca.

Latina eruditio, quamvis impendiosa, citra Græcismum manca est, ac dimidiata. Apud Latinos enim rivuli vix quidam sunt, & lacunulæ luculentæ: apud Græcos fontes purissimi & flumina aurum volventia. C. 1. E. 8.

Pontificii Senatus autoritas & decretum extat in epist. decret., ut in præcipuis Academiis pararentur, qui Hebraicas, Græcas, Latinasque linguas perfecte possint tradere, quod sine his divinas literas percipi posse negarent, multo autem minus tractari. C. 1. E. 8.

Ex Coniugio liberos, ex Philologia libros gignimus.

Statui quidem ut coniugem legitimam haberem liberorum parentem, ex Philologia autem libros, hoc est, nominis mei æternam memoriam, prolemque immortalem gignerem. Liberos iam plures aliquanto, quam libros genui, plus corpori fortaſſe quã animo indulgens. C. 4. E. 27.

Vide etiam Studia literarum.

Aſtrologia, ſtella.

VIdeo plane peſtem eſſe fatalem, & propemodum Aſtrologis fidem habeo: qui, ut corporum morbos, quibus paſſim nunc laboratur, ad ſyderum effectus referunt: ita putant ab iiſdem & mentium peſtes quaſdam exiſtere. C. 1. E. 63.

Video pleroſque mortales in hac eſſe perſuaſione, ut felicitatis, aut infelicitatis cauſſas è ſupernis corporibus petant. Ego vero non arbitror ullum ſydus affulgere cuiquam felicius, quã ſyncerum ac tuo accommodum ingenio amicum: contra nullum adverſius

ac

ac funestius, quam fucatum & insincerum sodalem. Proinde stellas observent alii, si lubet: ego in terris quærendum existimo, quid nos felices, aut infelices reddat. Cæteri negotium auspicaturi, anxii considerant, qua figura Venus, Iupiter, & Mercurius sese contueantur. Ego satius esse duco, perpendere quibuscum agas. Sunt enim quidam sibi tantum prosperi, cæteris omnibus inauspicati.

Socrates Atheniensis, cuius est illud celebratum apophthegma: *Quæ supra nos, nihil ad nos*, Philosophiam à contemplatione rerum naturalium, in mediam hominum vitam deduxit, frequenter usurpans illud Homericũ: Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται. Et tamen de naturis syderum, de motu cælestium orbium, de fulminibus, de ventis, de iride, deque similibus rebus, quoniam ad id initia cognitionis suppeditant, vel sensu ipso corporum, vel effectuum experientia, multa certo deprehenduntur, & in primis iucunda cognitio est, & in admirationem simul, & amorem opificis subve-

hit: attamen quoniam vir ſapiens animadvertit, in huiuſmodi ſtudio totam ætatem hominis deſidere, neglectis interim his, quæ propius ad nos pertinent, à contemplatione rerum naturalium omne ſtudium ad mores devocavit.

Aula, Aulici.

Vita aulica, ſplendida miſeria, & perſonata felicitas.

Aulicorum ſuperbia.

Aulicum eſt id, ut ab iis, quos abiecit hera fortuna, quoſque beneficiolo quopiam ſervos fecerunt, non modo contumeliam nullam pati queant, verum etiam vix ſupplicem vocem ac timidam ferre, gratiam ultro expetentes, ubi miſeros ipſi plagis occiderint. C. 7. E. 32.

Vix reperias ullam Aulam tam modeſtam, quæ non multum habeat ſtrepitus, atque ambitionis, multum fuci, multum luxus, quæque prorſus abſit ab omni ſpecie tyrannidis. C. 8. E. 52.

Aula

Aula Cæsaris, belua multorum capitum.

Ego nec factiones ambire possum, nec ingerere memet, nec alium cubito protrudere; nec ignoramus qualis sit aula Cæsaris, belua nimirum capitum innumerabilium. adeo ut si mihi incidat aliquid negotii, malim iactura rei ocio meo consulere, quam persequi.

Aulici Regum quales esse debent.

Britanniæ cordatissimus rex viros eruditos in familiam suam, atque adeo in cubiculum non solum admittit, verum etiam invitat. nec invitat modo, verum etiam pertrahit. Hos habet arbitros ac testes perpetuos vitæ suæ; hos habet in consiliis; hos habet itinerum comites. Ab his stipari gaudet potius, quam luxu perditis iuvenibus, aut mulierculis, aut etiam Torquatis Midis, aut insynceris officiariis; quorum alius ad voluptates ineptas avocet; alius ad tyrannidem inflammet; alius ad expilandum populum novas technas suggerat. C.8. E.52.

Vide etiam Principes & Reges.

Bellum.

NUnc nobis omnia ſurſum deorſum miſcet fatalis hæc Erynnis: quæ univerſum orbem Chriſtianum, veluti dato ab inferis negotio, opinionum diſſidiis commovendum ſuſcepiſſe videtur. C. 3. E. 5.

Omnium rerum ſatietas, belli nulla.

Prorſus experimur eſſe veriſſimum quod ante tot annorum millia ſcripſit Homerus: cibi, potus, cancionum, chorearum, & omnium rerum quamvis natura dulcium homini ſatietatem oboriri; ſolius belli, rei omnium triſtiſſimæ nullam eſſe ſatietatem. Quid hoc aliud eſt quã, Deum à nobis averſum, Principum quorundam animis inſedabilem ardorem pugnandi immittere. C. 9. E. 88.

Totus orbis Chriſtianus velut in duo diviſus exitiali bello inter ſeſe committitur. Duo principes ut ſummi ita iuvenes, magis animi magnitudine feroces, quam uſu rerum callidi, devotis animis, alter in alterius perniciem

ciem imminentes, orbem suum in fata trahunt. Non putaram bellum rem esse tam pestiferam. Sed hoc dictum nimio nobis constabit. C. 8. E. 88.

Sæpe admirari soleo, quæ res, non dico Christianos, sed homines, huc adigat vesaniæ, ut tantis studiis, tantis sumtibus, tantis periculis in mutuam perniciem ruant. Quid enim aliud in omni vita, quam belligeramur? Non belligerantur quælibet bruta, sed feræ duntaxat: ne hæ quidem inter se dimicant, sed cum diversi generis beluis; & suis armis pugnant, non, uti nos arte diabolica excogitatis machinis; nec rursum quibuslibet de causis, sed aut pro fætu, aut pro cibo. Nostra bella plerumque vel ab ambitione, vel ab iracundia, vel à libidine, similive animi morbo proficiscuntur. Denique non tot millibus conglobatis, sicut iam nos, in mutuum instruuntur exitium. C. 7. E. 56.

Miratur Homerus mortalibus nullam esse belli satietatem, cum rerum cæterarum omnium sit satuitas. At

ego magis demiror, nobis nullam esse tumultuandi satietatem. L. 4. C. 2. E. 58.

Deus bellis punit peccata nostra.

Mirantur homines, si nostra ætas nunc tumultibus, nunc bellis, nunc fame, nunc peste, nunc aliis atque aliis malis laboret, cum præterea vitia, quæ iam propemodum vitia esse desierunt, quod nimis vulgaria, Gigantes fulmine deturbatos & Lycaoniam inhumanitatem, tanto diluvio vix expiatam, nostris sceleribus longe vincamus. Miramur si quotidie novis plagis afficimur, cum quotidie novis vitiis Deum Opt. Maximumque irritemus, neque, ut ait Flaccus, *per nostrum patiamur scelus iracunda Iovem fulmina ponere.* Cent. 1. E. 13.

Bellona furor nusquam abest, & in tanto tumultuum fremitu, Musæ liberalesque disciplinæ, aut prorsus iacent frigentque, aut conterritæ silent. Et perinde quasi parum sit id calamitatis, adiungunt sese pestilentiæ,

bu-

bulimiæ, & omnium rerum caritas. Nec in his rerum fluctibus ullus bonæ spei portus aperit sese; *cælum undique & undique pontus.* Quanquam arbitror, adfutura Ecclesiæ numinis præsidia, si modo populus Christianus, agnoscens Dei manum ad vitæ correctionem invitantis, sua scelera confitens, non ficto pectore confugerit ad illius misericordiam. Alioqui verendum est, ne nobis eveniat, quod evenit Ægyptiis, quos remediis tam multis, tamque gravibus insanabiles, tandem unda maris absorbuit. C. 3. E. 39.

Bellum duplex.

Ut est gemina victoria, ita quoque geminum bellum est: alterum cum vitiis omnium pestilentissimis, & haut scio an solis Christianæ professionis hostibus: alterum cum impiis & barbaris Christiani nominis inimicis. C. 1. E. 17.

Bellum spe victoriæ geritur, & pacis.

Ad capessendum bellum facile quemvis allicit victoriæ spes, nemini

non blandiens: & haut ſcio an illis potiſſimum, quibus inſidias ſtruit fortuna; quæ nulla in re magis dominatur, quam in bello. C. 1. E. 17.

Neceſſe eſt incandeſcere, ſi pacem habere velimus, quam abſque bello conſequi minime poſſumus. Ideo bellum geritur, ut in pace vivamus. C. 8. E. 12.

Ac mea ſententia, hic quoque verum eſt, quod ſcripſit M. Tullius, *pacem vel iniquam bello æquiſſimo potiorem.* C. 8. E. 70.

Deus moderatur res humanas.

Niſi ſcirem Deum moderari res humanas, ac frequenter fabulam à nobis peſſime cœptam, in optimam ducere cataſtrophen, non divinarem alium exitum huius rei, quam cruentiſſimũ. C. 5. E. 37.

Hi fatales orbis motus non abſque numine divum videntur orti, modiſque non credendis huc uſq; progreſſi. Arcanum eſt Dei conſilium. Quid moliantur homines ſtudiis, videmus: quid moliatur Deus, nobis incertum: novit maliciam & ſtulti-

tiam

tiam mortalium in suam gloriam & in bonorum vertere salutem. C. 5. E. 10.

Ex utraque parte insigniter ac fortiter insanitur, nec ullum video finem, nisi dominus unicus artifex de machina exortus, canat nobis illud tragœdiis solenne, πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων. C. 6. E. 28.

Fata viam invenient, speroque hos omnes Ecclesiæ tumultus tandem in bonam catastrophen exituros, artificio summi illius choragi, cuius inscrutabili consilio res hominum temperantur. C. 10. E. 71.

Vtinam vel vitæ, non modo famæ iactura, queam hanc perniciosissimam tempestatem vertere in tranquillitatem. Ego nullum exitum video, nisi Christus ipse velut ἀπὸ μηχανῆς felicem catastrophen imponat infelici fabulæ. C. 5. E. 40.

Hi fatales orbis tumultus, hæ prodigiosæ calamitates, quarum nullus est modus, neque finis, sed semper ultima existit alia gravior, tum inaudita mortalium pravitas, facit, ut omnium

studiorum me prope pigeat, non modo artis istius gladiatoriæ. C. 6. E. 70.

Bellum magnam malorum sentinam secum trahit.

Hæc tam nova tempestas, desiderat aliquem insignem artificem, qui prudentia, autoritate, & ingenio tantos componat motus. Spirituales plerique de ventre magis solliciti sunt, quam de Euangelio. Principes videntur ad severitatem, velut ad sacram ancoram spectare. Prædandi studium multos excitabit etiam in immerentes. Et quisquis habet aliquid, affinis erit periculo. Qui nihil habent, his erit bene, nimirum ex malis alienis, ut fit in bello. Atque hinc existet omnium rerum confusio. Si malum subito tolli nequit, saltem arte mitigandum est ad tempus, donec morbus admittat medicamentis manum. Durum est, sectionibus & cauteriis uti, quum pæne maior corporis pars occupata morbo est. Damnosa medicina est, quæ plures perdit, quam servat. Si, quod in utraque parte vitio-

tiosum est, prudenti moderatione tolleretur, autoritate consensuque Principum, res opinor haberet minus cruentum exitum. Oro, ut is, qui novit, quid expediat generi mortalium, Principum animis inspirare dignetur ea consilia, quæ nobis veram pietatem cum sancta concordia restituant, quando præter vota, nihil aliud nobis superesse video. C. 9. E. 86.

Bellum geritur per homicidas, per incestos, per aleatores, per stupratores, per sordidissimos conductitios milites, quibus lucellum charius est vita: hi in bello sunt optimi, qui, quod ante suo faciebant periculo, hic cum mercede faciunt, & cum laude. C. 7. E. 56.

Quot facinora belli prætextu committuntur, cum inter arma silent leges bonæ: quot rapinæ, quot sacrilegia, quot raptus, quot alia dedecora, quæ pudet etiam nominare! Hæc pestis morum in multos annos duret necesse est, etiam extincto bello. Expende mihi nunc fructus, ut, etiam si vincas, multo tamen plus sit

damni,

damni, quam lucri. C. 7. E. 56.

Ex bello maxima malorum pars ad eos redit, ad quos nihil pertinet bellum: pacis commoda ad omnes perveniunt: in bello plerunque flet etiam qui vicit. tantum malorum agmen secum trahit, ut non sine causa Poetæ finxerint bellum ab inferis per Furias immitti.

Principum dissidiis, conflictationibusque, & Christianorum vires opesque maximopere labefactantur, & è diverso nostræ religionis hostibus opes & animi adduntur: tum, quæ maior etiam pestis, quicquid est veræ religionis, quicquid bonarum legum, quicquid civilis disciplinæ, quicquid proborum morum, quicquid honestarum artium, militari licentia inter armorum crepitus aut intermoritur prorsus, aut certe friget vehementer. C. 4. E. 33.

Nihil est perniciosius; quam Christianos populos mutuis latrociniis ac bellis inter sese committi; nec ulla re gens Christicola æque formidabilis redditur nostræ religionis hostibus,

atque

atque Principum ac populorum concordia. C. 8. E. 4.

Dici non potest quam doleam nostros paulatim his involvi tumultibus ac bellis, tot iam bellis, vel, ut verius dicā, latrociniis divexatos. O Theologos elingues, ô mutos Episcopos, qui tales rerum humanarum pestes taciti spectant.

Mihi cum teterrimis quibusdam, non hominibus, sed portentis conflictandum: in quo me Hercle lubens experirer, quid possit eloquentia, ni Christianus pudor, ceu Pallas quædam Homerica, iam capulo manum admoventem, capillos vellicans, revocaret. C. 8. E. 47.

Descendat alius, qui volet, in harenam, ego cum huiusmodi monstris satis mihi videor luctatus. Expedit nonnunquam deploratæ maliciæ cedere, cum nec officii fructus est ullus, & irritati mali gravius lædunt. C. 4. E. 92.

Belligerandum virtute, non technis.

Iam si vel ingenii vis, vel ætatis calor

lor ad bellum pertraxit, proximum erat, ingenue bellum gerere: virtute, non technis: viribus, non insidiis: aperto Marte, non dolis. Qui cædem, incendium, qui internecionem, moliuntur hosti, prius missis fecialibus expostulant, rem repetunt, conditiones præscribunt: quæ si præstentur, arma non recusant deponere. C. 4. E. 92.

Quoties studio tuendæ fidei pax Christiana adversus barbarorum incursus defenditur, ibi video nonnunquam à piis viris non improbatum bellum. C. 7. E. 56.

Vtinam omnes Magnates, omnes Theologi in hoc conspirarent, ut his malis pudendis aliquando finis imponeretur: Verum id nunquam fiet, nisi, semoto privati commodi studio, publica tantum spectetur utilitas. Ita fieret, ut privatim quisque melius haberet. C. 1. E. 36.

Vide etiam, Pax.

Bene-

B.

Beneficium, Benefactores.

MAnsuetudine ac beneficentia cicurantur & ad manus veniunt etiam feræ; sævitia ac maleficiis efferantur etiam illa, quæ natura mansueta sunt.

Paucos eximios malo amicos ac benefactores, quam turbam inexploratorum ac vulgarium.

Grati animi est officium officio reponere.

Quisquis beneficium accipit, simul cum beneficio sollicitudinem accipit reponendæ gratiæ. Nihil autem ingenuis animis libertate dulcius. C. 10. E. 27.

A synceris amicis, si quid ultro defertur, accipito, sed cum grati animi testificatione. A mediocribus, aut frigidis amicis, si quid offertur, excusato, sed civiliter. Est enim plus artis, bene recusare beneficium, quam bene accipere. Sunt tamen, qui, cum parum sint amici, tamen palam fiunt ini-

inimici, si recuses quod offerunt. C. 5. E. 88.

Quorsum attinet beneficium in eos conferre, qui non intelligunt? Nihil æque perit atque id, quod confertur ingratis: at longe magis perit, quod præstatur non intelligentibus. Ingratus dissimulat: non intelligens ne sentit quidem. C. 7. E. 63.

Nihil æque perit, atque id, quod confertur in ingratos: non eos existimo ingratos: sed magis etiam perit, quod confertur in non intelligentes. Nam ingratus etiam si dissimulat, tamen apud se obnoxius est, & aliquando vel pudore gratiam refert: is, qui non intelligit beneficium, etiam sibi deberi putat. Ut igitur stultum est, bene mereri de iis qui non intelligunt; ita benefacere invitis, extrema dementia est. C. 4. E. 28.

Summam ingratitudinem iudicabam officium officio non reponere. Legeram &, hominum esse genus, quos tutius esset offendisse, quam officiis demeruisse. Non credebam, donec experientia fidem fecit; multo esse periculo-

culosius malis bene facere, quam bonis male. C. 4. E. 6.

Ego decuplum beneficium emo: redimo enim cumulatissima mercede officium, & nihilominus beneficium debeo. L. 4. C. 1. E. 18.

Plus est quam perdere beneficium, amicum præstando, hostem infestissimum parare.

Dona bene meritorum, sunt merces.

Quæ dantur bene meritis, mercedis nomen mereantur citius, quam beneficiorum: quæ precibus extorta sunt, ea magno empta scripsit Seneca. C. 3. E. 69.

Suus cuique est Mecœnas.

Principũ est, bonas literas, partim imperitorum inscitia corruptas, partim principum vitio iacentes, partim hominum desidia neglectas, sua beneficentia excitare.

Suus cuique ingenio contigit Mecœnas. Aluit Cherylum, malum ferreumque, ut ait Lucilius, scriptorem Alexander M. Maronis & Flacci tenuitatem Mecœnatis inexhausta benignitas

fo-

fovit. Plinianas lucubrationes Vespasiani studium acuit. Semigræculas Ausonii Musas Gratiani Cæsaris humanitas etiam consulatu Romano decoravit. Hieronymi piam facundiam Paulæ & Eustochii nobilitas ornavit. Nuper etiam Politianum, seculi nostri delicias, Laurentius Medices, tanquã gremio suo educatum, extulit.

Vide etiam Ingratitudo. Artes liberales.

C.

Calamitas, Crux.

PAulus, ille magnus Ecclesiæ propugnator, & divinitus electum organum Euangelicæ Philosophiæ, ille inquam homine maior, & cælestibus assuetus colloquiis, non raro fatetur ingentem cordis dolorem, ac tristitiam usque ad vitæ tædium: atque interdum literas mittit lacrymis interlitas; requirit ex piorum colloquio solatium aliquod; precatur levari molestia Satanæ colaphistæ. Quo minus mirum, si ego vermiculus

culus aliquid humanum ſentio, &c. C. 3. E. 47.

Calamitates immittuntur à Deo propter peccata.

Pie tu quidem calamitatem imputas peccatis tuis. Nullus enim mortalium purus eſt ab omni crimine. Cæterum iſtiuſmodi mala, non ſemper dominus infligit in vindictam ſcelerum: verum aliquoties talibus modis explorat fidem & charitatem ſuorum, & in hoc objicit exercendæ pietatis materiam; ut vel amicos ſuos coronet glorioſius; vel aliis edat exemplum, in nullis omnino malis cuiquam eſſe deſperandum, qui plena fiducia poſtularit auxilium à Domino.

Clamavit Ionas de ventre Ceti, & redditus eſt luci. Tunc proxima eſt ſalus à Deo, quum ab humanis ſuppetiis ſpei minimum eſt. *Ille ſervatus, cantico celebravit Dei miſericordiam.* Tu quoque pie cogitas, dum non vis tacere magnificã in te tui σωτῆρος miſericordiam. *Ille iuſtificatus eſt in ſermonibus ſuis:* præſtitit, quod pollicitus eſt. Nam ipſe loquutus eſt per Ioe-

Ioelem Prophetam : *Omnis, qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Locutus eſt per os Pſalmographi: *Clamabit ad me, & exaudiam eum; cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* C. 61 E. 28.

Oſtendo ſpem melioris fortunæ à Chriſto, qui ſolet res deploratas in tranquillum ſtatum reponere, interdum etiam his, quos amat, immittens calamitates, quod arcanis ſuis conſiliis intelligat ſic expedire : mox adhortor, ut moderate ferant adverſam fortunam, & amplectantur concordiam. C. 10. E. 22.

Calamitatibus Deus nos purgat, explorat, & ad ſobrietatem excitat.

Agnoſco manum omnipotentis, in mea imbecillitate ſuam exerentis potentiam : cuius voluntati quoniam me ſemel tradidi, confido, illius clementiam mihi non defuturam uſque in finem. Ille miſericors Samaritanus infundit vinum, ut emordeat petulantiam criminum; infundit & oleũ,

faciens cum tentatione proventum, ut possim sustinere. Negatur Hercules unus duorum monstrorum impetum sustinuisse. At huic homuncioni cum tot Antæis, leonibus, cerberis, cancris & hydris digladiandum est assidue. Ne commemorem ista minuta, sed interdum molestiora animalcula, viperas, cantharides, cimices, culices, & pulices. Multi amissa re confugiunt ad laqueum; at erectis & generosis animis, quanto preciosior est honesta fama, quam pecunia? C. 3. E. 51.

Æterni numinis providentia, quanquam suos variis afflictionibus exercet, probatque, tamen eiusdem benignitas ita temperat acerbitatem remedii, subinde tristibus intermiscens lætiora, ut humana imbecillitas possit sustinere: *faciens*, ut Paulus ait, *cum tentatione proventum*; ita salubriter secans & urens, ut admixtis solatiis, cruciatum clementer leniat; ita vulneribus nostris infundens vini acrimoniam, ut nihilo secius addat oleum. C. 10. E. 5.

Vi-

Videtur hactenus dormisse Christus. at, ſpero, piorũ homium precibus excitatus, imperabit tandem ventis, & mari frementi dicet, *obmuteſce.* *& post has turbas ſuccedet optata tranquillitas.* Non enim paſſus eſt hanc tempeſtatem oriri ut perdat ſuos, ſed ut exploret, ut purget, ut glorioſius coronet. C. 3. E. 54.

Interdum adverſis Deus, vel purgat, vel exercet nos: ſed ille novit amara uberiore conſolationis ſuæ dulcedine temperare. C. 3. E. 62.

In tot calamitatum perpetuo tenore, non alio argumento magis animum meum ſoleo ſublevare, quam quod reputem, hoc expedire ſaluti meæ. Deus enim pro ſua inenarrabili ſapientia, diverſis rationibus purgat homines, ac ſe dignos fingit; qui velut egregius Choragus varias perſonas inducit in huius vitæ theatrum; à quo paratum eſt omnibus præmium, ſi ſuas quiſque partes, quas ille delegavit, decenter agat. C. 3. E. 66.

Ita fieri poterit, ut ex hoc amaro phar-

pharmaco, quo torquetur mundus, aliquid bonæ ſanitatis conſequatur, ac victoria cedat non hominibus, ſed Eccleſiæ principi Chriſto, cui debetur omnis gloria: qui fortaſſe ideo paſſus eſt has rerum humanarum procellas incidere, ut quoſdam, mundanæ proſperitatis abundantia velut ebrios, ad Chriſtianæ mentis ſobrietatem expergefaceret. C. 9. E. 95.

Deus plerumque mala vertit in bonum exitum.

Ingentem eſſe calamitatem, fateor: ſed nihil eſt tam atrox in rebus humanis, quod dejiciat animum vere innitentem ſaxo illi immobili, quod eſt Chriſtus Ieſus. Talis enim artifex eſt ille, qui res hominum arcanis quibuſdam conſiliis moderatur: neque raro mortalium mala, iam rebus deploratis, ſubito vertit in lætiſſimos exitus. C. 2. E. 87.

Optarim rerum proſperitatem, quorundam pietati reſpondere: ſed novit ille, qui moderatur omnia in bonum eorum quos diligit, quid expediat nobis: & quũ illi viſum fuerit, omnia

repente vertet in lætum exitum: cumque maxime desperabit humanum consilium, tum maxime sese aperiet inscrutabilis Dei sapientia. In quo qui fixerit ex animo spei suæ ancoram, huic nihil accidere potest, quod non sit vere prosperum. C. 3. E. 20.

Si durum est semel mori, quanto durius toties mori, & rursus in novos ali cruciatus? Adversus hæc solida & minime diluta philosophia opus est. In omnibus agendæ sunt gratiæ Domino, qui sic temperat hominum mala, ut & ferri queant, & tolerantibus vertantur in bonum. C. 2. E. 60.

Deus plerumque mundo turbulento Heroem magnanimum excitat.

Solet plerumque Deus, in rebus deploratis, velut ex machina, subito proferre quempiam singulari virtute præditum, qui res undique turbatas reducat in tranquillitatem. Sic Romanis eo redactis ut auro salutem redimerent, repente exortus est Camillus.

lus. Rursus eorundem rebus ad extremam desperationem spectantibus, extitit Scipio Africanus. Sic Hebræis intolerabili diutinaque pressis servitute apud Ægyptios, productus est Moses. Sic periclitanti Susannæ præter omnium expectationem extitit Daniel innocentiæ vindex, ac maliciosi facinoris coargutor. C. 9. E. 95.

Spero Deum, admirabilem rerum humanarum moderatorem, omnia versurum in bonum exitum. Scit ille quid nobis expediat: & illius auspiciis frequenter prosperior nobis est calamitas quam successus. C. 9. E. 65.

Vide etiam Res adversa, & Lutherus.

Calumnia, Calumniator.

Calumnia nihil deterius.

Qui seps, quæ aspis, quæ vipera lethalius habet venenum, quam lingua calumniatrix, inflammata, ut ait Iacobus, igne gehennæ? Quod se-

mel infusum in animos nulli Psylli possunt exugere, nulla Marsorum incantamenta possunt educere. Scorpius post vulnus inflictum, si admoveas, resorbet suum virus; hic, etiamsi quis velit, non idem licet. Ex viperæ carnibus conficitur theriaca, præsens adversus venena antidotum: at si omnes maledicorum linguas contundas, nihil adferent remedii. Unde, qui talibus calumniis, & proximum rodit, & auditorum conscientias inficit, & fraternam charitatem extinguit, is vere diabolus est, & quovis Satana nocentior, id agens unde, velut ex eo quod habet pessimum, ille nomen invenit. C. 3. E. 24.

Calumnia nullum admittit remedium.

Eleganter scripsit Aristophanes: ἀλλ' οὐκ ἔνεστι συκοφάντου δήγματος. Adversum aspidum virus reperta sunt incantamenta; adversus viperarum & canis rabiosi morsum, remedia monstrarunt Medici: adversus calumniatorum morsum nullum est remedium. C. 9. E. 89.

Ca-

Calumniare audacter; semper aliquid inhaeret.

Nunquam sic eluuntur magna crimina, quin hæreat in animis hominum aliquod suspicionis vestigium: quoque gravius & impudentius est quod fingitur, hoc citius invenit fidem: cogitant enim multi, *aliquid subsit oportet, quod ausus sit illum de re tam atroci insimulare.* C. 5. E. 67.

Nihil tutum à Calumnia.

Multorum animi sic odiis sunt exacerbati, ut nihil tam blande, nihil tam simpliciter, nihil tam circumspecte possis scribere, quod non rapiant in calumniam. Mox Lutherana tragœdia in tantam exarsit contentionem, ut nec loqui tutum sit, nec tacere.

Verum quando nihil adhuc in rebus humanis extitit, sic arte, ingenio, curaque elaboratum, in quo non μῶμος ille Græcorũ aliquid invenerit quod calumniaretur: nulla poterit honestior admitti reprehensio, quam si dicaris utilibus superfluere. Est enim

ista ingenii feliciter luxuriantis laus potius quam culpa. C. 4. E. 19.

Ita visum est fatis, ne quid sit in rebus humanis tam undique felix, quod non aliquo nævo contamine-tur.

Nihil est tam circumspecte scriptū aut dictum, quod non depravare queat calumnia, dolis & odiis armata. C. 9. E. 81.

Calumniarum totus mundus plenus.

Quando desinent huic excetræ nimium fœcundæ sua repullulare capita? Quis noxius Dæmon, quæ Erynnis, quis malus genius, pestem hanc invexit Christianorum studiis? Nam mihi plane videtur fatale quoddam esse malum, quod tam late grassetur. Dicas Alecto, quæ paulo ante principes ac populos impiis bellorum tumultibus miscebat, sese vertisse ad studiorum exitium. Bellatur inter eruditos pæne perniciosius linguis & calamis, quam hactenus inter principes bellatum est ferro. Et ô Deum immortalem, ubi interim Musæ sorores,

res? Ubi harum sodales simplices Gratiæ? Parum erat, si lues hæc profanas duntaxat disciplinas corripuisset. In ipsas etiam invasit literas, quæ nos solæ poterant docere Christianam concordiam, quæ nostros animos ab omni cupiditatum tumultu tranquillare. Hic unicus portus nobis erat relictus, in quem nos ab hisce rerum humanarum undis ac tempestatibus reciperemus. C.4. E. 92.

Nulla est intolerabilior contumelia, quam quæ pro benefactis rependitur. Hinc dolor iustissimus uberes mihi lacrymas excutit, qui iam cicatricem duxisse vulnus sperabam. C.4. E. 6.

Pulcrius est, à plerisque vituperari, quam laudari.

Quidam sunt tales, teste Seneca, ut pulcrius sit ab his vituperari, quam laudari.

Quo pacto benedicerent, qui nihil nisi maledicere didicerunt? Quorum animus, ingenium, mores eiusmodi sunt, ut longe præstet ab illis vituperari, quam laudari. C.4. E. 94.

N. induit personam, acturus pro multis fabulam, hoc est, orbi exhibiturus teterrimum monstrum ex inscitia, arrogantia, vanitate, virulentia, impudentiaque conflatum: Vix tamẽ eram crediturus, tantum stultitiæ, tantum arrogantiæ, tantum fuci, tantum stoliditatis, tantum malitiæ, esse in ullo pectore humano. Vetus hoc istis studium est, insignium virorum famam contemerare, & optimis conatibus obsistere. C. 4. E. 94.

Malum malo non ulciscendum.

Deus avertat, ut ullius hominis virulentia sic me à statu mentis dimoveat, ut laxatis maleficentiæ habenis debaccher in famam alterius. Quid enim hoc aliud sit, quam cum insaniente insanire? Et sic alienam ulcisci maliciam, ut ipse fias malus. C. 4. E. 95.

Ego gravius esse periculum arbitror, ne, si maledicentia maledicentiam invitet, nullus sit insaniendi finis; quando iam propemodum res in rabiem exiit. Hoc consilio Deus vetuit, nequis de Cain sume-

ret.

ret vindictam, ne reciprocis vindictæ vicibus, nullus tandem esset finis. C. 4. E. 95.

Pœna calumniæ.

Cæsareæ leges ita statuunt, ut calumniator, qui falso crimen intendit, iisdem pœnis obnoxius sit, quas daturus erat delatus, si commeruisset. C. 4. E. 97.

Rationibus, non calumniis certandum.

Cuivis in promptu est objicere, Derbices & Tibarenos, Cyclopas, & Gigantes: sed eruditis viris dignius, & gregi Christiano utilius est, solidis rationibus & scripturarum testimoniis & docere errantes, & vincere pertinaces. Quod ni fiat, quivis auriga possit conviciis in quemvis detonare. C. 3. E. 82.

Vide etiam convitium, & obtrectatio.

Christus.

TUtissimum arbitror Christo medico totos nos committere: novit plastes suum figmentum, novit

figulus vaſculum luteum, quod ipſe formavit: fingat, refingat, frangat, comminuat; non poteſt in æternum perire, quod illius digitis concreditum eſt. Sive porrigit amarum abſinthium, immiſſis triſtibus, ſive blandioribus fovet remediis; denique ſive ſecat, ſive urit, dubium non eſt quin, ut fidelis medicus, noſtræ ſalutis peragat negotium. Ille nimirum ſolus eſt, qui poteſt & ſolet etiam occidendo vivificare, vere iuxta Græcorum vetus proverbium, εὔνους ὁ σφάκτης, hoc eſt, benevolus mactator. C. 3. E. 51.

In Chriſto omnis ſpes figenda.

Quiſquis autem vere diligit Deum, ſpei totius ancoram fixit, non in ſterilibus rerum fluxarum arenis, ſed in ſolida nulliſque rerum undis mobili petra, qui eſt Chriſtus Ieſus, ſponſus piarum animarum, ſic communis omnium, ut nulli nuptæ ſuus ſponſus tam ſit proprius, ac certus, quam ille eſt proprius ac præſens ſingulis: in huius ſinum quiſquis ſe plena fiducia coniecit, omnemque ſolicitudinem

in

in illum unum transtulit, cui scit se curæ esse, is mediis rerum tumultibus,& quietus est, & deliciis fruitur: deliciis, ad quas collata, quæcunque mundus hic habet suavia, nausea mera sunt, ut ait ille. Igitur anima, quæ se tota tradidit huic sponso, non minus agit gratias in adversis, quam in prosperis. C. 5. E. 27.

Sine Christo nihil prosperum.

Nihil esse potest in rebus humanis vere prosperum, ac felix, nisi quod Christus operatur in nobis; sic ut affectibus humanis quiescentibus nostra voluntas illius serviat voluntati. Iam plus satis erat eorum malorum, etiam si monarcharum implacabiles iræ non accessissent, quæ quum tantum calamitatum invexerint orbi, tamen in dies magis ac magis incrudescunt, summam omnium rerum confusionem minitantes, nisi Deus aliquis velut ex machina derepente apparens, tumultuosæ tragœdiæ dederit insperatum exitum. Nos interim in tanta tempestate, rebus pæne desperatis, quoniam præter vota nihil

hil superest, fragmenta navis amplectimur, sicubi Christus multum diuq; iactatis portum aliquem ostendat. C. 3. E. 43.

Vide etiam felicitas & calamitas.

Christianus.

SUnt & inter Christianos, qui titulo pæne duntaxat Christum agnoscunt, cæterum intus gentilitatem spirant: qua peste nihil adversius, nihilque infensius inveniri potest doctrinæ Christi.

Vide etiam Iudæi.

Concordia.

MIhi, ut semper placet concordia, ita hic quoque malim pacem aliquantulum iniquam, quam bellum æquissimum. C. 5. E. 40.

Præstat iniquioribus conditionibus habere concordiam, quam æquis dissidium. Vereor quidem, ne pecuniæ studium, ubique bonorum morum pestis, non sinat coire concordiam. C. 4. E. 85.

Satanæ nihil invisius est, quam Christianorum inter ipsos concordia: eoque modis omnibus conatur, & vitæ & studiorum tranquillitatem aliquo pacto turbare: idque facit pietatis prætextu, quo magis etiam noceat. C. 1. E. 80.

Vt stabilienda concordia.

Plurimum habebit momenti ad orbis concordiam stabiliendam, si profani Principes, sed præcipue Romanus Pontifex, absint ab omni specie tyrannidis, & avaritiæ. Nam facile resiliunt, cum vident paratam servitutem, cum intelligunt se non invitari ad pietatem, sed captari ad prædam. Si nos innoxios, si nos beneficos senserint, facillime sese credent nostræ fidei. C. 1. E. 90.

Vide etiam Discordia.

Collegium.

IOannes Coletus Regis Angliæ concionator dicere solebat, Collegia, quæ multo magnificoque sumtu sunt apud Anglos instituta, officere bonis studiis, nec aliud esse, quam invitabula

bula ociosorum : neque scholis publicis perinde multum tribuebat, quod ambitio profitendi, & quæstus omnia vitians ; corrumperet synceritatem omnium disciplinarum. C. 2. E. 22.

Concio.

IN loco sacro, in concione sacra, apud promiscuam multitudinem, palam mentiri de homine immerente; imo bene merente, mihi videtur nihil aliud esse, quam elevare autoritatem sacræ concionis; quā expedit non minus esse puram quam Synaxin ipsam; fraudare populum suo fructu, & verbi divini dignitatem obscurare. C. 5. E. 13.

Pastores abutuntur sacra concione.

Nunc sacrum ac pium est, in sacris concionibus pro veritate Euangelica improbis mendaciis, veluti de plaustris, debacchari in famam proximi. Et ô perversam malitiam, in odium quorundam, & in principum gratiam, quorum favorem captant ; eaque prædicant apud populum, quæ ipsi apud

apud se damnant. Novos libros rejiciunt, sed qui bonis literis, quas cane peius oderunt & angue, conditi sunt. C. 4. E. 95.

Quid autem turpius, quam ad ultionem abuti templo; abuti suggesto prædicandæ Christi gloriæ destinato; abuti plebis imperitæ credulitate? C. 4. E. 87.

Theologi plerique & loci autoritate, & populi docilis credulitate, non ad Christi gloriam, sed ad suos affectus abutuntur: & multorum animos divinæ doctrinæ pabulum expectantes fraudant, & inficiunt suo veneno: & sacræ concionis elevant autoritatem. C. 2. E. 4.

Nam si non pudet Theologos evomere tam insulsas nænias, tam vana, tam atrocia convicia in his concionibus, quę doctrinę Euangelicę dicatæ sunt, quid censes illos effutire apud stultas mulierculas, apud deliros senes, apud superstitiosos idiotas, apud simplices adolescentulos, quibus gravis est & oraculi instar istorum auctoritas. C. 2. E. 2.

Qua-

Quædam secta ad negotium malum alunt suos emissarios, non minus diligenter instructos, ad inficiendos animos simplicium & imperitorum, & constabiliendum regnum diaboli, quam Christus suos discipulos instruxerat ad prædicandum regnum Dei. Sed hoc de iis tantum dictum volo, qui sibi tyrannidem quandam usurpantes opprimunt bonos, ac mansuetudine Christiana præditos. Adsciscunt & auxiliares copias eorum, qui vel frusto panis ad quodvis facinus conduci possunt: apud quos esse tantum fidei demiror in re Sycophantica, cum hodie vix usquam reperias, qui in re quamlibet honesta fidem præstet. C. 4. E. 92.

Vide etiam Theologus, & Ecclesia.

Conscientia.

ADversus calumnias sufficit animus bene sibi conscius.

Mihi quidem adversus omnes casus sufficit bona conscientia.

Com-

Conſcientia bona reſiſtit calumniis.

Interim malorum blateramentis oppone rectam & ſynceram conſcientiam : in unum illum & ſimplicem Chriſtum te collige, & minus turbabit multiplex mundus. Maximum enim bonum, mentis tranquillitas. Cent. 4. E. 24.

Atque hæ ſunt ſpinæ divitiarum comites. *Ego ſola recti conſcientia fretus,* libravi memet in tantis ſycophantiarum inſultibus, quod parũ eſſe Chriſtianum ducerem, convicia conviciis retaliare.

Quid mihi philoſophia præſtet, neſcio; illud certe mihi præſtat animus recte cōſcius, ut huiuſmodi mortaliũ inſanos conatus perpeti malim, quam imitari.

Conſilium.

SAcra quidem res eſt conſilium, ſed eadem periculoſa. Vetus dictũ eſt, *Conſultum male, conſultori peſſima res eſt.* At ea nunc eſt morum corruptela, ut bonum etiam ac verum conſilium.

lium sæpenumero damno fit bene consulenti. C. 1. E. 96.

Difficile mihi est tibi dare consilium in ea re, in qua nescio qua parte pedem tuum torqueat calceus.

Recta Deus consilia suo favore prosperat; perversas hominum molitiones plerumque vertit in capita molientium. C. 3. E. 14.

Consulendum cito, & recte.

Scio prudenter ac vere dictum: *Antequam incipias, consulto opus est: ubi consulueris, mature faciendum quod statueris.* Sed video, multos nihil aliud quam consultare, ut iam serum sit exequi quod tandem decreverint. Quemadmodum quibusdam, dum consultant velint ne uxorem ducere, deinde quam velint è multis deligere, furtim evolans ætas, prius fit inidonea matrimonio, quam possint aliquid certi decernere. C. 4. E. 66.

Deus humana consilia moderatur.

Summus ille rerum humanarum moderator, suis arcanis & inscrutabilibus

libus consiliis, omnia vertet in lætum exitum. Novit ille, & solus novit, quid nobis expediat: Solus artificio suo divino & potest, & solet hominum inconsulta consilia in eventus lætos ac bonos producere. C. 9. Epist. 61.

Consolatio.

DE sororis obitu consolater te, ni persuasum haberem, ægritudinem istam, quam in aliis lenit adimitque tempus ipsum, in te singulari tua sapientia iam dudum esse sopitam.

Sors conditionis humanæ ferenda.

Quod mutari non potest, feras certe moderate: neu te conficias dolore, tibi exitiabili, tuis gravi & acerbo, mihi fratrique acerbissimo: Serva te tibi, serva te tuis, serva te rebus prosperioribus.

Mi anime, sortem humanæ conditionis forti feras animo; Virum te præbe, imo memineris hominem esse te, & vitæ huius fabulam age. Post istas pro-

procellas insignem aliquam serenitatem expecta, atque illi te serva.

Istam tuam afflictissimis rebus multum iactatam, multum spectatam patientiam, non tantum dolui, sed & admiratus sum vehementer. Verum, quid facias? *Hic est vetus ille fortunæ ludus, indignos in altum evehere, & innocentiæ negotium facessere.* Tu vero, mi N., palmæ arboris exemplo, ne cede malis, sed contra audentior ito, quam tua te fortuna sinat. C. I. E. 12.

Ego quanquam casus tuos acerbe omnino fero, tamen hoc me non mediocriter recreat, quod istiusmodi procellæ nonnunquam à superis propitiis immittuntur, non ut obruant, sed ut virtuti segetem quandam, & materiam suppeditent, quo videlicet magis, magisque splendescat. Sic Herculis & Æneæ, Ulyssisque virtus effulsit: Sic Iobi probata tolerantia. C. I. E. 12.

Vide etiam Calamitas.

Con-

Conversatio. Societas.

AFfricat, *ut inquit Seneca*, morum suorum scabiem, convictor corruptus: &, ut scripsit sapiens quidam Hebræus: *non potest non inquinari, qui picem contrectaverit.* C. 4. E. 8.

Ut enim recte dictum est: *Eum egregie probum esse oportet, qui Athenis probus esset:* ita qui vicinus hæreticis, non deflectit à fide catholica; qui permixtus barbaris, gulæ ventrisque mancipiis, adeoque iis, qui magis agunt negotium ventris, quam mentis, totus vivit honestis studiis, nec ullo malorum contagio corrumpitur; is insigniter bonus sit oportet.

Convivium.

AMat epulas elegantes magis, quā multas, & convivia lauta potius, quam longa. C. 7. E. 98.

Temperantia est felicissima ingeniorum parens: sed vitæ deliciæ obstant, quo minus multi ad summam virtutem eluctentur. Vix cum alio vitio

peius

peius convenit Musis & Minervæ, quam cum luxu & intemperantia.

Convivia intempestiva multum hominibus nocent.

Quid enim illis conviviis, aut, ut magis proprie dicam, compotationibus insuavius, ubi tumultibus inconditis perstrepunt omnia; ubi conviva cogitur bibere quantum præscribitur, & sibi quisque nocet, ut alterum in noxam pertrahat? Nullus est voluptatis sensus, ubi corpus occupat morbus: proinde cum mentem prorsus ademerit vinum, quid potest esse suave? Vix enim dicas, utrum sit inhumanius à potu depelli sitientem, an ad bibendum compelli qui non sitit. Utrum hoc, quæso te, convivium est, an potius tormentum? Omitto nunc rixas & pugnas, aliaque flagitia, quæ secum trahere solet vinolentia; omitto pecuniæ turpe dispendium; (nusquā enim perditur indecentius;) quāta quamque irrecuperabilis iactura temporis, quo non alius sumptus preciosior? Voluptatem insanam excipit postridie verus dolor; torpet animus,

mus, diſcruciatur ſtomachus, capitis vertigo moleſta eſt. Nonnunquam & febris ſuccedens pœnas exigit intemperantiæ: breviſque voluptas, ſi tamen ea dicenda eſt voluptas, diutino luitur cruciatu. Nec deſunt uſquam, qui melioris indolis adoleſcentes ad ſuos mores pelliciant. Dicas, eos non ob aliud petiſſe ſcholas, quam ut aliorum ſtudiis incommodent, ubi iam vulgo luxus propemodum laudi datur, frugalitas vitio. Cent. 5. E. 90.

Convivia moderata laudantur.

Mos eſt apud pleroſque multis nominibus laudandus; ut conviviis in orbem actis invicem agitent ſodalitia; vel ob vitandam profanorum conſuetudinem, ne familiaritas pariat contemptum; vel ob temperandum ſumptum, qui minor eſt ubi plures conveniunt. Et interim diſcitur aliquid in conviviis; tractatur aliquid negotii; nonnunquam corriguntur & errata quædam. Unde & Plato Philoſophorum ſeveriſſimus probat huiuſmodi compotatiunculas, nec improbat

probat etiam invitatiunculas ex more Græcorum ad largius bibendum, modo ne prætereatur πάντων μέτρον ἄριστον. C. 9. E. 89.

Vide etiam Temperantia.

D.

Defensio.

NOn ſtatim vituperat alterum, qui ſeſe tuetur. Ius eſt publicum, *Vim vi propulſare.* C. 4. E. 58.

Omnibus ſua ſunt arma quibus ſeſe defendant.

Equus ſe tuetur calcibus, canis dente, bos cornibus, hiſtrix ſpinis, apes aculeis, natrix veneno, columbis præſidio eſt volandi pernicitas: mihi nihil erat præter calamum, quem ſemper optaram, ut perpetuo incruentum habere liceret.

Arma ſpiritualia.

Para in Goliam iſtum fundã, quod eſt verbum Dei, & recta caperatam in frontem librato lapidem Chriſtũ, cuius amore ſacras literas illuſtrandas ſuſcepiſti: ſuperbum ilico proſternes

sternes Gigantem, confundes & allophylos cæteros omnes. Cent. 1. E. 74.

Vtinam, qui bonas literas colunt, tam concordes essent ad honestarum rerum defensionem, quam isti devoti sunt ad subversionem honestissimorum studiorum.

Diabolus.

A Diaboli incursionibus nemo tutus.

Diabolus est eiusmodi hostis, qui prælio quidem interdum, bello nunquam vincatur: is in omnes occasiones intentus, & imminens, quum magnos subinde tumultus atque improvisos in sensibus cieat, non est utique quod quisquam sartum se ac tutum fore ab eius incursionibus confidere debeat, tanquam intra philosophiæ præsidia, atque in arcem ipsam Euthymię penitus se abstruserit, quum nullum sit hosti præsidium inaccessum, nobili D. Paulo exemplo; *qui ne gratia quidem maioris prærogativa,*

huic eximi certamini potuit.

Vide etiam Vigilia.

Discordia, Diffidium.

Mihi ſane adeo eſt inviſa diſcordia, ut veritas etiam diſpliceat ſeditioſa.

Lites perplexas autoritate N. diſſecas, non minus feliciter, quam Alexander ille Magnus nodos Gordios. C. I. E. 49.

Ex parvis initiis magnum ſæpe oritur incendium.

Doleo maiorem in modũ, quorundam amarulentis contentionibus labefactari tranquillitatem ſtudiorum, ac rei Chriſtianæ. Neque res iam intra argumentorum conflictationem conſiſtit: atrocibus utrinque conviciis pugna crudeſcit, dentatis libellis res geritur, ac reciprocantibus maledictis tumultus in rabiem exit. Hæc aliquoties parvis initiis orta, ſæpenumero vaſtiſſimum gignunt incendium, fitque ut malum, quod initio ceu leve negligebatur, paullatim auctum, tandem erumpat in grave diſcrimen tran-

tranquillitatis Christianæ. Cent. 1. E. 71.

Discordia res fatalis.

Ut sunt fatales corporum morbi, ita video & animorum fatales quasdam esse pestes, undecunque proficiscuntur, sive ab astris, sive ab ipsis corporibus, aliter atque aliter affectis; Sive, quod magis reor, ab humani generis hoste, qui nulla re magis gaudet, quam nostra discordia. C. 1. E. 83.

Natura à dissidiis abhorrens.

A Principibus mihi cum Lutheranis conflictandi negotium delegabatur; sed ego sic ab omni dissidio naturæ quodam instinctu abhorreo, ut si mihi pro latifundio lis esset suscipienda, *citius rem deseram, quam ius persequar.* Sum enim vere vitis ac ficus illa apologetica, *è libro Iudicum*, quæ per legationem arborum vocata ad imperium, bellumque gerendum, respondit; *se non posse deserere naturæ suavitatem, ac bellicis turbis involvi.* C. 2. E. 72.

Discordiarum semina radicitus amputanda.

Sic autem discordiam sanari cupiam, ne malum ad tempus suppressum post maiore cum discrimine recrudescat: quod solet usu venire medicis, qui potione propellunt febrem, non ante purgatis venis; unde febris scatet; aut qui cicatrice obducunt vulnus, nondum satis educto pure. C. 8. E. 70.

Hæc tempestas insignem aliquem artificem desiderat, qui negotii cursum moderetur, ut nec fluctibus obruatur, nec illidatur vadoso littori, & ita, quod aiunt, devitet Scyllã, ne rapiatur in Charybdin, ita malum amputet, ne qua possit excetra repullulascere. C. 8. E. 70.

Vide etiam Concordia & Bellum.

Divitiæ & Opes.

Verus divitiarum usus.

POssidet autem ista fortunæ, quæ vocantur, munera, non tantum heri-

heriliter, verum etiam philoſophice, perſuaſum habens, hæc non eſſe propria hominis bona, quæ promiſcue probis & improbis contingunt, nec tam egregium exiſtimat divitias habere, quam contemnere. Contemnit autem, qui, iuxta ſapientis conſilium, illis affectibus non adjicit animum, qui nec lucro tali fit obeſus, nec iactura macilentus. quippe perpendens, hæc quoque à cœleſti Principe dari, *non ut amentur, ſed ut recte prudenterque diſpenſentur*. Dominus hortatur, *ut divites de iniquo Mammona ſibi parent amicos, à quibus recipiantur in æterna tabernacula*. Maius eſt, quod præſtat is, qui de iuſte partis mira benignitate reficit egenorum viſcera, bene fæneratum exiſtimans, quod Chriſti membris fuerit impenſum. Et iuxta Stoicos nulla fellicitatis pars eſt habere divitias: ſed ſic habere, meo quidem iudicio, magna felicitatis pars eſt. C. 10. E. 79.

Doctrina, Eruditio.

AD parandam eruditionem plus valet in teneris annus unicus, quã decem, ubi iam animus, aliis occupatus curis, ad docilitatem induruit. Præf. in Terentium.

Discrimen inter doctos & indoctos.

Aristoteles Philosophorum, ne Platone quidem iuxta M. Tullium excepto, citra controversiam omnium doctissimus, crasso cuidam & ἀμούσῳ percõtanti; *Quid esset discriminis inter doctos & indoctos?* expedite respondit; *quod inter viventes & mortuos*: rectissime iudicans, qui corporum modo vita fruerentur, quã habemus cum asinis, suibus, & anseribus communem, & corporeis tantum oculis solem intuerentur, quem acutius cernunt aquilæ: animis vero, *quibus*, ut idem ait, *lucem ac vitam donat Philosophia*, nihil cernerent: eos nec hominis appellatione dignos, & mortuos esse verius, quam vivos, minimoque intervallo à lapideis differre signis,

hoc

hoc nomine etiam inferiores, quod ſtatuæ ſic delectant oculos, ut nemini maledicant lædantve quenquam. Idē dicere ſolebat, *liberalium diſciplinarum radices quidem ſubamaras eſſe, fructus vero dulciſſimos.* Quod idem tertius, utpote Poeta, ſignificare videtur Homerus, quum depingens moly herbarum præſtantiſſimam, & adverſus omne maleficiorum genus efficaciſſimam, ait eam radice nigra eſſe, ſed flore lacteo, candidoque. Præfatione in Ariſtotelem.

Literarum eruditio quid præſtet?

Præſtat hoc nobis eruditio liberalis, non tantum ut homines ſimus; & à pecudum genere ſegregemur, ut toti vereque vivamus, verum etiam feliciter ſuaviterque vivamus. Præfat. in Ariſtotelem.

Vide etiam Doctores & Scriptores.

Doctores, Magistri.

Non titulus, sed doctrina doctorem facit.

NEque, ut inquit Horatius, *statim animum mutant, qui trans mare currunt:* neque me vel pilo doctiorem magni nominis umbra fecerit: Verum ut nunc tempora sunt, ita morem geras, quando nunc, non dicam vulgo, sed etiam iis, qui doctrinæ principatum tenent, nemo doctus videri potest, *nisi Magister noster appelletur, etiam vetante Christo Theologorum principe:* cum antiquitus, non ideo quis pro docto haberetur, quod doctoris nomen esset mercatus, sed ii Doctores dicebantur, qui libris editis manifestum doctrinæ specimen dedissent. Quare Leoninam pellem induamur oportet, quo fides fiat, & nos literas didicisse, istis qui de vocabulo, non de libris hominem censent. Ii sunt homines quidam præposteris literis imbuti, magna nimirum mercede docti nihil scire, crassa Minerva,

sensu

sensu etiam vix communi. Sed Deum immortalem, quam cervicosa arrogantia, quanto supercilio? quippe qui sibi una cum inani nomine consummatæ doctrinæ falsissimam persuasionem induxerunt. Ii, Philoxenum & Gnathonem turpissimos gulones referentes, disciplinas omnes culinarii sermonis sordibus, & tanquam emuncto mucco fœdant, quo generosis ingeniis deterritis ipsi soli rerum potiantur. C. 1. E. 12.

Officium doctorum virorum.

Quemadmodum mundi sol candidæ lucis plenissimus, non intra se illam occulit: sed omnibus mortalium oculis, non suo, sed illorum usui manifestat & ingerit: ita viros doctos decet, non sibi, sed utilitati publicæ vivere.

Officium Ludimagistrorum.

Munus Ludimoderatoris mihi videtur vel inprimis honestum, bonis moribus ac literis instituere iuventutem; neque enim Christus eam ætatem contempsit: & in nullum rectius

collocatur beneficium, nusquam expectatur fructus uberior, utpote cum illa sit seges & sylva Reipublicæ. C.4. E. 23.

Secundum Principes & episcopos, nemo magnificentius potest mereri de Repub. quam ludi literarii magister, si rudibus adhuc, & in quemvis habitum sequacibus animis, mentem instillet Christo dignam, easque literas, quæ semper optimo cuique placuerunt. C. 4. E. 11.

Non decet virum utcunque literarum, præsidio munitum, ac philosophiæ præceptis armatum, animo consternari.

Encomium Laurentii Vallæ.

L. Valla tanta industria, tanto studio, tantis sudoribus barbarorum ineptias refellit, literas pæne sepultas ab interitu vindicavit, prisco eloquentiæ splendori reddidit Italiam. Doctis etiam hoc præstitit, ut posthac circũspectius loqui cogantur. C. 4. E. 2.

Vide etiam Scriptores.

Donum, Munus.

Dona, quæ gratissima & charissima?

Quæ præter meritum obtingunt, hoc plus solent habere precii: & quæ præter expectationem obveniunt, solent esse gratiora: Nonnunquam & autor magnificus pretium addit suo muneri. Nihil autem tam per se vile est, quod non eximie charum reddatur, si proveniat ab animo amico. C. 2. E. 20.

Christus exiguo munere placatur.

Nostros labores Christo non ingratos esse confidimus, vel hoc certe nomine, quod simplici animo in illius gloriam à nobis suscipiuntur. Quid ni boni consulat hanc nostram sedulitatem, qui pauperculæ viduæ quadrantem omnibus omnium divitum muneribus prætulerit? Aliis alii benefactis Christum demerere student; nos quando nihil aliud pos-

sumus, hac illi victima litabimus. C. 1. E. 72.

Dona Dei varia.

Auro sapientiæ nihil preciosius: fulgore eloquentiæ cum sapientia coniunctæ nihil admirabilius. Sunt aliis aliæ dotes, prout visum est τῷ δωρηδότῃ Spiritui, qui pro suo arbitratu partitur singulis iuxta mensuram fidei. Præfatione in Augustinum.

Ditio.

UT naves quædam maiores sunt, quam ut gubernari possint, ita difficillimum est, ditionem ultra modum latam feliciter gubernare. Id vero multo difficilius, si ditionis portiones longis intervallis distractæ sint. C. 9. E. 95.

Vide etiam Monarchia, Regnum.

Dolor.

FAcile est alieno dolori modum præscribere, facile est alienis in malis animo æquo moderatoque esse. C. 4. E. 58.

Animus, ac fortassis odium, identidem novum aliquid indicat quod calumnietur, quando dolor, non solum eloquentes, verum etiam ingeniosos facit, & iuxta Satyricum, absolvit indignatio versum, quem natura negat. C. 4. E. 92.

E.

Eccesia.

Ecclesia opus habet medicina.

VIdeo tempestatem multo periculosissimam, in qua mihi sentio cursum sic moderandum, ut nec Christi negotium deseram, hominibus adulando, nec me frustra in discrimen aliquod conjiciam. Nemo non fatetur, vehementi quadam medicina fuisse opus Ecclesiæ, nimium collapsis moribus: sed video, propemodum usu venire, ut pharmacum parum dextre adhibitum, morbi vim exacerbarit verius quam expulerit. Atque utinam verum esset, quod invictus Danorum Rex Christiernus, mihi simile quid-

dam dicenti, respondit, ludens opinor, *Levibus pharmacis nihil agi, sed illud esse remediorum efficacium, ut primum corpus omne concutiant.* Ego certe nullum exitum video bonum, nisi Christus ipse nostram temeritatem bene vertat, quemadmodum ferunt Minervam Atheniensium δυσβουλίαν bene fortunare solitam. C. 2. E. 6.

Ecclesia Romana iam olim degeneravit.

Ecclesia Romana iã olim degeneravit ab Euangelicæ puritatis studio. Quod vel Hieronym⁹ satis arguit, qui eam ex Apocalypsi Babylonem appellat: vel D. Bernhardus in libris, quibus titulum fecit; *De consideratione.* C. 2. E. 25.

Quin & illud, mea sententia, complures populos conciliaret Ecclesiæ Romanæ, in quam nunc velutin caput quoddam colliguntur omnes, si non passim quælibet sic definiantur, ut velimus ad fidei negotium pertinere: sed ea duntaxat, quæ evidenter expressa sunt in sacris literis, aut sine

qui-

quibus non constat ratio salutis nostræ. Ad hæc pauca sufficiunt: & pauca citius persuadentur pluribus. Nunc ex uno articulo sexcentos facimus, quorum aliqui tales sunt, ut citra periculum pietatis, vel nesciri possint, vel ambigi. Atque sic est mortalium ingenium; quod semel definitum est, tenemus mordicus. C. 1. E. 90.

Dissidiis Deus corrigit Ecclesiæ vitia.

Nam quemadmodum in publico civitatis incendio, multi solent esse, qui prædæ intenti commune malum vertunt in privatum commodum: ita in hoc orbis fatali tumultu, non dubito quin videas, plurimos in hoc intentos, ut ad se rapiant victoriam uni Christo debitam. Ex hoc tam violento pharmaco, quod fortasse Deus corrigendis vitiis nostris immisit, tantoque motu concussit totum Ecclesiæ corpus, optarim aliquid bonæ sanitatis proficisci. C. 3. E. 19.

Tu-

Tumultus Ecclesiæ, artificio Satanæ excitatos, Christus componit.

Novimus artes Satanæ, qui nunquam gravius lædit Christianam concordiam, quam quoties transfiguratus in Angelum lucis, religionis fuco grassatur in publicam concordiam. quam utinam liceat, vel huius capitis iactura, redimere. Sed tamen sunt, quæ me vocant in optimam spem: fore ut hi fatales tumultus aliquando sopiantur, atque hæ tragœdiæ in lætam exeant catastrophen. Talis nimirum artifex est Christus, qui novit sponsam suam deiectionibus erigere, angustiis dilatare, oppugnationibus communire, mortibus vivificare, ignominiis glorificare. C. 3. E. 6.

Deus Ecclesiam miris modis vindicat.

Non queo satis admirari consilium inscrutabile Dei, qui miris modis sponsam Ecclesiam suam vindicarit, purgarit, erudierit, evexerit, illustrarit. In quibus omnibus nihil est non alienissimum ab humanis consiliis.

Quem-

Quemadmodum ipse loquitur per Esaiam hominibus: *Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ, neque viæ meæ, viæ vestræ,* dicit Dominus: *Quia sicut exaltantur Cœli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris.* Quemadmodum igitur ipse Dominus, descendens è cœlis, viam aperuit in cœlis, & accepta forma servi paravit sibi dominium omnium, quæ in cœlis, quæque in terris; ac per summam ignominiam consequutus est æternam gloriam, patiendo devicit hostem, morte promeruit immortalitatem: sic pusillum & imbellem gregem suum alienissimis à mundi ratione præsidiis provehit. Per imperitos confutavit mundi sapientiam, per paucos subegit omnes mundi nationes, per imbecilles prostravit tyrannorum potentiam, per imbelles expugnavit omnem munitionem attollentem sese adversus Deum, per ignotos & humiles obscuravit universam mundi gloriam, per oves domuit leones, per columbos abegit serpentes. Et passus

est

est quidem in oviculas suas Satanam & mundum hunc totis artibus ac viribus suis insurgere, verum arcanis suis consiliis omnia mala vertit electis suis in bonum. Solus enim ille Rex Regum novit, & uti bonis, & abuti malis in suam gloriam & Ecclesiæ salutem. Infremuit adversus paucos & humiles Christi discipulos *Iudæorum zelus, Pharisæorum supercilium, sacerdotum autoritas, tum regum legibus & copiis armata potentia, magorum præstigia, philosophorum eruditio, hæreticorum seditio*. Tot machinis Satanas oppugnabat ovile Christi. Sed Domino temperante conatus & actiones hominum, suppliciis ac mortibus crevit & invaluit Ecclesia; *impiorum philosophorum oblatrationibus* confirmata est Euangelica philosophia; *præstigia magorum* illustrarunt Christi divinam virtutem in discipulis operantem; *Schismaticorum molimina*, piorum concordiam arctius iunxerunt, ac velut in phalangem redegerunt *hæreticorum impia dogmata*; ad scrutandum arcanas literas

teras compulerunt. Itaque factum est, ut dum Iudæi zelo legis, sed non secundum scientiam, pugnant adversus Euangelium, certius cognoverimus antiquatas esse legis umbras, & illustrata est Euangelii gloria. Rursus dum persequutor ignominiis, cruciatibus ac mortibus conatur fidem in Christum extinguere, fidem auxerit, charitatem accenderit, spem reddiderit firmiorem, & piorum tolerantiam, dum exercet, illustrarit. Postremo dum hæreticorum argutationibus agitatur, magis uti didicit armatura divinarum literarum, & confirmata est impugnata veritas. *Primus* Ecclesiæ congressus fuit cum Iudæis, quibus contradicebat Paulus. Secundus fuit cum Philosophis & hæreticis, qui fere philosophiæ præsidiis bellabant adversus Euangelium. Horum impressiones, post Apostolos, exceperunt viri doctrina facundiaque præcellentes, &c. Itaque bona quædam spes habet animum meum, fore ut hanc Ecclesiæ tempestatem Dominus inscrutabili

ſuo conſilio vertat in bonos exitus, exciteтque nobis aliquot viros pios, qui compoſitis diſſidiis pacem orbi reſtituant.

Eccleſia Chriſti manſuetudo.

Non ſolet Eccleſia Chriſti columba maliciam vincere malicia, neque ſtulticiam ſtulticia, neque impietatem impietate, ſed malum bono vincere didicit. Centuria 3. E. 42.

Eccleſia Chriſti, non ſolet maledictis & ſycophantiis vincere, ſed veritate: nec quærit errantium perniciem, ſed medelam. Si Chriſtum habetis præ oculis, ille vobis hoc agentibus aderit: Sin reſpicitis affectus humanos, mundi negotium agitis, nō Chriſti. C. 10. E. 11.

Vide etiam Religio & Hæretici.

Elementum.

IGnis, qui ſummam tenet ſedem, omnia paulatim ad ſe rapit, & quantum fieri poteſt, in ſuam transfor-

format naturam. Aquam elevatam vertit in aerem, aerem extenuatum in se transformat. Cent. 1. E. 97.

Eloquentia.

Tuam eloquentiam seorsim sic amo suspicioque, ut iucundum sit tali, ore vel reprehendi, teloque tam insigni vulnerari. Cent. 7. E. 73.

Eloquentiæ vena, *teste Tullio*, facillime inarescit, ni cotidiana legendi dicendique exercitatione sufficias. C. 8. E. 6.

Oratoris munus persuadere.

Ut optimus est iaculandi artifex, non cui pharetra sit gemmis distincta, cui arcus quam maxime insignis, sed qui certissima manu scopum feriat: & ut ingens philosophus, non qui Stoicorum aut Peripateticorum dogmata pulcre teneat, sed qui Philosophiæ rationem vita ac moribus exprimat, qui proprius est philosophiæ finis: ita summi oratoris munus absolvit, quisquis, quod voluit,

luit, persuasit. Cent. 7. Epist 73.

Vide etiam Oratio, Orator.

Epistola, Litera.

INgenii tui, ac doctrinæ specimen mihi dedisti tam gravi, tam tersa, tam plena benevolentiæ atque elegantis cuiusdam ingenuæque humanitatis Epistola.

Epistolam illam tuam iucundam, suavem, mellitam, saccaratam eandem & salsam, ac mirifica quadam sensuum acrimonia conditam, accepi. C. 4. E. 27.

Quid enim in literis tuis est, quod non smaragdis & unionibus, tum preciosius sit, tum amabilius? Quam niveus ibi candor ingenii? Quanta dictionis iucunditas? Quanta sententiarum sanitas, quanta verborum proprietas? Quanta structuræ concinnitas?

Scripta aliorum non temere legenda.

Quemadmodum fui ipse, cura eorum, qui me à pueris educarunt, sic institutus, ut didicerim, mentem, manus,

nus, oculos, ab alienis rebus continere: ita meapte natura à secretorum scriptorum inspectione semper abhorrui: quod iudicarem, indigne facere eũ, qui cognoscere vel per summum nefas conaretur, à quibus chartarum complicatione & ceræ gemmæque admonitione tantopere submoveretur. C. 5. E. 38.

Error.

UT *omnes in errorem nostrapte natura procliues sumus*, ita multo peccamus liberius, si erroris non desint autores, maxime si eos autoritas, & nominis splendor commendet. C. 4. E. 2.

In erroribus tollendis plurimum habent ponderis regum decreta; sed apud eruditos viros & Theologos longe plus valet libellus bonis argumentis, ac scripturæ divinæ testimoniis, non cogens, sed docens: generosa ingenia facile ducuntur ratione, non proinde coguntur imperio.

Vide etiam Hæresis.

Ethni-

Ethnici.

De Ethnicorum salute non dubitandum.

SI Iudæis ante proditum Euangelium sufficiebat ad salutem rudis quædam & confusa de rebus divinis credulitas, quid vetat quo minus Ethnico, cui ne Mosis quidem lex erat cognita, rudior etiam cognitio profuerit ad salutem, præsertim quum vita fuerit integra, nec integra solum, verum etiam sancta? Perpauci Iudæi ante lucem exortam Euangelii noverant exacte filium ac spiritum sanctum: multi non credebant resurrectionem corporum, nec tamen ideo de illorum salute desperatum est à maioribus. Quid si Ethnicus tantum hoc credat: *Deum, quem persuasum habet esse omnipotentem, sapientissimum & optimum, aliqua ratione subventurum esse bonis, & ulturum malos*; quæ ipsi videantur quam maxime accommoda? Quod si quis objiciat vitæ maculas: equidem arbitror, nec

Iob,

Iob, nec Melchisedech omnibus omnino vitiis caruisse per omnem vitam. Sed excusandum non est quod immolarit Idolis. Id fortasse Cicero, vel etiam alius quispiam fecit non ex suo iudicio, sed ex consuetudine publica. Nam esse ficta, quæ de diis ferebantur, vel ex Ennii sacra historia poterat cognoscere;&c. Præfat.in Cicer. Tusculanas Quæstiones.

F.

Fabula.

Cain qua in re Deum offenderit maxime?

ERat Cain ille, homo quemadmodum industrius, ita famelicus & avidus. Is à parentibus persæpe audierat, in viridario illo, unde fuissent depulsi, segetes sua sponte provenire lætissimas, spicis amplissimis, granis prægrandibus, culmis adeo proceris, ut alnum nostratem æquarent. Eis nec lolium, nec spinam ullam, nec carduum internasci. Hæc quum ille

probe meminiſſet, videretque, hanc tellurem, quam tum vexabat aratro, vix malignam minutamque frugem producere, dolum addidit induſtriæ. Angelum illum paradiſi cuſtodem adiit, eumque veteratoriis technis adortus magnis promiſſis corrupit, ut ſibi ex felicioribus illis ſegetibus, vel paucula grana clam largiatur. Dicebat, *Deum iam olim huius rei ſecurum ac negligentem eſſe: tum ſi maxime reſciſſet, facile impune futurum, cum res eſſet nullius momenti; modo de pomis illis nihil attingeretur, de quibus ſolis fuerat interminatus Deus.* Eia, inquit, ne ianitor ſis nimium diligens. Quid ſi ingrata etiam eſt illi nimia tua ſedulitas? Quid ſi falli etiam cupit? *magiſque illum hominum callida induſtria, quam iners otium delectabit?* An vero tu tibi iſto munere magnopere places? Ex Angelo carnificem te fecit, ut miſeros nos & perditos crudelis arceres à patria: te foribus cum romphæa alligavit, cui muneri nos canes nuper cœpimus addicere. Nos quidem ſumus miſerrimi, at tu mihi vide-

videre conditione non paullo afflictiore. Nos quidem Paradiso caremus, quia pomum nimium dulce gustavimus; Tu, ut inde nos arceas, pariter & Cœlo cares, & Paradiso: hoc miserior, quod nobis quidem huc, atque illuc, quo fert animi libido, vagari liberum est. Habet & hæc nostra regio, si nescis, quibus exilium nostrum consolemur: nemora comis virentibus, mille arborum genera, & quibus vix dum invenimus vocabula, fonticulos passim ex clivis, ex rupibus scaturientes: flumina limpidissimis aquis ripas herbidas lambentia, montes aerios, valles opacas, ditissima maria. Nec dubito, quin in intimis suis illis visceribus claudat tellus aliquid bonarum mercium: quas ut eruam, scrutabor omnes eius venas: aut si mihi defuerit ætas, nepotes certe mei facient. Sunt & hic aurea mala, sunt fici pinguissimi, sunt frugum omniiuga genera. Multa adeo passim sponte nascuntur, ut Paradisum istum non magnopere desideremus, si liceat hic æternum vivere.

Infestamur morbis; & huic rei inveniet remedium humana industria. Video herbas mirum quiddam spirantes. Quid si & hic inveniatur aliqua, quæ vitam faciat immortalem? Nam scientia ista non video quid ad rem pertineat. Quid mihi cum his, quæ nihil ad me attinent? Quanquam in hac parte non cessabo, *quando nihil est, quod non expugnet pertinax industria.* Ita nos pro uno hortulo mundum latissimum accepimus: tu utrinque exclusus, neque Paradiso frueris, neque cœlo, ne terra quidem; perpetuo his affixus foribus; romphæam semper versans; quid nisi ut cum vento pugnes? Eia age si sapis, tibi simul & nobis consule. Da, quod sine tuo detrimento largiri potes, & accipe nostra vicissim, quæ tibi facimus communia. Miser fave miseris, exclusus exclusis, damnatis damnatior. *Persuasit pessimam causam vir pessimus, orator optimus.* Paucula grana furtim accepta diligenter obruit; enata sunt non sine fænore: id fænus rursum terræ gremio commissum, iterum atque iterum, a-

liud

liud atque aliud. Nec ſæpius æſtas recurrit, cum ille iam ingentem ſpacioſumque agrorum tractum hac ſemente occuparat. Quæ res ubi evidentior eſſe cœpiſſet quam ut ſuperos latere poſſet, vehementer iratus Deus: *Quantum intelligo*, inquit, *iuvat hunc furem labor & ſudor.* Eum ego illi magnifice cumulabo. Simulque cum dicto confertiſſimum undique agmen immittit in ſegetem, formicarum, gurgulionum, bufonum, erucarum, murium, locuſtarum, ſcrofarum, avium, aliarumque id genus peſtium, quæ ſegetem partim adhuc humo conditam, partim herbeſcentem, partim iam flavam, partim horreo compoſitam depaſcerentur. Acceſſit ingens Cœlo calamitas grandinis, & venti vis tanta, ut quernis roboribus æquales culmi illi, ſtipulæ aridæ in morem defringerentur. *Angelus ille cuſtos mutatus, atque, quod homini faveret, humano corpori incluſus.* Cain, quum Deum incenſis frugibus placare ſtuderet, nec fumus ſubvolaret, certam illius iram

intelligens, desperat. C. 1. E. 4.

Fabula de Litis & Ate.

Videmus, non esse prorsus anile somnium quod Homerus scripsit de Litis & Ate. Quanta celeritate per capita regum ac populorum cucurrit Ate, bellorum furiis miscens totam pæne Europam? Quam vero lente procedit quod agunt Litæ? Quam diu disputatum est de fœderis conditionibus? Et adhuc pendere videntur omnia. Audimus pacem, non videmus. C. 9. E. 62.

Fœmina. Virgo.

Vtrum fæminino sexui literæ & ad castitatem & ad famam sint utiles?

NEc ipse quondam prorsus ab hac abhorrui sententia, verum hanc mihi Morus penitus excussit animo. Etenim quum duabus rebus potissimum periclitetur puellarum castitas, ocio ac lascivis lusibus, ab horum utroque literarum arcet amor. Nec alia res melius tuetur famam integram,

gram, quam mores incontaminati. *Nec ulla firmius castæ sunt, quam quæ iudicio castæ sunt.* Neque vero improbo consilium eorum, qui manuariis operis prospiciunt pudicitiæ filiarum. Verum nulla res sic totum puellæ pectus occupat, ut studium. Atque hinc præter hos fructus, quod animus ab ocio pernicioso prohibetur, hauriuntur optima præcepta, *quæ mentem ad virtutem, & instituant, & inflamment.* Multis simplicitas & rerum inscitia pudicitiæ iacturam attulit, prius quam scirent, quibus rebus tantus thesaurus periclitaretur. Neque video, cur maritis sit metuendũ, *ut minus habeant morigeras, si doctas habeant, nisi si qui tales sint, ut ea velint exigere ab uxoribus, quæ non sunt exigenda à probis matronis.* Imo mea sententia nihil est intractabilius inscitia. Certe hoc præstat animus cultura studiorum exercitatus, ut intelligat æquas probasque rationes, videatque quid deceat, quid expediat. Atqui propemodum persuasit, qui te docuit. Ad hæc quum iucunditas fir-

mitasque coniugii magis ab animorum benevolentia, quam corporum amore proficiscatur, multo tenacioribus vinculis iunguntur, quos ingeniorum quoque charitas copulat. Magisque veretur maritum uxor, quem agnoscit & præceptorem. Nec ideo minus habebit pietatis, quia minus habet superstitionis. Equidem malo talentum auri puri, quam tria talenta plumbo scoriaque vitiata. Audimus passim alias mulierculas sic à concione redeuntes, ut prædicent, mirifice concionatum fuisse qui dixit, ac vultum hominis graphice depingunt. Cæterum neque quid dixerit, neque quale sit, quod dixit, recensere possunt. Hæ tibi totam pæne concionem ordine referunt, non sine delectu: si quid stulte, si quid impie, si quid extra rem effutiit Ecclesiastes, quemadmodum hodie non raro fieri videmus, id norunt vel ridere, vel negligere, vel detestari. Atque hoc demum est audire sacras conciones. Cum huiusmodi demum vere iucundum est convivere. Plurimum enim ab illis dissen-

tio,

tio, qui coniuges non in alium usum habent, quam ad obsequium voluptatis; quam ad rem magis appositæ sunt semifatuæ. *Pectus habeat oportet, quæ familiam contineat in officio, quæ liberorum mores fingat, ac formet, quæ marito per omnia satisfaciat.* Cæterum cum proximo colloquio illud obiecissem Moro, *si quid humanitus accideret, fore ut gravius discruciaretur earum desiderio, in quibus instituendis tantum insumpsisset operæ*: respondit incunctanter. *Si quid acciderit quod vitari non possit, malim eas mori doctas, quam indoctas.* Moxque mihi venit in mentem Phocyonis, ni fallor, apophthegma: cui bibituro cicutam cum uxor acclamaret, *Mi vir, innocens morieris: Quid*, inquit, *ais, uxor? an me malles nocentem mori?* &c. C.8. E.92.

Cum ætate crescit Virginum dos.

Cum ætate semper accrescit virginum præcipua dos, pudor ac verecundia morum, ut non sine caussa inter cæteras puellas eximium quoddam

virgineæ pudicitiæ exemplum habeatur. C. 6. E. 32.

Vide etiam Matrimonium.

Fatum.

HÆc est non ignota iam fatorum invidia, quæ pulcherrima quæque tantum ostendunt terris, deterioribus ad tædium usque relictis. C. 2. E. 23.

Non ignoro fatorum iniquitatem. Si quid obtigit bonæ felicitatis, mox eripiunt. Si quid incidit mali, hæret tenacissime, nec excuti potest, nec avelli. C. 9. E. 41.

Felicitas & Prosperitas.

NIhil est tam felix in rebus humanis, cui non aliqua pestis sese admisceat.

Adversa & prospera à Christo sunt, qui est sponsus & medicus noster.

Quanquam si vere loqui velimus, quid est adversum, nisi quod nobis obstat ad æternam felicitatem properantibus? Quid prosperum, nisi quod eo

eo conducit? Christus nobis & sponsus est, & dominus, & medicus. Sponsus, quia Charitate nostri pertractus in mortem, æterno fœdere nos sibi, se nobis devinxit. Dominus, quia sanguinis sui precio nos asseruit à tyrannide Satanæ. Medicus, quia servator est, & solus efficaciter medetur malis hominum, mortem depellens, vitæ restituens. Sæpe magis propitius est, cum immittit amara, quam quum delinit dulcibus. Novit ille, quid expediat nobis; nec cessat, nec dormit in cura suorum. Nos sæpenumero, prospera iudicamus, quæ sunt adversissima: pro adversis ducimus, quæ sunt prospertima. Nostrum est obsequium, sponsi iudicium. Humano quidem sensui blandior est prosperitas, sed sæpenumero salubrior est atque etiam lucrosior adversitas. Non est aditus ad cœlestem gloriam nisi per crucem. Communis est omnium via: sive reges, ut ait poeta Lyricus, sive inopes sumus coloni. Sua cuique crux tollenda est.

Vide etiam Fortuna, & Adversa.

Fides.

Fides docendo, non cogendo amplectitur.

Mihi dolet ſic obrui doctrinam Euangelicam, noſque cogi tantum, non doceri: & doceri ea, à quibus abhorrent & ſacræ literæ, & ſenſus communis. C. 1. E. 99.

Fidei negotium ut tractandum?

Fateor, grave crimen eſt vitiatæ fidei, ſed non oportet quodvis trahere in quæſtionem fidei. Et qui tractant fidei negotium, debent ab omni ſpecie ambitionis, quæſtus, aut odii, vindictæque procul abeſſe. C. 1. E. 80.

Fides premitur, non opprimitur.

Quicquid à ſpiritu Chriſti proficiſcitur, non poteſt humanis præſidiis opprimi, quantumvis prematur: quicquid humanis conſiliis tentatur, tēporarium eſt, quantumvis operoſo molimine ad perpetuitatē communiatur.

Euan-

Euangelium Ioannis.

Plus habet obscuritatis, quam cætera, non tantùm ob sublimitatem rerum divinarum, de quibus tractat, verùm etiam ob sermonis ænigmata, quibus involutum est. Cent. 9. Epist. 2.

Fides in vita magis consistit, quam in articulorum professione.

Olim fides erat in vita magis, quam in articulorum professione. Mox necessitas admonuit, ut articuli præscriberentur, sed pauci, & apostolicæ sobrietatis. Deinde hæreticorum improbitas adegit ad exactiorem divinorum voluminum excussionem, pervicacia compulit, ut quædam ex autoritate synodorum definirentur. Tãdem fidei symbolum in scriptis potius quam in animis esse cœpit, ac pæne tot erant fides, quot homines. Creverunt articuli, sed decrevit synceritas: efferbuit contentio, refrixit Charitas. Doctrina Christi, quæ prius nesciebat λογομαχίαν, cœpit à philosophiæ præsidiis pendere. Hic erat primus

mus gradus Ecclesię ad deteriora prolabentis. Accreverunt opes, & accessit vis. Porro admixta huic negotio Cæsarum autoritas, non multum promovit fidei synceritatem. Tandem res deducta est ad Sophisticas contentiones: articulorum myriades proruperunt. Hinc deventum est ad terrores ac minas. Quumque vita non destituat: quum fides sit in ore magis quam in animo: quum solida illa sacrarum literarum cognitio nos deficiat, tamen terroribus huc adigimus homines, ut credant, quod non credunt, ut ament, quod non amant, & intelligant, quod non intelligunt. Non potest esse syncerum, quod coactum est: nec Christo gratum est, nisi quod voluntarium. Præfat. in Hilarium.

De rebus divinis, antiquis religio fuit pronunciandi.

Magna fuit antiquis religio pronunciandi de rebus divinis, quum sanctius etiam eas colerent, quam nos, qui huc audaciæ prorupimus, ut non vereamur filio pręscribere, *quibus*

modis

modis debuerit honorare matrem suam. Præf. in Hilarium.

Diffidentia ex plurimis definitionibus nascitur.

Quemadmodum ex loquacibus syngraphis citius nascitur controversia: sic ex plurimis definitionibus nascitur diffidentia. C. 1. E. 90.

Sacramentum Eucharistiæ.

Scio, Christi sanguinem purum, pure à puris sumendum; qui hoc, sacrosanctum signum ac pignus esse voluit, & suæ erga nos Charitatis & Christianorum inter ipsos concordiæ. C. 1. E. 90.

Ecclesia usu corporis & sanguinis Dominici 1. in unum corpus redigitur. 2. Fit unum corpus cum Christo. 3. Christo capiti vivo, viva connectitur.

Communionis tempore consuetudo.

Tempore communionis apud veteres nulla vox audiebatur in templo, sed populus in terram procumbens, tacitis affectibus gratias agebat Deo patri, qui filium suum in mortem tradidit

didit pro salute generis humani. Præf. in Algerum.

Vide etiam Ecclesia & Religio, & S. Scriptura.

Fama.

Homerus Ὄσσαν, Virgilius Famã, toto corpore pennis ac plumis sublevant, quo declarent, illa nihil esse pernicius. At mihi tarda lentaque videtur omnis alarum celeritas, si ad huius rumoris derepente tam late divagati velocitatem conferatur. Vix fulgur ocius dimicat in omnem mundi partem. C. 3. E. 89.

Fama omni preciosior auro.

Ego lucrum deputo, quoties pecuniæ iactura, famæ consulitur. Pecuniam facile sarcimus alicunde: Famæ laboranti non facile succurritur.

Nihil cuiquam charius est quam sua vita. Et tamen bonis viris hac quoque carior est fama, qui vitam eripi patiuntur, famam eripi non sinunt. Hanc igitur qui destinata malicia eripit,

pit, nonne nocentior eſt ſicario, aut etiam venefico? Sceleratiſſimum homicidii genus eſt, venenum in lingua, non in pyxide circumferre. C. 4. E. 92.

Fama non negligenda.

Minus indigne feram, ſi me feriat mulus, aut homo furioſus: Sed tamen malim non feriri. Ut vitæ, ita famæ alienę dominus eſt, qui ſuæ contemptor eſt.

Fama & gloria ſitis.

Noſter N. quanquam tibi videatur impudens, ſibi videtur pulcre fortunatus, qui parvo negotio ſibi famam pararit; quam adeo miſere ſitiebat, ut *ſi non aliqua nocuiſſet, mortuus eſſet.* C. 4. E. 74.

Fama nihil fallacius.

Suis quemque virtutibus, non aliorum opinione metiri decet, nec quantũ illum fama, *qua nihil fallacius*, ſed quomodo ipſe ſe gerat, animadvertendum eſt: alioqui cui non uſu venturum eſt, ut ſubinde velut alius repente factus, à ſe ipſo diſſideat. C. 4. E. 2.

Fama

Fama molestissimum onus.

Verum ubi cognoscere cœpi, quam molestum onus sit fama, nihil magis in votis habui, quam eã, si liceat, totam abjicere vel eo, ubi, quod aiunt, cervi deponunt sua cornua. Quid autem habet hoc gloriæ genus expetendum; tot obtrectationibus, tot criminationibus fermentatum? Aut quod animal me vivit infelicius, si pro tot exhaustis laboribus, nihil aliud mercedis refero, quam famam in hoc seculo, quæ tanto plus aloes habet, quam mellis, si quid tamen omnino mellis habet? Cent. 2. Epist. 84.

Malim omnium ignotissimus esse, quam habere famam invidiæ fermento temperatam: & absque invidia, quanta sit sarcina gloria, & non potius celebritas, plus satis expertus sum: sed pro favore pietatis. C. 3. E. 11.

Vide etiam Gloria.

For-

Fortuna.

Mihi hic, nec feritur, nec metitur; ut qui nec fortunam ambiam, mea, qualis qualis eſt, forte contentus; nec famam aucuper, cuius ad nauſeam uſque iam ſum ſatur: attamen vel gratis ex animo bene volo rectis ſtudiis, & horum cultoribus. C. 4. E. 84.

Fortunæ opibus bene utendum.

Opes largitur fortuna minime cæca in te congeſſit, ſi tamen illas fortunæ, ac non potius induſtriæ, prudentiæque tuæ debes. Laudatus eſt Veſpaſianus pater, quod male quæſitis optime ſit uſus. Quanto tu laudabilior, qui his, quæ vel fortunæ favor obiecit, vel induſtria paravit, tam bene uteris? C. 10. E. 27.

Fortuna iniquior deprimit criſtas.

Fortunæ iniquitas, quæ me perpetuo eodem aſpicit vultu, fuit in cauſa, quo minus me quiverim ab his tricis expedire. C. 4. E. 17.

Tum quidem amplæ ſpes me ferocem red-

reddiderant, & aurei Britanniæ montes animo concepti: ſed eam criſtam mihi depreſſit fortuna: nunc ſi vel mediocris iſtic detur, cupio cũ Ulyſſe patriæ fumum ſubſilientem conſpicere. C. 7. E. 51.

Fortuna quos deprimit, plerumque attollit.

Fortuna pleroſque, quos deprimere videtur, attollit, æſtuque ſuo agitatos reddit meliores. C. 6. E. 48.

Iſtam in te vim animi antea latentem fortunæ iniquitas reddidit illuſtrem. Sic dum ignis vim ſuam exerit in aurum, & melius reddit & clarius. Idem uſu venit Fortunæ, quæ dum ſævit in te, non miſerum reddit, ſed vulgarium bonorum iactura, veris ac perpetuis animi bonis & ditiorem reddidit & illuſtriorem. Hæc enim fluxa bona, quæ fortunæ arbitrio tum dantur, tum eripiuntur, minimi eſſe momenti duco.

Fortunæ blandimenta corrumpunt multos.

Fortuna blanda multos perdidit. Sæpenumero videmus accidere, ut

qui res adversas fortiter pertulerunt, fortunæ blandientis indulgentia corrumpantur. C.1. E.17.

Fortuna ampla ingens onus.

Mihi iam pene serum est cum hera fortuna conserere manus, & in eam harenam descendere, à qua iuvenis etiam abhorrui. Ingens onus est ampla fortuna, quam non minus negotii sit sustinere, quam parare. C.1. E.74.

Fortuna inconstans.

In nostro N. brevi declaravit fortuna, quid in utramque partem valeat; vidimus repente ad summum dignitatis fastigium evectum, ac subito ceu flosculum Parcarum pollice succisum. C.8. E.81.

Nosti Fortunæ cæcum illum ludum. Quo minus te debêt excruciare, quos illius temeritas in fastigium evexit. Ego te iam nunc, etiam si nihil accesserit, tali patria, forma, ætate, ingenio, moribus, optimi cuiusque favore, fortunatissimum existimo. C.7. E.54.

Si me fortunæ aleæ exposuissem, uterer

rer lege lusus; & repulsus, boni consulerem; non ignarus hunc esse fortunæ ludum, ut alios erigat, alios reficiat, utcunque libitum est. Cent. 7. E. 39.

Fortuna probis iniquior, improbis æquior.

Nihil moror magnam fortunam cum onere pari coniunctam. Mihi semper animus fuit ocii ac libertatis amans & à strepitu rerum abhorrens. C. 8. E. 37.

Spero fore, ut illius numinis favor iniquitatem fortunæ corrigat: quæ solet in eos esse pessima, quicunque merentur optima; & tanquam literis ac virtutibus invidens, indoctos fere atque improbos, beneficiis suis evehere. Sed eximio ingenio, præstantibusque literis non potest deesse fortuna. C. 4. E. 89.

Itaque cum amicorum omnia sint communia, mihi equidem gaudeo, tuæque dignitati summe gratulor, de tam honorifica & ubere à principe oblata præbenda canonica, deque tam prospero rerum tuarum successu, ut

For-

Fortuna, literarum & virtutis ſtudioſis ſemper novercari ſolita, abs te quemadmodũ contempta, ita & vincta, & prorſus tibi dedita videatur.

Vide etiam Felicitas.

G.

Gloria.

Gloria eſt calcar ad virtutem.

HOc eſt veræ & primæ eruditionis, & admirabilis doctrinæ argumentum, ſi in popularis literationis dentes incidas. *Gloriam enim*, teſte Æmylio Probo, *ſequitur invidia comes.* Laus tua mihi ſtimulus acutus fuit ad inſtaurandum ſtudii mei laborem, illamque contentionem expergiſcendam, quam (ut ingenue fatear) ſemper aluit gloriæ cupiditas: cuius etiam ipſius igniculos ingenuiſſe naturam animis non ſordidis, nec quæſtuariis, video; coniecturam ex iis autoribus faciens, quorum nunc ſcriptis literarum autoritas, diſciplinarumque maieſtas humaniorum conſtat.

Cent.

Centuria 4. Epistola 27.

Quanquam autem, quærendæ huius gloriæ propositum ita comparandum esse optimo cuique, semper existimarim; ut posteritatis & memoriæ in secula permulta perennaturæ rationem habere homines doctrina præstare contendentes magis debeant; quam vel sui seculi, æqualiumque iudicii, quod plerumque ambitiosum & iniquum esse solet, vel præmii præsentanei. C. 4. E. 27.

Gloriæ stimulus ingens.

Scio quid possit gloriæ stimulus, quã violentum calcar habeat ambitio laudis, quid valeat iuventæ calor, præsertim in eo, qui nunc primum famæ stadium sit ingressus. Ad quid enim non adiget nominis immortalitas, cum non fabulosum sit, quod de Eratostrato proditum legimus? Adest ingenium non aliter avidum gloriæ, quam naphtha flammæ, nec deerant exempla, *quæ, iuxta Flacci proverbium,* oleum adderent camino. Nam ut ne memorem vetera, videbat, quantum si non laudis, certe famæ si-

bi nuper paraſſet Ortuinus Gratius ex una aut altera qualicunque conflictatiuncula. Intelligebat, eſſe verũ quod ſcripſit Pindarus, *bello nobilitari viros, & quos tranquillitas obſcurat, tumultus illuſtrare.* Nec fugerat illum, opinor, illud Græcorum proverbium, Ἐν δὲ διχοστασίῃ κἀνδροκλείδης πολεμαρχεῖ. Perſpiciebat, & longam, & difficilem eſſe viam ad parandam gloriam, ſcribendis libris innoteſcere mundo, nec admodum diſſimilem Heſiodiæ illi. Vidit aliam magis etiam compendiariam ea, quam tibicen ille apud Lucianum indicat diſcipulo: *nimirum, Vt artis ſuæ ſpecimen præberet iis, qui iam omnium iudicio probati tibicines haberentur. Sic enim compendio fore, ut horum ſuffragiis commendatus, quorum iudicio plurimum tribueret vulgus, per univerſam Græciam illuſtris evaderet.* Honeſtam ſane viam indicavit ille tibicen, ſed quæ nonnullis nondum ſatis compendiaria videtur. Malumus inſynceram gloriam, quam quæ verior, ſed ſerius contingat.

Qui taxat aliena ſcripta, primum

uno statim anno tantundem nominis assequitur, quantum ille multorum annorum vigiliis sibi paravit. Deinde *vulgo doctior habetur, qui reprehendit*. Postremo non desunt, qui admisso subdant calcar; qui currentem incitent, qui acclament, qui mellitissimum illud Εὖγε succinant: qui applaudant, qui medio in cursu frigidam suffundant, qui *crescentem tumidis inflent sermonibus utrem*. Cent. 4. E. 94.

Thraso sitit, ut multorum literis quocunque modo celebretur: dignior est, qui versificatorum næniis velut asinus ab apibus exagitetur. C. 8. E. 99.

Gloria amicorum non invidendum.

Ego amicorum gloria magis etiam delector, quam mea ipsius; & inimicorum celebritate non uror, modo prosint aliqua bonis literis. C. 7. E. 73.

In foro, qui plus iusto tollunt ædificium, suum commodum vicinorum incommodo comparant, & alienis damnis

damnis ipsi πλεονεκτῶσι. Hic è diverso: & qui lumini officit alieno, beneficio iuvat, non damnum dat: & cuius lumini officitur, non ille quidem minus habet lucis, ac fortassis aliquãto plus, sed quod habet, id iam minus eminet. C. 7. E. 73.

Inane gloriæ studium nocet.

Excute animum ipse tuum; de quo meum non est iudicare, ne quid esset corruptum ira, aut odio, aut inani gloria; quæ in mediis etiam pietatis officiis solet insidiari. His enim qui obnoxius est affectibus, non videtur idoneus præco philosophiæ Christianæ. C. 2. E. 4.

Gloriæ tædium.

Etenim, ut iuvenis nonnihil tangebar gloriæ studio, atque id sane leviter: ita nunc nihil malim, quam quicquid est hoc nominis, quod solum mihi præmiũ mea studia retulere; (nec id tamen parum invidia multa corruptum, fermentatumque, ut paullo plus aloes sit, quam mellis,) vel deponere, si detur, vel abjicere. Cent. 7. E. 73.

Gloria allevat laborem.

Quanquam in diem fructum huius gloriæ mihi promitti malim, quam nunc repræsentari, fit tamen nihilo secius, ut quadam aura famæ sinuari vela nostra in cursu gaudeamus, utque gloriolæ afflatum, quantumvis tenuem, captantes, nostrum levari laborem in contentione sentiamus.

Vide etiam Fama & Laus.

Gratitudo & Ingratitudo.

Opera bona Ethnicorum illustriora quam Christianorum.

NUnquam antehac expertus sum magis verum esse quod scribit Augustinus: Ethnicorum benefactis acriores addi stimulos ad virtutem quam nostratium; cum subit animo, quam turpe sit, non ea perspicere pectus Euangelica luce illustratū, quæ perspecta sunt iis, quibus sola naturæ scintilla prælucebat, non præstare nos, qui sub Christi vexillis militamus

mus pietati, qui ſtipendium immortalitatis ab eodem expectamus, quod præſtiterunt ii, qui nihil hominis à rogo ſupereſſe, aut ſuſpicari ſunt, aut plane crediderunt.

Virtuti parum grati homines.

6.

Nam quod meis laboribus parum gratam vides hanc ætatem, erit fortaſſe minus ingrata poſteritas: & hoc meis fatis potius imputa, qui videor habere quiddam cum Hercule commune, ut de re minima magnifice loquar, qui ſuis laboribus nihil aliud ſibi peperit quam invidiam, cuique, cum excetra poſtremus erat conflictus multo duriſſimus. Cent. 6. E. 5.

Hiſtoria de ingrato hoſpite.

Philippus Macedonum Rex, Alexandri Magni pater, ſed veris animi dotibus utcunque laudato filio maior, inter bonos Principes numeratur, ſed nulla re celebrior, quam æquitate civilitateque morum. Is habebat militem manu fortem, ſed animo

pravum, cuius in multis expeditionibus utilem expertus operam, subinde ex præda aliquid illi virtutis caussa donarat, & hominem venalis animæ crebris autoramentis accenderat ad rapinas, non aliter quam ex fera canibus aliquid extortum objicitur, quo sint acriores in venatu. Hunc militem, forte navi fracta, in possessionem cuiusdam Macedonis tempestas impulerat. Quod ubi nunciatum est Macedoni, collegit hominem, refocillavit semianimem, multisque diebus summa cum humanitate tractavit. Postremo discedentem instruxit viatico. Interea miles crebro dicebat hospiti suo, Referam tibi gratiam, videre tantum mihi contingat imperatorem meum. Et quod pollicitus est præstitit: venit ad regem, naufragium exposuit, auxilium tacuit. Ac protinus petit à rege prædium illius Macedonis: a quo receptus, recreatus, sanatus, & viatico adiutus fuerat: commentus est non nihil caussæ adversus hominem bene meritum. Hoc erat referre gratiam promissam. Favebat rex stre-

nuo

nuo militi, miserebatur naufragi, credidit ingrato. Quid multa? Donavit quod petebatur. Expulsus Macedo non tulit tacite hospitis ingratissimi perfidiam. Regi per literas breves, sed liberas, rem omnem significat. At rex optimus id factum nihilo levius tulit, quam is qui fuerat expulsus: nihilque moratus, Pausaniæ, id erat militi nomen, mandat, ut è vestigio restituat hominem in pristinam possessionem. Quid præmii debebatur impio militi, ingrato hospiti, avidissimo naufrago, impudenti postulatori? Inscribi oportuit fronti illius stigmata, ingratum hospitem testantia. His modis peccant & æqui Principes, præsertim in bello. Hinc Seneca: *Multa*, inquit, *reges in bello, præsertim opertis oculis, donant. Non sufficit homo iustus armatis cupiditatibus. Non potest quisquam eodem tempore & bonum virum & bonum ducem agere. Quomodo tot millia hominum insatiabilia satiabuntur? Quid habebunt, si suum quisque habuerit?* C. 3. E. 4.

Vide etiam Beneficium.

Gubernator.

MAri tranquillo navigare non est difficile; sed magna tempestas requirit artificem, qui rectum teneat clavum. C. 10.E. 83.

Magni tumultus prudentem requirunt gubernatorem.

Interim gratulari libet, amplissime N., quum tuæ Celsitudini, tum vero magis ipsi ditioni regiæ, cui tantis in procellis, tantaque rerum omnium tempestate, contigerit egregius gubernator, qui non solum autoritate, verum etiam arte, prudentia, consilio valeat inconditos horum temporum motus componere. C. 3.E. 26.

Facta gubernatorum eorum officio respondeant.

Etenim si histriones habet sollicitos, quomodo susceptæ fabulæ, quomodo theatro respondeant: quanto magis curæ debet esse magnatibus, ut dignitati suæ, ut orbis expectationi respondeant? Quocirca quem pluribus titulis ornavit fortuna; hoc impensius enitendum est, ut sorti lu-

crum

crum respondeat. Non ita magnum est, dignitatem amplissimam suscipere: susceptam tueri, ac sustinere, longe difficillimum est. Recte dictum est illud: *Pulcrius esse nonnunquam, hominem meruisse, quam obtinuisse.* At longe pulcherrimum arbitror, dignitatem amplissimam citra ambitum assequutum esse, ac susceptæ sic modis omnibus respondere, *ut non tu per illam illustris, sed illa per te videatur illustrata.* C. 1. E. 52.

Vide etiam Reges, Principes, & Magistratus.

E.

Hæresis, Hæreticus.

Cavendum ne erroris unius odio devolvamur in alium.

NOn inficior, execrandam hæreticam pervicaciam, si sanari non possit. Sed illud interim cavendum, ne erroris unius odio devolvamur in alium errorem, eamque servemus animi moderationem, ne simultas nobis

persuadeat, esse pravum, quod rectum est: esse dulce, quod amarum est, & contra. Id si nulli fere veterum non aliqua ex parte accidit, equidem non deprecabor hominis ociosi notam, qui hæc admoneam. Tertullianus, dum nimis acriter pugnat adversus eos, qui plus satis tribuebant matrimonio, delatus est in alteram foveam, damnans, quod Christus approbavit, & exigens, quod Christus non exegit, sed suasit. Hieronymus tanto ardore pugnat adversus eos, qui matrimonium efferebant, cum iniuria virginitatis, ut ipse sub iniquo iudice vix possit suam tueri caussam, si reus fiat parum reverenter tractati coniugii ac digamiæ. Montanus dum ardentius oppugnat illos, qui passim dignis & indignis aperiebant Ecclesiæ fores, plus satis laxata severitate disciplinæ Ecclesiasticæ, in diversum incidit malum. Divus Augustinus adversus Pelagium toto studio dimicans, alicubi minus tribuit libero arbitrio, quam tribuendum putant, qui nunc in scholis regnant Theologicis, &c.

Hilarii tot errores satis noti sunt, &c. Præf. in Hilarium.

Hæretici semel conceptam opinionem pertinaciter plerumque tuentur.

Nullum illic iudicium esse potest, ubi tam impotens est odium. Semper quidem ventilandus est gladius sermonis Euangelici adversus omnes errores impios, & omni, quod aiunt, pede standum adversus hæreses suppullulantes; Sed illam oportet esse primam curam, ne reperiatur in nobis, quod in aliis insectamur: deinde, ne corrupti privatis affectibus, quod bonum est, dicamus malum; quod dulce, amarum: quod lucidum, tenebrosum. Est enim hoc pertinaciæ plerisque mortalium ingeniis insitum, ut quod semel, quocunque casu, pronunciaverint, nunquam tueri desinant, etiamsi compererint, sese perperam pronunciasse. Primum pudor obstat: is per contentionem proficit in pervicaciam, pervicacia tandem exit in rabiem: ita fit, ut dum utrinque crudescit pugna, utrinque

veritas amittatur. Præf. in Hilarium.

Schismaticus error.

Schismaticus error dicitur, si quis Pontifici Romano nonnihil detrahat autoritatis. Cæterum quur nemo commovetur, quum huic quidam plus nimio tribuunt, insigniter impudentes & turpiter adulantes? Si displicet falsitas, cur non ubique displicet? Denique quur asseverans virginem matrem immunem à peccato originis, apud Dominicales hæreticus est, apud Scotistas orthodoxus? An non hæc palam testantur corruptum iudicium? An istud est sermonem divinum ὀρθοτομεῖν? nam verbo Paulino libenter utimur. Sit igitur purus ac simplex eius oculus, qui parat ex oculo fratris festucam ejicere: semperque nobis ob oculos versetur illius lenitas, qui quum solus omnium vacaret omni errore, tamen non extinguit linum fumigans, nec baculum fractum comminuit. Præfatione in Hilarium.

Hæretici inficiunt vineam Domini.

Hæreticos videmus, ceu noxias herbas plus nimio ſylveſcentes, Dominicam vineam, in qua tu pro viribus operam exerces, infeſtare: adeoque iam gemmis ipſis palmitibuſque officere, ut periculum ſit, ne, ſi amplius coaluerint, legitimas ſtirpes perurant vitio ſuo atque enecent. C. 3. E. 46.

Hæretici tolerandi, minus vero ferro aut flammis tollendi.

Veteres Eccleſiæ Patres ad hæreſes conficiendas, non vi, non armis, non copiis, non carceribus, aut incendiis uſi ſunt, ſed ſolo gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei: atque armis Apoſtolicis tot victorias, tot triumphos pararunt Eccleſiæ Chriſti. Dicas, illos paterna maternaque viſcera erga cunctos gerere, malos parturire ut renaſcantur in Chriſto, imbecilles veluti gallinam ſub alis fovere, ne pereant, bonos provehere, ut adoleſcant. Sic obiurgant improbos, ut ſemper vino ſeveritatis admiſceant oleum lenita-

tis. Nihil eſt uſquam tam auſterum, quod non ſpiret Chriſtianæ Charitatis dulcedinem, quæ, iuxta Paulum, omnia ſuffert, omnia ſperat, omnia credit. Præfatione in Auguſtinum.

Hæretici docendi ſunt ac ſanandi, non ferro aut flammis cruciandi.

Olim audiebatur Hæreticus etiam cum reverentia, id quod ex Auguſtini libris palam eſt, & tamen tum temporis hæretici convicti, & in errore perſiſtentis pœna nihil aliud erat, quam ſemotio à communione orthodoxorum. Nunc nulla proſcriptio ſævior eſt, quam hæreſis crimen. *Certe mihi videtur humanius eſſe, ſanare, quam extinguere.* Olim pro convictis etiam maleficis intercedebat epiſcoporum autoritas. *Tantum abeſſe debent Eccleſiaſtici viri à perdendi libidine.* Auguſtinus pro Donatiſtis, qui haut ſcio pernicioſiores ne fuerint hæretici, an ſæviores latrones, quos ſciebat inſidiari ſuo capiti, apud Imperiales præfectos intercedebat, ne ſæviretur in illorum corpora. *Nimirum,*

rum, vir optimus, *eos resipiscere cupiebat, perire nolebat: Superesse volebat, qui possent resipiscere: & superesse volebat etiam cum suo periculo.* C. 1. E. 80. C. 2. E. 4.

Vide etiam Error.

Hostis, Inimicus.

Hostis etiam imbecillis metuendus.

NIhil in bellis perniciosius, quam hostem, quamvis imbecillum, contemnere. C. 4. E. 58.

Hostes ut vincantur.

Concordia mutua, studio proficiendi, & morum civilitate, vincetis quicquid est hostium felicissime. C. 5. E. 81.

Inimicus amatur, ut melior fiat.

Diligendus est inimicus, sed in hoc, ut fiat alius. Non amat autem, qui sinit impune peccare, si queat obsistere. Quo vehementius amat pater, hoc acrius cohibet peccantem filium. C. 9. E. 27.

Co-

Comitas solvit inimicitias.

Nonnunquam graves inimicitias comis appellatio solvit. Et verum est illud Græcorum proverbium: Πολλὰς φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσε.

Inimici sunt graves censores.

Aliud est probari ab amicis, aliud iudicari ab inimicis, qui nodum etiã in scirpo quærunt. Cæcus quidem est amor vehemens, at multo cæcius odium: sed *ingenium hominis multo propensius est in odium, quam in amorem.* C. 2. E. 84.

Mutatio vitæ finit plerumque inimicitias.

At ego, quendam olim capitalem hostem ad summos honores evectum, etiam gavisus sum; quod sæpenumero fiat, ut magnæ dignitatis accessio, sive per contemptum adversarii, sive quia non vacat per negotia; finiat contentionem: quod in Adriano ferunt usu venisse: qui, factus Imperator, forte obvio, quicum acres exercuerat inimicitias, nihil aliud dixit, quam, *Evasisti.* C. 6. E. 88.

Boni

Boni diligendi, mali tolerandi.

Nos pure Christianeque diligamus bonos, malos toleremus, si vinci nolint, ne benefactis quidem. Reperient aliquando similes labra lactucas: Continget malo nodo malus cuneus: &, *dum fragili quærunt illidere dentes, illident solido.* C. 8. E. 23.

Vide etiam Amicitia.

I.

Impietas, Vitium, Scelus.

Impietatis arbor.

Qualis est arbor, tales sint fructus oportet. Radix impietatis est pessima; livor, odium, ulciscendi rabies: Rami, improbitas, malitia, calumnia, impudentia, vanitas. Hi quos fructus porrigent nisi venenatos? C. 3. E. 12.

Improbi infelicissimi.

Probi felicissimi.

Qui se totos dediderunt impietati, etiam

etiam in summa felicitate sunt infelicissimi: contra, qui se plena fiducia Christo tradiderunt, in summis quoque cruciatibus ac mortibus sunt felicissimi. C. 3. E. 64.

Quidam fatali rapiuntur vitio.

Est aliquod hominum genus, quod fatali rapitur insania: & adeo fatali, ut non nisi extremo fato tolli possit. Nam licet salutifera adsit medicina, & assidens medicus hortetur, seque ut curent suadeat, nolunt tamen venenum, quod imbiberunt, evomere. Cent. 1. E. 50.

Corruptela mundi.

Video, res humanas sic undique corruptas, ut nullis unquam seculis existimem plus licuisse impudentiæ, plus licuisse stoliditati, plus licuisse sceleri.

Et periculum est, ne publica morum corruptela, cui nemo non fatetur opus fuisse publico remedio, ceu pestis exagitata, magis ac magis sese confirmet.

Ad impietatis crimen non obticescendum.

Ad alia convitia obticescere, fortasse lenitas est, verum ad impietatis crimen esse mutum, impietas est, si conscientiam habeas à crimine liberam. C. 4. E. 58. C. 3. E. 51.

Vide etiam Pietas.

Ingenium.

Eximiorum ingeniorum laus.

EXimiis ingeniis sæpe vel viam indicasse, maximus profectus est.

Ingenii vena non elegans est modo, verum etiam dives ac benigna.

Ingenii N. *facunditas ea est, eaque ubertas doctrinæ,* & copia, quæ in omnes bonas fruges semper restibilis sit: nec alia atque alia identidem lectione, velut novis subinde riguis, indiget. C. 4. E. 27.

Homo tam capaci, tam alto, tam versatili ingenio præditus, in nulla non officia Musarum non expolitus, grandissima quæque opera nunc suscipere debet. C. 4. E. 27.

Ge-

Gestientis est ista ingenii culpa, stylo nimium indulgentis, seseque pascentis opere, non animi vitium sibi ultra vires imperantis. Cent. 4. E. 27.

Ita est humanum ingenium; citius ducitur civilitate, quam austeritate pertrahitur. C. 1. E. 56.

Ingenii nocumenta.

Defuerat tum animi vacuitas miseriis aulicis cooperto: elanguit iudicii acrimonia, & vis ingenii, si quod unquam fuit, studiorum, atque eo amplius, intermissione. C. 4. E. 86.

Hac regio tametsi mitescit in dies: tamen nondum omnino exuere potest sylvestre ingenium. Et habet antiqua barbaries pertinacissimos suæ factionis propugnatores. C. 2. E. 4.

Genorosa ingenia.

Generosa ingenia doceri cupiunt, cogi non ferunt. Docere, Christianorum & Theologorum est; cogere, tantum tyrannorum. Cent. 2. Epist. 4.

Malis ingeniis bene uti.

Non mediocris est prudentia, ma-

lis ingeniis bene uti, & ex noxiis animalibus utilitatem capere. Cent. 3. E. 13.

Suum cuique pulcrum.

Sic est hominum ingenium; suis quisque studiis blanditur, minimum tribuens his, in quibus intelligit sibi nihil laudis esse sperandum. C. 2. E. 84.

Quisque in his se exerceat, ad quæ à natura aptus esse videtur.

Ad hominis utilitatem plurimum refert, ut in teneris annis ad hoc quisque institutum applicetur, ad quod videatur à natura compositus. C. 19. E. 79.

Male nata & educata ingenia.

Sicut inter aves nonnullæ sunt obscænæ, semper male occinentes: ita quædam male nata & pessime educata ingenia, nunquam desinunt bonis allatrare: horum voces sinamus præterfluere; eaque æstuationibus suis relinquamus. C. 5. E. 56.

Vide etiam Artes liberales.

Iniu-

Gubernator.

MAri tranquillo navigare non est difficile; sed magna tempestas requirit artificem, qui rectum teneat clavum. C. 10.E. 83.

Magni tumultus prudentem requirunt gubernatorem.

Interim gratulari libet, amplissime N., quum tuæ Celsitudini, tum vero magis ipsi ditioni regiæ, cui tantis in procellis, tantaque rerum omnium tempestate, contigerit egregius gubernator, qui non solum autoritate, verum etiam arte, prudentia, consilio valeat inconditos horum temporum motus componere. C. 3.E. 26.

Facta gubernatorum eorum officio respondeant.

Etenim si histriones habet sollicitos, quomodo susceptæ fabulæ, quomodo theatro respondeant: quanto magis curæ debet esse magnatibus, ut dignitati suæ, ut orbis expectationi respondeant? Quocirca quem pluribus titulis ornavit fortuna, hoc impensius enitendum est, ut sorti lucrum

crum respondeat. Non ita magnum est, dignitatem amplissimam suscipere: susceptam tueri, ac sustinere, longe difficillimum est. Recte dictum est illud: *Pulcrius esse nonnunquam, hominem meruisse, quam obtinuisse.* At longe pulcherrimum arbitror, dignitatem amplissimam citra ambitum assequutum esse, ac susceptæ sic modis omnibus respondere, *ut non tu per illam illustris, sed illa per te videatur illustrata.* C. 1. E. 52.

Vide etiam Reges, Principes, & Magistratus.

E.

Hæresis, Hæreticus.

Cavendum ne erroris unius odio devolvamur in alium.

NOn inficior, execrandam hæreticam pervicaciam, si sanari non possit. Sed illud interim cavendum, ne erroris unius odio devolvamur in alium errorem, eamque servemus animi moderationem, ne simultas nobis

persuadeat, esse pravum, quod rectum est: esse dulce, quod amarum est, & contra. Id si nulli fere veterum non aliqua ex parte accidit, equidem non deprecabor hominis ociosi notam, qui hæc admoneam. Tertullianus, dum nimis acriter pugnat adversus eos, qui plus satis tribuebant matrimonio, delatus est in alteram foveam, damnans, quod Christus approbavit, & exigens, quod Christus non exegit, sed suasit. Hieronymus tanto ardore pugnat adversus eos, qui matrimonium efferebant, cum iniuria virginitatis, ut ipse sub iniquo iudice vix possit suam tueri caussam, si reus fiat parum reverenter tractati coniugii ac digamiæ. Montanus dum ardentius oppugnat illos, qui passim dignis & indignis aperiebant Ecclesiæ fores, plus satis laxata severitate disciplinæ Ecclesiasticæ, in diversum incidit malum. Divus Augustinus adversus Pelagium toto studio dimicans, alicubi minus tribuit libero arbitrio, quam tribuendum putant, qui nunc in scholis regnant Theologicis, &c.

Hi-

Hilarii tot errores satis noti sunt, &c. Præf. in Hilarium.

Hæretici semel conceptam opinionem pertinaciter plerumque tuentur.

Nullum illic iudicium esse potest, ubi tam impotens est odium. Semper quidem ventilandus est gladius sermonis Euangelici adversus omnes errores impios, & omni, quod aiunt, pede standum adversus hæreses suppullulantes; Sed illam oportet esse primam curam, ne reperiatur in nobis, quod in aliis insectamur: deinde, ne corrupti privatis affectibus, quod bonum est, dicamus malum; quod dulce, amarum: quod lucidum, tenebrosum. Est enim hoc pertinaciæ plerisque mortalium ingeniis insitum, ut quod semel, quocunque casu, pronunciaverint, nunquam tueri desinant, etiamsi compererint, sese perperam pronunciasse. Primum pudor obstat: is per contentionem proficit in pervicaciam, pervicacia tandem exit in rabiem: ita fit, ut dum utrinque crudescit pugna, utrinque

veritas amittatur. Præf. in Hilarium.

Schismaticus error.

Schismaticus error dicitur, si quis Pontifici Romano nonnihil detrahat autoritatis. Cæterum quur nemo commovetur, quum huic quidam plus nimio tribuunt, insigniter impudentes & turpiter adulantes? Si displicet falsitas, cur non ubique displicet? Denique quur asseverans virginem matrem immunem à peccato originis, apud Dominicales hæreticus est, apud Scotistas orthodoxus? An non hæc palam testantur corruptum iudicium? An istud est sermonem divinum ὀρθοτομεῖν? nam verbo Paulino libenter utimur. Sit igitur purus ac simplex eius oculus, qui parat ex oculo fratris festucam ejicere: semperque nobis ob oculos versetur illius lenitas, qui quum solus omnium vacaret omni errore, tamen non extinguit linum fumigans, nec baculum fractum comminuit. Præfatione in Hilarium.

Hære-

Hæretici inficiunt vineam Domini.

Hæreticos videmus, ceu noxias herbas plus nimio sylvescentes, Dominicam vineam, in qua tu pro viribus operam exerces, infestare: adeoque iam gemmis ipsis palmitibusque officere, ut periculum sit, ne, si amplius coaluerint, legitimas stirpes peruriant vitio suo atque enecent. C. 3. E. 46.

Hæretici tolerandi, minus vero ferro aut flammis tollendi.

Veteres Ecclesiæ Patres ad hæreses conficiendas, non vi, non armis, non copiis, non carceribus, aut incendiis usi sunt, sed solo gladio spiritus, quod est verbum Dei: atque armis Apostolicis tot victorias, tot triumphos pararunt Ecclesiæ Christi. Dicas, illos paterna maternaque viscera erga cunctos gerere, malos parturire ut renascantur in Christo, imbecilles veluti gallinam sub alis fovere, ne pereant, bonos provehere, ut adolescant. Sic obiurgant improbos, ut semper vino severitatis admisceant oleum lenitatis.

tis. Nihil eſt uſquam tam auſterum, quod non ſpiret Chriſtianæ Charitatis dulcedinem, quæ, iuxta Paulum, omnia ſuffert, omnia ſperat, omnia credit. Præfatione in Auguſtinum.

Hæretici docendi ſunt ac ſanandi, non ferro aut flammis cruciandi.

Olim audiebatur Hæreticus etiam cum reverentia, id quod ex Auguſtini libris palam eſt, & tamen tum temporis hæretici convicti, & in errore perſiſtentis pœna nihil aliud erat, quam ſemotio à communione orthodoxorum. Nunc nulla proſcriptio ſævior eſt, quam hæreſis crimen. *Certe mihi videtur humanius eſſe, ſanare, quam extinguere.* Olim pro convictis etiam maleficis intercedebat epiſcoporum autoritas. *Tantum abeſſe debent Eccleſiaſtici viri à perdendi libidine.* Auguſtinus pro Donatiſtis, qui haut ſcio perniciosiores ne fuerint hæretici, an ſæviores latrones, quos ſciebat inſidiari ſuo capiti, apud Imperiales præfectos intercedebat, ne ſæviretur in illorum corpora. *Nimirum,*

rum, vir optimus, *eos resipiscere cupiebat, perire nolebat: Supereſſe volebat, qui poſſent reſipiſcere: & ſupereſſe volebat etiam cum ſuo periculo.* C. 1. E. 80. C. 2. E. 4.

Vide etiam Error.

Hoſtis, Inimicus.

Hoſtis etiam imbecillis metuendus.

Nihil in bellis pernicioſius, quam hoſtem, quamvis imbecillum, contemnere. C. 4. E. 58.

Hoſtes ut vincantur.

Concordia mutua, ſtudio proficiendi, & morum civilitate, vinceris quicquid eſt hoſtium feliciſſime. C. 5. E. 81.

Inimicus amatur, ut melior fiat.

Diligendus eſt inimicus, ſed in hoc, ut fiat alius. Non amat autem, qui ſinit impune peccare, ſi queat obſiſtere. Quo vehementius amat pater, hoc acrius cohibet peccantem filium. C. 9. E. 27.

Co-

Comitas solvit inimicitias.

Nonnunquam graves inimicitias comis appellatio solvit. Et verum est illud Græcorum proverbium: Πολλὰς φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσε.

Inimici sunt graves censores.

Aliud est probari ab amicis, aliud judicari ab inimicis, qui nodum etiã in scirpo quærunt. Cæcus quidem est amor vehemens, at multo cæcius odium: sed *ingenium hominis multo propensius est in odium, quam in amorem.* C. 2. E. 84.

Mutatio vitæ finit plerumque inimicitias.

At ego, quendam olim capitalem hostem ad summos honores evectum, etiam gavisus sum; quod sæpenumero fiat, ut magnæ dignitatis accessio, sive per contemptum adversarii, sive quia non vacat per negotia, finiat contentionem: quod in Adriano ferunt usu venisse: qui, factus Imperator, forte obvio, quicum acres exercuerat inimicitias, nihil aliud dixit, quam, *Evasisti.* C. 6. E. 88.

Boni

Boni diligendi, mali tolerandi.

Nos pure Christianeque diligamus bonos, malos toleremus, si vinci nolint, ne benefactis quidem. Reperient aliquando similes labra lactucas: Continget malo nodo malus cuneus: &, *dum fragili quærunt illidere dentes, illident solido.* C. 8. E. 23.

Vide etiam Amicitia.

I.

Impietas, Vitium, Scelus.

Impietatis arbor.

Qualis est arbor, tales sint fructus oportet. Radix impietatis est pessima; livor, odium, ulciscendi rabies: Rami, improbitas, malitia, calumnia, impudentia, vanitas. Hi quos fructus porrigent nisi venenatos? C. 3. E. 12.

Improbi infelicissimi.

Probi felicissimi.

Qui se totos dediderunt impietati, etiam

etiam in ſumma felicitate ſunt infeliciſſimi: contra, qui ſe plena fiducia Chriſto tradiderunt, in ſummis quoque cruciatibus ac mortibus ſunt feliciſſimi. C. 3. E. 64.

Quidam fatali rapiuntur vitio.

Eſt aliquod hominum genus, quod fatali rapitur inſania: & adeo fatali, ut non niſi extremo fato tolli poſſit. Nam licet ſalutifera adſit medicina, & aſſidens medicus hortetur, ſeque ut curent ſuadeat, nolunt tamen venenum, quod imbiberunt, evomere. Cent. 1. E. 50.

Corruptela mundi.

Video, res humanas ſic undique corruptas, ut nullis unquam ſeculis exiſtimem plus licuiſſe impudentiæ, plus licuiſſe ſtoliditati, plus licuiſſe ſceleri.

Et periculum eſt, ne publica morum corruptela, cui nemo non fatetur opus fuiſſe publico remedio, ceu peſtis exagitata, magis ac magis ſeſe confirmet.

Ad

Ad impietatis crimen non obticescendum.

Ad alia convitia obticescere, fortasse lenitas est, verum ad impietatis crimen esse mutum, impietas est, si conscientiam habeas à crimine liberam. C. 4. E. 58. C. 3. E. 51.

Vide etiam Pietas.

Ingenium.

Eximiorum ingeniorum laus.

Eximiis ingeniis sæpe vel viam indicasse, maximus profectus est.

Ingenii vena non elegans est modo, verum etiam dives ac benigna.

Ingenii N. *facunditas ea est, eaque ubertas doctrinæ,* & copia, quæ in omnes bonas fruges semper restibilis sit: nec alia atque alia identidem lectione, velut novis subinde riguis, indiget. C. 4. E. 27.

Homo tam capaci, tam alto, tam versatili ingenio præditus, in nulla non officia Musarum non expolitus, grandissima quæque opera nunc suscipere debet. C. 4. E. 27.

Ge-

Gestientis est ista ingenii culpa, stylo nimium indulgentis, seseque pascentis opere, non animi vitium sibi ultra vires imperantis. Cent. 4. E. 27.

Ita est humanum ingenium; citius ducitur civilitate, quam austeritate pertrahitur. C. 1. E. 56.

Ingenii nocumenta.

Defuerat tum animi vacuitas miseriis aulicis cooperto: elanguit iudicii acrimonia, & vis ingenii, si quod unquam fuit, studiorum, atque eo amplius, intermissione. C. 4. E. 86.

Hac regio tametsi mitescit in dies: tamen nondum omnino exuere potest sylvestre ingenium. Et habet antiqua barbaries pertinacissimos suæ factionis propugnatores. C. 2. E. 4.

Genorosa ingenia.

Generosa ingenia doceri cupiunt, cogi non ferunt. Docere, Christianorum & Theologorum est; cogere, tantum tyrannorum. Cent. 2. Epist. 4.

Malis ingeniis bene uti.

Non mediocris est prudentia, malis.

lis ingeniis bene uti, & ex noxiis animalibus utilitatem capere. Cent. 3. E. 13.

Suum cuique pulcrum.

Sic est hominum ingenium, suis quisque studiis blanditur, minimum tribuens his, in quibus intelligit sibi nihil laudis esse sperandum. C. 2. E. 84.

Quisque in his se exerceat, ad quæ à natura aptus esse videtur.

Ad hominis utilitatem plurimum refert, ut in teneris annis ad hoc quisque institutum applicetur, ad quod videatur à natura compositus. C. 19. E. 79.

Male nata & educata ingenia.

Sicut inter aves nonnullæ sunt obscænæ, semper male occinentes: ita quædam male nata & pessime educata ingenia, nunquam desinunt bonis allatrare; horum voces sinamus præterfluere; eaque æstuationibus suis relinquamus. C. 5. E. 56.

Vide etiam Artes liberales.

Iniu-

Iniuria, convitium.

Iniuria negligenda.

VEre magni est animi, quasdam iniurias negligere, nec ad quorundam convitia habere vel aures, vel linguam. Plus enim valet obsequium & cordata blandiloquentia, quam animus præceps & impotens. C. 4. E. 43.

Nullum verius est sublimis animi argumentum, quam quasdam iniurias negligere, quasdam ignoscere, etsi non promeretur is, qui læsit, certe Reipublicę condonare. Cent. 10. E. 35.

Vide etiam Calumnia, & Obtrectatio.

Innocentia.

NEque pietas, neque religio, neque mores, neque tranquillitas publica, meis literis læditur. Innocentiam præstare possum, linguas hominum in manu non habeo. Cent. 8. E. 94.

In-

Invidia, Livor.

INvidia semper arduas magnificasque res comitari solet. Centuria 4. Epist. 2.

Eximios labores invidia comitatur.

Non est novum, vetus est usus, ut, qui laboribus Herculanis magnam aliquam Reipub. conferunt utilitatem, cum excetra colluctentur. Quanquam hæc hydra solet acrius in illos sibilare, qui vel novam, vel insolitam aliquam commoditatem afferunt, vel veterem instaurant, ac revocant. C. 9. Epist. 1.

Invidia, quavis excetra nocentior, egregiis conatibus semper obsibilat. C. 1. E. 22.

Invidia semper virtus insignis fuit obnoxia. C. 4. E. 2.

Invidia, non secus atque umbra lucem, egregios conatus solet comitari. C. 1. C. 49.

Nemo liber ab invidia.

Ea sunt tempora, ut ne cum insignis quidem naturæ bonitas, tum inaudi-

ta morum ſuavitas, poſſit omnem effugere invidiam. C. 5. E. 21.

Ita ferunt tempora, quieti ac virtuti inimica, ut citius invenias qui exagitent, quam qui ex animo faveant. C. 10. E. 70.

Quæ invidiam omnem ſuperant?

Mediocris felicitas livori obnoxia eſt. Cæterum iuventus pudica, divitiæ ſine luxu, nobilitas ſine ſupercilio, morum integritas cum eruditione non vulgari coniuncta, ſuperant omnem invidiam. C. 9. E. 20.

Invidorum contumeliis feliciores eſſe ſolemus.

Etiam atque etiam memineris, te longe feliciorem eſſe contumeliis invidorum, quam laudibus amicorum: quas nunquam tam ægre ferrent iſti, niſi certo certius cognoſcerent, te eruditione ac probitate immortalitatem etiam viventem induiſſe. C. 4. E. 94.

Invidorum ſupplicium.

Invidi abunde ſatis ſupplicii videntur habere, quod & ſtultiſſimi ſunt, & invidentiſſimi, quod utroque miſerrimi:

mi. An gravius ullum supplicii genus excogitari possit invidentia? *qua ipsa sui carnifex est, atque*, ut poeta dixit, *supplicium suum*. Quare Epigrammaticus ille & docte, & facete, invidentissimo cuidam nebuloni, eam ipsam invidentiam, tanquam extremum malorum, imprecatus: *Omnibus*, inquit, *invideas, invide; nemo tibi*. C. 4. E. 6.

Invidia invidis tormentum.

Quid habet invidus quod non misericordia potius, quam invidia sit dignum, si misericordiam meretur obstinata malitia? Quas furias in illo tot scelerum conscio pectore sævire remur? Quæ illic stridere verbera, quas intentari faces, quos stimulos impingi? *Pœna autem vehemens & multo sævior illis, Quas aut Ceditius gravis invenit, aut Rhadamanthus.* Recte est & hoc ab æquissimo rerum autore comparatum, *quod se iudice nemo nocens absolvitur*. Hi sunt æterni cruciatus, quos Poetæ apud inferos exerceri magno ingenio finxerunt. Quare si ægritudini vindicta

mederi potest, iam omni dolore levati esse deberemus. C. 4. E. 6.

Vide etiam Calumnia.

Ira, indignatio.

FAcile placatur, qui nolens irascitur: imo, qui nec irascitur quidẽ, nisi suis fatis. C. 4. E. 58.

Ne omnem in me iram tuam derives, etsi nondum plane indignationem illam devorasti, vel devoratam nõ concoquisti, ne tu reliquias in me regeras, & expuas. C. 4. E. 59.

Gaudeo te stomachum perpurgasse, ut purus putus N. ad nos tandẽ transeas. Itaq; si quid etiã in imo subsedit, excute, & te totum perpurga, quando illa catapotia, ut spero, epistolæ meæ vorasti.

Stomachum antehac aloe fortasse immodice temperata perpurgavi, sic etiam aures aceto posthac eluere statui, ne quemvis obtrectationis aut querimoniæ nuntium non excussum admittant. C. 4. E. 83.

Ira-

Irasci vitiis hominum, honestum est.

Si contumelia est taxare in genere mortalium vitia, cur in publicis concionibus depingunt & evulgant arcanorum flagitiorum mysteria? quod tamen à me nusquam est factum. Porro sicubi videor stomachantior, expendere decuit, unde stomachus ille nasceretur. *Sævit in Turnum Æneas, sed pietati datur, quod sæviit. Pallantis occisi baltheus, vicit nativam Æneæ clementiam.* Videbam, sacrosanctos Ecclesiæ doctores, partim pro antiquatis & obsoletis haberi, haberi depravatos, confusos, conspurcatos: Videbam, Euangelicā doctrinam pæne obrutam commentiunculis hominum, & huius libros mendarum vepribus ac zizaniis obsitos. Nimirum hic pietas, non ingenium me vehementem fecit. A tam profundo lethargo non poterat leni placidaque voce mundus expergefieri. Si quid igitur hic stomachatus sum, non admodum me pœnitet. Ubi vero videor immoderatius incanduisse, quo-

ties privatam iniuriam à me depello? Malim hoc animo præditus esse, quam istorum adsimilis, qui ad Christi iniuriam lenes & placidi, tantum non insaniunt, si de privato lucro, si de gloria vel unciolam detrahas. C. 4. E. 92.

Iudæi.

Iudæorum conversio.

VEreor ne nostri mores partim in caussa sint, quo minus Turcæ, Mahumetanti, Moschovitæ, Græci, & si quæ sunt aliæ nationes vel semi-Christianæ, vel Schismaticæ, sese adiungant ovili Christi, quo minus Iudæi resipiscant à sua cæcitate, qua tot iam seculis detinentur. Quos equidem demirabor, si tam dilucidæ Chrysostomi rationes, si tam urgentia scripturarum testimonia, non saltē huc adigant, ut pudeat pigeatque tam diutinæ calamitatis. Apostolo Paulo hoc debet infelix hominum genus, quod adhuc superest quod extat seminarium unde possint restitui. Is enim

ad

ad Rom. 11. ſpem bonam nobis fecit, fore, ut aliquando reſipiſcentes agnoſcant nobiſcum verum Meſſiam, & fiat unus Paſtor & unum ovile. In hanc ſpem ſervantur à nobis. *Nolim* enim, inquit, *vos ignorare, fratres, myſterium hoc, ut ne ſitis apud voſmet ipſos elati animo, quod excæcatio ex parte Iſraeli accidit, donec plenitudo gentium advenerit: & ſic totus Iſrael ſalvus erit.* Sicut ſcriptum eſt: *Adveniet ex Sion, qui liberet, & avertat impietates à Iacob.* Ac mox: *Quemadmodum & vos quondam increduli fuiſtis Deo, nunc autem miſericordiam eſtis conſecuti per incredulitatem illorum: ſic & iſti nunc increduli facti ſunt, ex eo quod vos miſericordiam eſtis adepti, ut & ipſi miſericordiam conſequantur.* Rurſus in eodem capite docet. Iudaicæ gentis ruinam non eſſe deſperabilem. *Num ideo*, inquit, *impegerunt, ut conciderent?* Abſit. *Sed per lapſum illorum ſalus contigit gentibus, in hoc ut eos ad æmulandum provocaret. Quod ſi lapſus illorum divitiæ ſunt mundi, & diminutio illorum divitiæ gentium,*

quanto magis plenitudo illorum? Vobis enim dico gentibus, quatenus ego quidem sum Apostolus Gentium, ministerium meum illustro, si quo modo ad æmulandum provocem carnem meam, ut salvos reddam nonnullos ex illis. Si Iudæis à Christo deficientibus nos recepti sumus, ut illos vicissim ad æmulationem provocemus, conandum est ut in omni vita nostra resplendeat veritas, puritas, & synceritas Euangelica. Glorificemus & nos Euangelium nostrum. Id quidem in primis est Episcoporum ac sacerdotum, qui dicuntur Angeli Domini, ex quorum ore populus requirit legem Dei sui: omnis tamē Christianus pro sua quisque portione glorificare potest Euangelium, si spretis iis quæ sunt super terram, conversationem habeat in cœlis. Sic enim futurum est, ut Turcæ simul & Iudæi, videntes opera nostra bona, glorificent patrē nostrum, qui in cœlis est, cupiantque in tale consortium adscribi. Præfatione in Chrysostomum.

Ita-

Iudicium, Iudex.

DEmiror, deosculor, amplector, suspicio tuum istud tam acre, tam exactum, tam celebre, tam præsens, tam sibi constans iudicium.

Iudicia debent esse libera.

Ut palatorum, ita ingeniorum semper fuere diversa iudicia, nec ideo non cuique libera. C. 5. E. 41.

Iudicio, non animi impetu agendum.

In rebus agendis consuescas iudicio potius quam animi impetu duci. Si quid offendes, statim dispice, si qua mederi possis, aut si qua minui malum: Id rectius dispicies tranquillus, quam commotus. Si quid est remedii, utere: Sin minus, quæso te, quid boni affert ira, aut mæror? nisi quod malum tuapte culpa conduplicas. Cent. 4. E. 43.

Iudices quales esse debeant?

Iudicum & iudicia oportet esse gravissima, & mores quam maxime sedatos, & ab omni suspicione stultitiæ, invidentiæ, avaritiæ, ambitionis,

odii, adulationis, cæterarumque cupiditatum, quæ nobis iudicium adimunt, remotos. Centuria 2. E. 4.

Sic natura comparatum eſt, ut nonnunquam in bonis, ac magnis etiam viris, plus valeat affectus, quam iudicium.

Iuſticia, Æquitas.

ÆQuitas eſt moderatio iuris ab humanitate proficiſcens: & quod æquiſſimum eſt, id recedit potius à iuſticia: & quod iuſtiſſimum eſt, parum eſt æquum. Centuria 10. E. 22.

Domus iuriſconſulti.

Domus iureconſulti, ut Cicero vult, eſt totius oraculum civitatis.

L.

Labor, Cura, Sollicitudo.

CUræ & negotia, umbra ſequaciora, me comitantur quoquo gentium, locorumque.

Ætas, tempus, rerum uſus, multa afferunt hominibus.

Bene

Bene fortunabit tuos conatus, mihi crede, is, qui ad hoc muneris te tot egregiis dotibus instruxit. Qui pectus veræ pietatis amore flagrans dedit, qui linguam dedit eruditam, ut dissipes, ut evellas, ut plantes, non deerit ista conanti, præsertim si non alio spectes, quam ad Christi luctum. Cent. I. E. 56.

Consultius est, sarcinam maiorem abjicere, quam sub onere iniquo concidere.

Minus infeliciter aggredi solet ardua, qui & libenter aggreditur, & suscepti negotii pondus non ignorat.

Nullam sarcinam tam gravem, tam molestam inieceris, quæ mihi tua caussa non levissima, non etiam iucunda videatur.

Adnitar omnes ingenioli mei nervos intendere, omnem tentare venam, si quid forte grandius, & maximo N. dignum possit exsculpi.

Sic distrahor, partim his aulæ tumultibus, partim iniquitate fortunæ, nonnihil etiam studiis, ut vix sim apud me.

Ego tuarum & virtutum, & ſcientiarũ admirator ſum, adeo ut vix auſim te interpellare à tuis iſtis divinis occupationibus, frugiferiſque ſtudiis, in quibus te magno proventu bonarũ literarum quam feliciſſime abditum eſſe plane novi.

Quus eſt ager uſque adeo ferax, ut immodico cultu non exhauriatur? Ego hunc malignum ac ſterilem agellum tot iam annis aſſidua ſemente vexo, nec ulla lectionis ſtercoratione ſatrio, niſi tumultuariæ. Centuria 8. E. 54.

Si quando ridere libebit, imo ſi licebit, in tanto negotiorum agmine, quę tibi, *ut Horatianis utar verbis*, per caput & circum ſaliunt latus.

Laus, Laudare, Commendatio.

Nimium Laudantes, gravius lædunt, quam calumniantes.

GRavius lædunt amici ſupra modum laudantes, (ut qui invidiam laudato pariunt) quam inimici detrahentes. Nec enim ulla res eſt, quæ acrio-

acriores invidentiæ ſtimulos exciret inter mortales, quam ſi quem immodice prædices. C. 7. E. 90.

At mihi nondum liquet, utri peius de me mereantur: illi ne prodigi, quorum candor me laudibus immodicis onerat, quas nec agnoſcere poſſim, niſi ſim aut egregie φίλαυτος, aut inſigniter impudens; an hi, quorum malignitas ſic me nudat, ut nihil omnino reliquum faciat. C. 7. E. 73.

Nec adhuc ſatis mihi liquet, utri peiorem gratiam debeam, eine qui me tam inimice laceravit, an illi, qui me publicitus apud populum nimis amice laudavit, hoc eſt, traduxit & invidioſum reddidit. Nec enim ulla res eſt, quæ acriores invidentiæ ſtimulos excitet inter mortales, quam ſi quem immodice prædices. Cent. 7. E. 73.

Vnum penes aliud poſitum magis eminet.

Matronæ callidæ quo magis commendent oculis intuentium formam ſuam per ſe egregiam, pediſſequas parum formoſas ſecum ducere curant.

Eodem consilio pictores in tabulis umbras addere dicuntur, si qua velint insignitius eminere.

Stulti Laudari volunt.

Sunt quidam ex eo hominum genere, qui se malunt alieno pede, quã suo metiri; qui nunquam in semet descendentes, nec quod in tergo est manticæ in pectus revocantes, toti ex aliorum suffragiis pendent, & pavi in morem ad adulantiũ voces sese dilatant.

A viris Laudatis laudari, pulcrum est.

Ut enim, Horatianum sequens institutum, *Ventosa suffragia plebis* nunquam sum aucupatus; quippe, quæ pari temeritate & probat & reprehendit: ita, à probatissimis viris laudari, pulcherrimum semper existimavi, qui nec falso quenquam pro sua simplicitate velint laudare, nec possint pro sua prudentia falli, quorum neque doctrina suspicionem erroris, nec vita assentationis recipit. Centuria 1. E. 2.

Commendatio & laus personæ.

Principem tuum arbitror invidia maiorem, non tantum ob eximiam amplissimi muneris dignitatem, verum multo magis ob singularem vitæ integritatem, ob eruditionem ea fortuna dignam, ob minime vulgarem prudentiam; quæ illi apud Cæsarem & optimos quosque plus conciliant tum autoritatis, tum gratiæ, quod hæ dotes maiorum clarissimis imaginibus commendantur. Excellentior itaque est ille, quam ut quisquam canis ausit allatrare. C. 6. E. 20.

Vtinam hic N. tam esset commendatus, quam merentur hominis eximiæ dotes, ingenium promptum & expeditum, iudicium excussum, eruditio solida, & abstrusa, lingua felicissima, mores candidi facilesque.

Ingenium velox, ac rapidum, dicendi aviditas inexplebilis, iudicium præsens & expeditum: quodque in hoc genere rarum est, nihil habet arrogantiæ, nihil bilis, nihil supercilii. Mira comitas, mira modestia. C. 8. E. 88.

Ad-

Admiror & amo tot præclara Dei dona in te, prudentiam, vel Philosopho dignam, castimoniam, temperantiam, pietatem, infractum animi robur, & mirum quendam rerum omnium fluxarum contemptum.

Næ tu protinus nominis tui fulgore, & oculos perstringes omniũ, & quotquot sunt usquam, qui nunc illustres habentur, laudem obscurabis. C.7. E. 73.

Promeruit N. ut in omnibus Basilicis ὁλόχρυσος staret; quanquam ille quidem, diutius victurus statuis, in omnium eruditorum pectoribus consecratus dicatusque semper stabit. C. 7. E. 73.

D. Augustini Laus.

D. Augustinus solus præstat omnes Christiani scriptoris dotes; in docendo sedulus, in redarguendo nervosus, in exhortando fervidus, in consolando blandus, ubique pius, & vere Christianam spirans mansuetudinem. C.3. E. 47.

Vide etiam Fama & Gloria.

Li-

Libertas, Licentia.

NImium dulcis est mihi aurea libertas. Nimio emptum videtur, quicquid huius emitur dispendio. C. 8. E. 13.

Alterius non sit, qui suus esse potest.

De libertate frustrà tibi blandiris: *Semel aulæ frenum momordisti, sessorem perferas oportet.* Quanquam est istud è Republica, ut homines eruditi ad publicam autoritatem functionemque pertrahantur. Dulce quidem est otium studiorum; sed homo non sibi nascitur tantum, verum etiam patriæ. C. 3. E. 19.

Nimia licentia.

Ita fit; quoties semel effractis repagulis, sese in licentiæ campum effudit hominum temeritas, nullum facit insaniendi finem, donec omnia secum involvát exitio. Centuria 2. E. 47.

Libri,

Libri, Bibliotheca.

NEque ulla cedrus fidelius servat à carie temporumque iniuria studiosorum hominum monumenta, quam magnorum procerum autoritas. C. 1. E. 78.

Libri non fucati amici.

Quid rerum faciam, rogas? Amicis operam do, horum consuetudine gratissima memet oblecto. Cum his me concludo in angulum aliquem: & turbam ventosam fugiens, aut cum illis dulcia quædam mussito, aut eos aliquid insusurrantes audio: cum his non secus quam mecum loquor. An quicquam his commodius? Arcana ipsi sua celant nunquam, commissa summa cum fide continent, nihil foras, quæ liberius inter familiares effundere solemus, renunciant: Vocati præsto sunt, invocati non ingerunt sese: iussi loquuntur, iniussi tacent: loquuntur, quæ voles, quantum voles, quoad voles: nihil assentantur; fingunt nihil, nihil dissimulant: vitia tua tibi libere indicant, nemini obtrectant:

ctant: aut iucunda dicunt, aut salutaria: secundis in rebus moderantur, consolantur in afflictis, cum fortuna minime variantur: in omnia pericula te sequuntur, ad extremos usque rogos perdurant: nihil illis inter ipsos candidius. Committo subinde nunc hos, nunc illos, mihi asciscens, omnibus æquus. Cum his amiculis sepultus delitesco. C. 7. E. 12.

Libelli famosi.

Qui tales emittunt libellos plusquam famosos, sine loci, typographi, autorisque vero titulo, nec famosos tantum, verum etiam dissidiorum & hæresewn disseminatores, etiam apud Ethnicos puniebantur capitis supplicio. C. 9. E. 74.

Lutherus.

SIc faveo Luthero, ut corrigi mallem, quam perdi, revocari, quam extingui, si quid erraret. Humanius enim est sanare quam extinguere. C. 2. E. 14.

Lutherus est Antichristi Chirurgus.

Hæc hominis intemperantia fecit, ut

ut inciperem de ſpiritu illius vehementer eſſe ſollicitus, mihique gratulari, quod in eam factionem nec blanditiis pellici, nec odiis protrudi potuerim. Non deſipam tamen optare lætum aliquem exitum huius tragœdiæ. Et forte meruit hoc mortalium impietas, ut per tales homines, perque tam ſævum Chirurgum curaretur, quando malagmatis, potionibus & emplaſtris ſanari non poterat. Spero tamen futurum, ut quos Deus afflixit rebelles, conſoletur reſipiſcentes. Solet enim nonnunquam populi ſui peccata per Philiſtæos & Holophernas & Nabugodonoſoras emendare, &, ut eſt omnium artifex, impiorum maliciam in Eccleſiæ ſuæ bonum, inque ſuam gloriam vertere. Sic & venena data nonnullis ceſſerunt in remedium, & interdum hoſtis gladius cum vulnere dedit ſanitatem à medicis deſperatam. Legimus & viperam complexu ſuo veterem ac deploratũ podagricum à morbo liberaſſe. Plus valet Dei bonitas, quam caſus. Morbus erat ingens & inveteratus,

ratus, nec quicquam hic poterant levia vulgariaque remedia: datum elleborum, iam pridem torquens intestina totius orbis, adeo ut periculum sit, ne pereat in remedio, quod multis accidit. Utinam Cœlestis ille medicus dignetur ex his malis donare populo suo aliquid bonæ sanitatis. *Charitas*, iuxta Paulum, *omnia sperat.* Hanc spem ego nondum omnino deposui, fretus nota Domini misericordia, qui non solet suis irasci perpetuo, sed paciscí cum tentatione exitum, ut possimus sustinere. C. 2. E. 92.

Optarim ex hoc mundi tumultu, quem Lutherus excitavit, velut ex amaro violentoque pharmaco, nasci bonam aliquam Ecclesiæ sanitatem. C. 2. E. 51.

Quæ bene docuit, monuitque Lutherus, sequamur, non quia ille monuit, sed quia recta sunt, & scripturæ divinæ consentanea. Cent. 3. Epist. 42.

Utinam ex hoc amaro violentoque pharmaco, quod Lutherus mundo porrexit, nascatur aliquid bonæ sani-

tatis

tatis in moribus Ecclesiæ. Fortasse nostri mores meruerunt tam inclementem Medicum, qui sectionibus & usturis curaret morbum. Cent. 2. E. 71.

Quid si morbi nostri meruerunt tam inclementem correctorem, qui malum, nullis malagmatis aut unctionibus sanabile, sectionibus & usturis sanet; & Deus ita voluit abuti Luthero, quemadmodum olim abusus est Pharaonibus, Philistæis, Nebuchodonosoribus, & Romanis. C. 9. E. 32.

M.

Medicina, Medicus.

UT Deo, ita nec Medico talio reddi potest: à Deo vitam accepimus, à Medico tanquam recipimus: à summo illo rerum satore vivendi munus accepimus; id Medici cura tum servatur, ne pereat, tum restituitur, alioqui periturum. Quare equidem *virum Medicum, non unum pro multis numerarim*, ut scripsit Home-

rus,

rus, *sed pro terrestri quodam numine inter mortales habendum censuerim.* C. 7. E. 18.

Deus auxiliatur etiam extremis morbis.

Quod conclamatum deseruere Medici, tibi feliciter cessit. Siquidem ea res effecit, ut humanis destitutus præsidiis, totum te converteres ad eum, qui solus percutit & sanat, occidit & vivificat. C. 6. E. 28.

Matrimonium.

CÆlibes, qui de Matrimonio præcipiunt, non minus mihi insanire videntur, quam Philosophus ille, qui coram Hannibale disputabat, qui bello nunquam interfuisset.

Mulieres quædã, dũ puellæ sunt, statuto tempore gravidæ esse volunt, atque paullo post fœtificare gaudent; quarum filii imbecilles nascuntur, nec diu vivere queunt.

Mores minus corrupti inter coniuges.

Coletus regis Angliæ concionator dictitare solebat, se nusquam reperire mi-

minus corruptos mores, quàm inter coniugatos, quod hos, affectus naturæ, cura liberorum, ac res familiaris, ita veluti cancellis quibusdã constringerent, ut non possint in omne flagitii genus prolabi. C. 2. E. 22.

Vxor viris eruditis impedimento.

Non admodum prolixa vox est uxorcula, verum ea vox multa secum trahit. Omitto affectus uxorios, curam liberorum, studium augendæ rei, aliaque permulta, quæ proficiendi intentionem remittunt, ac refrigerant: certe à collegii contubernio te semovet uxor. C. 5. E. 81.

Vide etiam Fœmina.

Magistratus.

IN data provincia proferas, exeras, explices eximias ingenii naturæque tuæ dotes. *Si quidem Magistratus*, ut habet Græcorum proverbium, *virum arguit, quemadmodum in bello dilucet boni ducis virtus, in tempestate naucleri peritia.* C. 3. E. 26.

Ii demum idonei sunt ad gerendum Magistratum, qui ad eum vi pertrahuntur.

Evaderet ad summam autoritatem, nisi sic abhorreret ab aulis principũ, & Reip. muniis obeundis, qui tamen fortassis aliquando volens nolens eo pertrahetur. Quandoquidem Plato, qui non admittit ad tractanda civitatis gubernacula, nisi philosophum, *negat idoneum gerendo Magistratui, nisi qui nolens ac detrectans suscepit.* Cent.2. Epist. 60.

Eandem prope voluptatem animo persentio, quam Lacon ille, qui quum ambiret in trecentum virorum numerum allegi, repulsus abiit alacer, ac ridens. Rogatus quid gestiret: Quid ni gaudeam, inquit, in hac civitate trecentos inveniri me meliores? C. 6. E. 51.

Magistratus officium.

Magistratui est cavendum, ne, ut est hominum malicia, sub prætextu religionis & asserendæ fidei, vexentur innoxii: neve, qui huic aut illi male volunt, aut fortunis inhiant,

pu-

publicæ causſæ favorabili titulo abutantur ad privatas & impias cupiditates ſuas.

Iſta nimirum eſt bona Philoſophiæ pars, quam Plato requirit in his, qui Rempub. adminiſtrant, non ut ſophiſtico more diſputent, de principiis rerum, de infinito, de tempore, de motu, de exhalationibus, deque his, quæ humi gignuntur: quanquam ne hæc quidem ſcire indecorum eſt Principi: ſed ut habeat animum omnibus vulgi cupiditatibus ſuperiorem: omniaque facta ſimul & conſilia ſua Reipub. commodis & honeſto metiatur. C.10.E.49.

Vtrum Magiſtratum Philoſophia deceat?

Plato vero, quũ hactenus exiſtimet, felices fore Reſpub., ſi aut Reges philoſophiam amplecterentur, aut qui philoſophiam callerent, Rerum publicarum gubernaculis admoverentur, non tam ſentit, diſciplinarum cognitionem, quã, mentem optimis imbutam, ſublimem, ac rebus humanis omnibus ſuperiorem. C.3.E.75.

Ad

Ad eruditionem, ad pietatem, ad gerenda principum ac Reipub. splendida munia, frequenter evadunt parum appositi, qui libris ac disciplinis insenuerunt: nam umbris assueti nescio quo pacto stupescunt, ac veluti glaucomate oculis oborto mentis vertiginem quandã patiuntur, quoties in pulverem ac solem, hoc est, ad civilia munia asciscuntur C.10. E. 79.

Vide etiam Gubernatores, & Principes.

Mendacium.

PLato quum Rempub. Philosophicam somniaret, vidit, multitudinẽ absque mendaciis non posse gubernari. Absit à Christianis mendacium, attamen non expedit omnem veritatem quovis modo prodere vulgo. C.2. E. 71.

Vide etiam Veritas.

Medium.

INter Christum & Belial incidere medium, magna fateor est impietas. At inter Scyllam & Charybdim

H me-

medium tenere cursum, arbitror esse prudentiam. Præfat. in Cœlium.

Moderatio, Modestia.

Qui moderate ferre potest impietatis crimen, is leviter pius est.

Non solum Christo est gratius, verum etiam ad provehenda rectiora studia conducibilius, aut moderatis rationibus placare reclamantes, aut certe cedere, donec temporis progressu, aut evanescat iste stolidi pectoris impetus, aut ipsi resipiscant. C. I. E. 56.

Monachi.

Monachi & Iesuitæ tumultuum causa.

Res è pessimis fontibus primum orta est: deinde pessimis rationibus huc usque provecta. Ex odio bonarum literarum & stoliditate Monachorum primum orta est hæc tragœdia. Deinde magnis conviciis, maliciosis conspirationibus huc ve-

saniæ

ſaniæ res progreſſa eſt. Centuria 1. E. 99.

Monachi nihil non audent facinoris. Exempti ſunt ab omnibus bonis legibus, errones ſunt, nec ullo loco conſiſtunt. Nec ferri iam poterant, nec moderatis remediis corrigi. C. 3. E. 28.

Monachi ſunt improbi errones.

Monachi ſurſum deorſum currunt ac recurrunt; per omnes terras ac maria volitant: non ſuo ſumptu, cum mendicitatem profiteantur, ſed pecunia emuncta corraſaque à viduis, quas demetunt, oneratas peccatis, ſpoliatis virginibus ſacris, fraudato denique genio ſimplicium fratrum, atque id ut noceant, ac viris de Repub. bene meritis labem aſpergant, & conſtantes ſcilicet habeantur, graveſque. C. 8. E. 23.

Monachi non in eadem urbe conſtant, quippe qui ſubinde præſepe mutant & paſcua, & ubicunque lautior fumat ac renidet culina, illuc demigrant. C. 8. E. 23.

Monachorum vita, vita fatuorum est.

Monachorum vita, fatuorum est vita potius, quam religiosorum, ad nolæ signum dormire, expergisci, redormiscere, loqui, tacere, ire, redire, cibum capere, desinere pastu, denique nihil non facere ad præscriptum humanum potius, quam ad Christi regulam: nihil denique iniquius est, quam inter tam inæquales æqualitas, maxime cum illic sæpenumero cœlestia ingenia, ac melioribus rebus nata, ceremoniis & constitutiunculis humanis, aut etiam livore sepelirentur. C. 2. E. 22.

Monachi avari.

Monachorum sub cucullis & mendicitatis nomine, deploratissimæ nonnunquam mentes latitant, intolerabili arrogantia, & extrema pecuniæ cupiditate flagrantes. Cent. 1. E. 13.

Monachis & sacerdotibus fere placent ii, qui sua doctrina plurimum commeatus convehunt in culinam potius, quam qui plurimas animas affe-

afferunt Chrifto. Cent. 2. E. 22.

Monachi mirum in modum amant ignem purgatorium, quod utiliffimus fit illorum culinis, qui fuum negotiũ agunt verius, quam pietatis. Lib. 4. C. 3. E. 27.

Iefuitæ, Monachi & plerique alii non amore pietatis urgent confeffionem auricularem, fed quod hinc auferant luculentam meffem, dum regnant in ædibus divitum quorum fecreta norunt, dum adfunt morientibus, dum arrodunt teftamenta. C. 3. E. 42.

Quinam fint vere Monachi?

Solitudo non æftimatur numero convictorum, fed feparatione malorum affectuum, alioqui nec Carthufiani foli funt. Ubicunque adeft hæc folitudo, ibi adeft frequentiffima fodalitas. Ille feliciter folus eft, qui nullius improbi convictu corrumpitur, qui nullos habet in animo tumultus affectuum inter fe pugnantium, nec tamen cum Deo confentientium. Hoc pacto licet & in principum aulis, & in publicis Magiftratibus, & in mediis

hominum commerciis esse monachū. Præfat. in Haymonem.

Vide etiam Mundus, & Theologia.

Monasteria veteribus Schola.

In monasteriis solis olim docebantur sacræ literæ, ac iuventus ad pietatem instituebatur. Siquidem scholæ multis post seculis inventæ sunt. Monasteria vero ni fallor ea ætate dicebantur episcoporum ædes, in quas se recipiebant à popularibus feriati negotiis. Præf. in Chrysostomum.

Monarcha.

Monarcharum officium.

Quid autem magis decet orbis monarchas, quam cæteris antecellere prudentia? Prudentia vero, quę rebus periclitandis colligitur, non solum misera est, quemadmodum vere scripsit ille, propterea quod magno multorum malo paratur, verum etiam dispendiosa, ut plerunque sero contingat. At istas moras nihilo ma-

magis fert Respublica, quam navis in mari periclitans nauclerum imperitum donec proficiat. Præsens enim periculum artificem iam promptum requirit. Itaque Monarchis non vacat ullam vitæ portionem amittere: nec pueros esse licet, etiam si sint imberbes; animi canicies adsit oportet: ea non aliunde rectius colligitur quã ex Plinii opere, quod tanto compendio rerum docet universitatem. Mundum docet Plinius. Quid autem absurdius, quam imperare mundo, & nescire quid sit mundus? Præfatione in Plinium.

Cæsar non est totius orbis Monarcha.

Cæsar, inquiunt, totius orbis novam Monarchiam molitur. Tota calumnia est in voce *nova*, quasi fuerit unquam aliquis totius orbis Monarcha, præter Deum, quum hodie nondum totus orbis habeatur cognitus, nec ea pars, quæ cognita est, unquam uni paruerit.

Non hic disputo de Cæsaris Monarchia, sed ut intelligas, quam stoli-

dis argumentis illi ius adserant Cæsaris. Quod sol, inquiunt, est in cœlis, hoc Cæsar est in terris. Atqui iureconsulti, qui hanc inutilem contentionem cum aliis multis invexerunt, *Pontificem faciunt solem, Cæsarem Lunam.* Non absimile est Papæ Gregorii IX. emblema: *Duo sunt Luminaria magna; Sol, hoc est, Papa; Luna, hoc est, Imperator.* Equidem probarem argumentum de Cæsare, si, quemadmodum Sol indefatigabili motu, universum terrarum orbem lustrat, illustrat & conservat: ita unus homo posset singulis nationibus prospicere. Deinde *Aristoteles*, inquiunt, *præfert Monarchiam Aristocratiæ.* Præfert, si quis inveniatur omnium optimus ac sapientissimus: sed monarchiam appellat non totius orbis, sed suæ cuiuspiam ditionis, veluti Cretensium, Lacedæmoniorum, Atheniensium, &c.

Nec quicquam vetat, unius civitatis esse Monarchiam. Nam quod ex Homero solent adferre, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, de unius exer-

citus

citus Imperatore loquitur, cuius tamen poteſtas non erat abſoluta, niſi in prælio. quod ipſum indicat Ariſtoteles. Sed *Chriſtus etiam*, inquiunt, *probavit autoritatem Cæſaris, Date Cæſari*, &c. Si Chriſtus docuiſſet in Sabaudia, & ſimili occaſione fuiſſet illi exhibitum Ducis numiſma, dixiſſet, *date Duci, quæ ſunt Ducis*, &c. C.10. E.22.

Monarchia totius orbis nulla.

Satis conſtat nullum imperium neque patuiſſe latius, neque manſiſſe diutius quam Romanorum: quamquam hoc imperium primitus penes ſenatum ac populum erat: nec ſubito, ſed paulatim ad unum ſumma rerum attracta eſt. Nec ſenatus tamen, nec Imperatorum quiſquam totius orbis Monarchiam tenuit. Nam præterquam quod aliquot notæ regiones nunquam agnoverunt Romanum Imperium, non minima pars orbis tum erat ignota, quum prodigioſæ vanitatis haberetur Antipodum mentio, & terra ſic crederetur innatare oceano; quemadmodum ſi pila innatet a-

quæ, colle tantum aliquo prominente. Denique quum hodie reperiantur ignotæ terræ, quarum terminos nullus adhuc pervestigare potuit, quum compertum sit, eas esse immensæ vastitatis. Sed imperii Romani maiestas paulatim ad Euangelicæ lucis fulgorem, veluti Luna ad Solis splendorem elanguit.

Tandem barbarorum inundationibus extinctum est, ac multis post seculis Romani Pontifices restituerunt, sed nomen verius quam rem. Quid enim aliud potuerunt? Certe eligendi ius à tumultuario milite ad certos principes recte translatũ est, qui summa, ut par est, religione, nullo mercedis interventu darent orbi principem, quem scirent rebus humanis maxime fore salutarem. Etenim si tot legibus minacissimis cautum est, ne Abbas, aut Episcopus eligatur, vel pecuniæ vel cuiuscumque sinistri affectus corruptela, quanta oportet eos esse cautela, qui suis calculis dant principem tam late regnaturum? Alioqui longe præstabilius erat nasci principem,

quam

quam per corruptelam eligi. Ergo ut boni civis est præsentem reipub. statum nolle mutari, ita boni principis est, iis legibus, quibus suscepit, administrare principatum. An vetus illud imperium, quale fuit olim, renovandum sit, nescio. Equidem non arbitror, quemquã esse cordatum virum, qui id optet, etiamsi votis liceat restituere: tantum abest ut, quod iam multis seculis maxima ex parte sit antiquatum extinctumque, magno rerum humanarum tumultu, summaque Christiani sanguinis iactura, vindicandum ac renovandum videatur: præsertim cum inter Ethnicos etiam hoc animo repertus sit Otho, ut potius duxerit spontanea morte vitam abrumpere, quam imperium tot hominum vita mercari, vir vel ob hoc ipsum dignus imperio, si fortuna virtuti faveret. An parum, suum quamque regionem habere dominum, nisi singulæ rursus alium haberent dominum, conduplicata populi servitute, si summa rerum inciderit in principem improbum? Nec hæc dixerim,

quod negem, optimum esse statum Reip. Monarchiam, si modo is ad æterni numinis exemplum quantum potentia cæteris antecellit, tantundem vincat bonitate sapientiaque: sed partim quod, ut sunt hominum ingenia, haut scio, an huiusmodi quispiam possit contingere, partim quod, etiam si maxime contingat, vix arbitror, capacem esse tantę ditionis unius mortalis animum. Demum ut sit, quando princeps, tam procul agens, puta Constantinopoli, cognoscet quid agatur apud Æthiopas, aut Gangem, aut, etsi cognoverit, quando mittet suppetias? Etenim, qui vectigalibus exigendis tantum agit imperatorem, is quidvis potius est, quam imperator. Non admodum desiderabit orbis Monarcham, si Christianos principes inter se iunget concordia. Verus & unicus orbis Monarcha Christus est, in cuius edicta si nostri principes consenserint, sub uno principe vere florebunt universa: sin humanis cupiditatibus res gerentur, æterna rerum vicissitudine semper fluctua-

ctuabimus, iactabimurque. Et tamen maximam huius felicitatis partem ipsi nobis praestare possumus, si concordibus studiis ad id, quod per se optimum est, contendamus. Praefatione in Suetonium.

Vide etiam Reges & Magistratus.

Monita.

Admonitio ad Literarum studia.

FOrtuna, quae dum est iniqua multorum generosos conatus retardare solet, tuo subservit ingenio, tum ampla, tum obvia. Aderit conanti Deus, qui in hoc ipsum te tantis naturae fortunaeque commodis ornavit, ut opulentae sorti dignam industria tua iungeres usuram. Memineris, optimam aetatis portionem esse fugacissimam, nec unquam recurrere elapsam. C. 9. E. 78.

Habes domi unde duo praecipua quaedam bona consequi possis. Pietatem erga Deum, quae vel sola beatum reddit hominem, ac liberalem eruditionem

in

in omnem vitam usque, magno tum usui, tum ornamento futuram, non tibi modo, verum etiam genti tuæ, licet imaginibus clarissimæ, totique patriæ. Non parum decoris addes generi tuo, si huc contenderis, ut pietate bonisque literis nobilior sis, quam maiorum stemmatis. Tum enim licebit eam sperare felicitatem, quam Plato solet optare, quum principum filii, prius educantur Philosophiæ, quam Imperio. Deus Optimus Max. istam generosam indolem tuam, iam nunc velut in herba nihil mediocre pollicentem, omnibus dotibus Christiano Principe dignis instruat, ac locupletet. C.9. E. 87. C. 10 E. 1.

Vide etiam Admonitio.

Morbus.

INveteratus morbus non potest sanari nisi tristibus pharmacis, usturis ac sectionibus. Idque magno cum dolore plurimorum.

Multo facilius morbus declinatur, quam admissus ejicitur.

Cupio vehementer, ut malum germen,

men, quod parum faustis avibus enatum est, opera nostra curetur, ut, si radicitus evelli non possit, saltem ne serpat latius. C. 5. E. 8.

Mora in morbis rumpenda.

Mora longa in morbis est periculosa, & cura morbi pectoralis etiam celer esse non potest; tempore, sensim, victu, pharmacis, quiete medicandũ. C. 10. E. 73.

Remedia non sint morbo graviora.

Morbus, inquies, *atrox duris remediis sanandus est.* At Seneca *non probat remedia morbo graviora.* Et Crassus Medicis obnoxius alterius cruris sectionem passus, vetat Chirurgum, ne ad alterum transeat, quod existimaret, curationem morbo esse graviorem. Quis medicus censet, usturis, aut sectionibus utendum, quum morbus nullam corporis partem reliquit integram? C. 6. E. 66.

Cruciatus omnes natura suffert.

Nullus est cruciatus tantus, quem humana natura non ferat, si assueverit,

rit, præſertim ſi adſit fortis animus. Nec muliebriter dictum eſt apud Euripidem ab Electra:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Porro quod ad animum attinet, non ſolum ſic cogito, mitius reddi malum, *ſi quis ferat æquo animo quod vitari non poteſt*: verum etiam hoc Euangelicæ debeo Philoſophiæ, quod corpuſculum hoc totum dedi Chriſto, non aliter quam ægrotus ac de vita periclitans ſe credidit medico ungenti, proluenti, ſecanti, urenti, perſuaſus, quod, quibuſcunque modis ille tractaverit hoc animæ domicilium, ſalutis meæ cauſa facturus ſit. Nihil illi præſcribo, tantum ſervet, ac faciat quod velit. Scio illum nihil velle, niſi quod nobis eſt optimum. C. 5. E. 43.

Vide etiam Medicina.

Mors.

VNa naſcendi ratio eſt omnibus; moriendi mira varietas. Non poteſt

test male mori, qui bene vixit. C. 5. E. 43.

Mors subita cur exoptanda?

Quod si pio homini deligere fas esset mortis genus, nullam arbitror magis optandam, quam subitam, quæ velut è medio cursu bonorum operum repente subvehat in cœlum. Proinde graves autores, non sine causa, *repentinam mortem summam vitæ felicitatem dixerunt.* Et Theodoricus quidam senex Franciscanus Lovanii solitus est inter suos dicere: *Vtinam Deus, ubi visum ipsi fuerit, hinc me subito tollat, ne diutino morbo gravis sim fratribus meis.* C. 5. E. 43.

Mors subita unde oriatur?

Narrant Physici, subitam ac vehementem affectus mutationem parere mortem. quod ferunt, usu venisse mulieri, cui mærenti, quod falso rumore persuasum esset, filium in bello periisse, repentinam mortem attulit filius preter expectationem salvus ingressus domum. C. 5. E. 43.

Vide etiam Vita mortalis.

Mores.

MAgnum pondus habet morum integritas, magnam habet autoritatem coniuncta mansuetudini constantia; denique plurimum valet eloquentiæ copulata prudentia. Præf. in Ambrosium.

Mundus.

Mundi malicia.

CHristus clamat, *Confidite, ego vici mundum* : Mundus videtur brevi clamaturus : *Ego vici Christum*; adeo pro dotibus Euangelicis palam regnat ambitio, voluptas, avaritia, audacia, vanitas, impudentia, livor, malicia, etiam inter hos, qui se lucem ac salem mundi profitentur. Cent. 8. Epist. 66.

Mundus resipiscit velut ex altissimo somno expergiscens: & tamen pertinacibus animis adhuc repugnant quidam veterum, inscitiam suam manibus pedibusque ac mordicus etiam retinentes. C. 8. E. 46.

Mundus oneratus est constitutionibus humanis, oneratus est opinionibus & dogmatibus scholasticis, tyrannide fratrum mendicantium, qui cum sint satellites sedis Romanæ, tamen eo potentię ac multitudinis evadunt, ut ipsi Rom. Pontifici, atque ipsis adeo regibus, sint formidabiles. Cent. 1. E. 80.

Si Principes non admittunt sana consilia, si Ecclesiæ proceres autoramenta mundi præferunt Christi præmiis: si Theologi Monachique, & veteris inscitiæ hyperaspistæ, iam diu nimis adamatam Synagogam nō possunt relinquere: si populus à consuetis non potest avelli; Superest tamen hæc una via, quæ spem bonam faciat, fore, *ut mundus aliquando sese referat ad frugem meliorem, si vinum novum in utres novos indatur.* Emerget olim hæc seges, ac vel citra certamen opprimet barbariem, ac paulatim evanescet istorum irreligiosa religio, & illiteratæ literæ. C. 8. E. 95.

Tu-

Tumultus orbis fatales.

Fatalis eſt tragœdia, quæ nunc agitur, cuius qualis ſit futura cataſtrophe incertum: Qualis qualis eſt futura, precor ut cadat in gloriam Chriſti, & in rem Euangelicæ veritatis. Ego huius fabulæ ſpectator eſſe malim, quam hiſtrio, non quod recuſem ob Chriſti negotium aliquod ſubire diſcrimen, ſed quod perſpiciam, negotium eſſe ſupra meam exiguitatem. C. 1. E. 98.

Vide etiam Theologia, Diſcordia.

Muſica.

Effectus Muſicæ tum cæleſtis tum terreſtis.

HAbet hoc, ut ferunt, humana Muſica, ut affectus hominum aut concitet, aut moderetur, ſi quis artifex certas harmonias apte moduletur. Timotheus ſolitus fertur Alexandri Macedonis animum ad bellum certis modis accendere. Pythagoras Spondeos ad Phrygium modum

dum occinens, amore lymphatum adolescentem ad gravitatem immutavit. Simile quiddam fecisse narratur Empedocles, qui certis modis Musices adolescentem iam ira percitum & in cædem ruentem ad sanitatem revocavit. Et quamquam fabulosa videntur, quæ de Mercurii atque Orphei cithara prodidere veteres, tamen hæc ipsa figmenta nata sunt ex Artis miraculis. Certe Terpandrum atque Arionem apud Lesbios atque Ionios multis & gravibus morbis harmoniis musicis mederi solitos, narrant rerum gestarum scriptores. Ismenias Thebanus apud Bœotos multis Ischiadicis cruciatum apto modulamine exemisse legitur. Nam quod ait Virgilius,

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis;

ut poetæ dictum contemni poterat, nisi quoque nostræ literæ meminissent venefici incantantis sapienter, & aspidis surdæ. David sua Cithara succurrebat Sauli, quoties à spiritu Domini male agitabatur. Quod si tantam

tam vim habet humana Musica ad mutandas affectiones corporum & animorum, quanto credenda est efficacior cœlestis hæc ac divina Musica, ad purgandos animos nostros à morbis spiritualibus, ac spiritibus huius seculi malis? Ingens morbus est ambitio, pessimus spiritus est livor & odium. Atque huiusmodi pestibus maxima pars Christianorum tenetur, nec his sæpe liberis, quos oportebat aliis mederi. Profanis olim erant & verba & voces, quibus animi dolorem lenire possent, & magnam morbi deponere partem: & Christi Musica non habebit verba & voces, quibus excantemus animis nostris amorem rerum fluxarum, & incantemus amorem rerum Cœlestium? Pythagoras habuit modos, quibus iuvenem amore furentem ad sobrietatem revocaret; & Christianus Psaltes non habet modos, quibus Principes insanissimis bellis sic inter se sine fine tumultuantes ad pacis amorem revocet? Sed ipsi prius nobis hac Musica medeamur oportet, quam aliorum mor-

morbis mederi paremus. Nulla eſt ſcripturæ ſacræ pars, quæ non habeat efficaces modos. (*modo ne velut aſpides ſurdæ obturemus aures noſtras, ne penetret in animos noſtros divina vis incantationis.*) Sed mea ſententia nulli efficaciores quam Pſalterii, in quo divinus ille ſpiritus ſecretiſſimas ſuorum myſteriorum delicias nobis reconditas eſſe voluit, ac modos quoſdam efficaciſſimos repoſuit, quibus transformaremur in affectum Chriſto dignum, *tantum adſit, qui ſcite moveat huius pſalterii chordas.* Hoc peculiare munus eſt epiſcoporum ac ſacerdotum. Et tamen ſibi quiſque Pſaltes eſſe poſſit. *Aderit moventi Chordas, & arcanam vim inſpirabit intus, ſi modo purus & ardens adſit, animus, hoc eſt, ſi purgatæ mentis aures.*

David autem typum ferebat Ieſu Chriſti pſaltæ noſtri, qui nablo corporis ſui in cruce tenſo, nihil vulgare aut terrenum ſonuit, ſed harmoniam patri gratiſſimam & nobis efficaciſſimam modulatus eſt. Quam

ſuave ſonuit illa Charitatis Chorda : *Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* Præfat. in Arnobium.

Muſica mundi.

Habet & mundus organa ſua, ſed quæ inferne reddunt ſonitum inamabilem. *Quid* enim *loquitur ira fides?* Ulciſcere, ſpolia, eiice, occide. *Quid ſonat ambitionis nervus?* Dilata ditionem, nec iurisiurandi aut pietatis ſit ratio, quoties agitur de imperio. *Quid crepat avaritia chorda?* Vides, nemini bene eſſe, niſi qui plurimum poſſidet. per fas nefaſque congere, rape, ſerva. *Quid ſonat luxus ac libidinis chorda?* Hic ſuaviter vive, quid poſt hanc vitam habiturus ſis, incertus. *Sic peſſimam harmoniam reddit livoris & obtrectationis Chorda.* Hæc nimirum eſt mundi Muſica, quæ modis huiuſmodi peſſimis incantat nobis peſtiferas cupiditates, *ac Sirenum in modum male dulcibus Cantilenis nos pellicit in perniciem.* His modis ebrii lymphatique ſic belligeramur, tumultuamur, ambimus, rapimus, iraſcimur, ulciſcimur,

mur, mordemus invicem, ac mordemur. Præf. in Arnobium.

Musica Cœlestis.

Ille cœlesti Musica tactus erat, qui dixit: *Quam dilecta tabernacula tua, domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Rursum ille: *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.* Afflaverat Apostolos huius harmoniæ vis, quum aiunt: *Domine, quo ibimus? Verba vitæ habes.* Suavissimus autem ac modulatissimus concentus est, quoties à charitate, pudicitia, sobrietate, modestia, cæterisque virtutibus concors quædam varietas resonat. Habet & modulos suos pro argumento diversos hæc musica. Sunt, quibus flebili, sed Deo gratissimo cantu deploremus peccata. Sunt, qui nobis animos ac robur addant ad fortiter resistendum diabolo; sunt alacres ac læti, quibus gratias agamus Deo pro suis in nos beneficiis. Sunt quibus consolemur; ac deliniamus afflictum. Denique nihil malorum habet hæc vita, quod non facile feramus.

mus, si, quemadmodum scribit Paulus, *nos invicem doceamus, & commonefaciamus cantionibus ac laudibus & cantilenis spiritualibus, cum gratia canentes in corde nostro Domino, & quicquid egerimus sermone, aut facto, omnia in nomine Domini Iesu faciamus, gratias agentes Deo & patri per filium.* Erit autem hæc Musica gratior Deo, si frequens chorus concordibus animis ac vocibus moduletur. Præf. in Arnobium.

Vide etiam Psalterium.

N.

Nobilis, Nobilitas.

Veræ Nobilitatis fundamenta.

QUamquam multos videmus hodie iuvenes, qui præter maiorum imagines nihil habent nobilitatis, nec in aliud valere putant gentis claritudinem, quam ut sub huius umbra licentius & impunius indulgeant ocio, lusibus, amoribus, comessationibus, reliquisque nequitiæ partibus, iu-

iudiciis adeo perversis, ut, quum ex virtute profecta sit omnis nobilitas, sibi persuaserint, virtute nobilitatem amitti, gentisque decus obscurari: quod mea sententia nihilo minus absurdum est, quam si quis affirmet, solem tenebras invehere, noctem rebus lucem infundere. Siquidem tam crasso tenentur errore, ut existiment, ocium, ignaviam, omnium liberalium disciplinarum inscitiam, mores luxu perditos, cæteraque vicia non modo licere, sed etiam decere bene natos, quæ nullum omnino mortalem non dedecent. Atqui longe turpius est, progenitorum claritati tenebras offundere, quam obscuris natum esse. Neque enim in cuiusquam est potestate, ex qualibus nascatur: sed quemadmodum ea laus proprie nostra est, si disciplinis ac recte factis efficiamus, ut à nobis initium sumat nobilitas: ita nostrum proprie dedecus est, si à maioribus virtute partam nobilitatem degenere vita obscurem?. Sed his quoque sunt deteriores, qui se mendaci nobilitatis titulo vendicant, quo ma-

gis liceat, quicquid animo collibuit. Præf. in Chrysostomum.

Nobilitatis triplex genus.

Neque enim vere γνήσιοι sunt filii, sed nothi potius, qui parentes non alio referunt, quam corporis lineamentis, animi speciem tanto præclariorem adeo non exprimentes, ut sint etiam dissimillimi. Porro quum triplex sit nobilitatis genus: *unum, quod contingit nativitate; alterum quod parit liberalium disciplinarum cognitio: tertium eximia virtus, & ingentia in Rempub. merita*, perspicuum est, illum inter nobiles esse nobilissimum, qui circulum hunc suis numeris absolverit. Præfat. in Chrysostomum.

Virtus cum pietate vere nobilem reddit.

Quemadmodum nulla est absoluta doctrina sine peritia linguarum; ita nulla est perfecta virtus absque pietate, quæ vel sola potest & nobilem & beatum reddere, quum eruditio religionis expers cadat & in sceleratissimos animos. Porro absq; his sanguinis

nis nobilitas nullum habet usum, nisi quod vel ad virtutem enitenti domesticis prælucet exemplis, vel à maiorum instituto degenerantem traducit. *Quisquis autem scelere clarus est, ille profectò plusquam ignobilis est.* Quis enim non malit nullum habere nomen, quam cum Therſite, Phrynonda, & Cyclopibus celebrari? *Is demum vere nobilis est, qui propriis bonis inclaruit.* Etenim qui nihil habet quo se commendet hominum memoriæ, quam progenitorum imagines, quibus atriorum parietes ornantur potius, quam is qui iactat, nihilo decentius dicatur nobilis, quam si quis vocetur dives ære alieno. Præfatione in Chrysostomum.

Nobilitas quid & quotuplex?

Si Torquatus illustris factus est, quod hosti Gallo torquem detraxit, clarus non erit, qui compluribus annis, æquum iudicem, fidelem consiliarium præstitit patriæ? At multo secus visum est priscis Imperatoribus, qui assessoribus suis, legum prudentia claris, summos honores detulerunt.

Quin & Grammaticis, ac Iuris professoribus, qui per annos viginti specimen eruditionis ac probitatis dedissent, eadem dignitatis insignia decreverunt, quibus ornabantur Vicarii. Vicariorum autem dignitas æquabat comitum ac ducum dignitatem. Testatur hoc Codicis liber duodecimus tit. de Prof. At hodie non agnoscuntur pro nobilibus, quibus non nativitas, sed princeps donat insignia. Non improbarem, si dicant, *vendit*. Cæterum, quum principis autoritate bene meritis de Repub. decernitur honos, meo iudicio *gemina est nobilitas, quum ad virtutem omnis vera nobilitatis parentem accedit principis autoritas*. Si requiritur antiquitas, *magnificentius est nobilitatem promeruisse, quam à maioribus accepisse.*

Nobilitas absque virtute & literis manca.

Ut enim optimo iure sapientum calculo damnantur, qui fortunæ beneficio divites, animum habent omnium bonarum rerum inopem, qui corporis forma conspicui sunt, quum men-

tem

tem habeant nullis virtutibus exornatam: & qui natalium stemmatis sese venditant, quum alioqui nihil habeant nobilitatis præter imagines: multo iustius autem damnantur qui vestes ac domos habent opulenter splendidas, quum animus ignavia acediaque squalleat: & qui pulcro corpore mentem circumferunt vitiis fædam: qui maiorum imaginibus morum culpa labem ac tenebras offundunt: Ita merito laudantur hi, qui sese veris bonis ac perpetuis ornamentis sic locupletarunt, expolierunt, & illustrarunt, ut ea minima sit in ipsis pars nobilitatis, quam vulgus totam esse nobilitatem existimat. C. 9. E. 20.

Nobilitas generosa quæ?

Erit profecto tum vere clara, generosa, illustris ac suspicienda nobilitas, quum pro chartis & alea tractabit optimos veterum libros, pro scortis amplectetur virgines Camœnas, pro bellis ac latrociniis, sanctissimæ leges ac philosophiæ decreta cordi erunt. Virtute nihil amabilius, sed nescio quid illi decoris & gratiæ accedit

si fortunæ quoque bonis multitudini commendetur. C. 9. E. 20.

Felices nobilium imagines, si ad generis splendorem, literaturæ decus adiunxerint. Ab hoc enim cardine præcipue pendet orbis felicitas, si principibus maxime cordi fuerint, quæ sunt optima. C. 1. E. 92.

Vide etiam Magistratus & Reges.

O.

Obtrectatio, Obtrectator.

MOmi, detrahendi bonis viris studio, gloriolæ fumulum, velut templi Ephesini incensor, conquirere conantur.

Rabula, ut sunt stupidi natura, ita morbo maledicentiæ bis cæci. Unde frustra quispiam argumentis utitur cum iis, qui studio occludunt oculos ne videant, occludunt aures ne audiant.

Obtrectatio Theologorum professione indigna.

Non est Christianum, imo minus Theo-

Theologorum professione dignum, apud imperitam plebem lacerare famam hominis, quam, etiam si velint, sarcire non possunt, cum id quod carpunt prorsus ignorent, non cogitantes, vere dixisse Paulum: *Maledici regnum Dei non possidebunt.* Centuria 8. E. 23.

Quemadmodum apud Helvetios, ut narrant, uno quopiam è turba proferente digitum, proferunt omnes, & ad prædam accurrunt: ita simul atque ex Theologorum grege unus quispiã grunnire cœperit, mox grunniunt universi, & apud populum quiritantes ad saxa provocant: velut obliti professionis suæ, non aliud professi sint, quam ut bonorum virorum nomina, linguæ suæ virulentia contaminent: ac prorsus iuxta Psalmographi vaticinium: *acuerunt linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum.* Ita qui debebant Christianæ pietatis prædicatores esse, studio sunt alienæ pietatis obtrectatores. *Et qui se profitentur hierophantas, exhibent sycophantas.* Et, quod prodigii simile

est, homines ad benedicendum infantissimi, ad mordendum & calumniandum linguas habent: & alias prorsus à Musis & Gratiis alieni, in conspurcanda bonorum virorum fama salsi sibi videntur & venusti. Tandem quod per se non possunt, per subornatos agunt, conducto Chœrilo quopiam, aut malo Rhetore. Tanta est lædendi libido, tanta sitis rei cum facillimæ, tum sceleratissimæ. Cent. 8. E. 23.

Admiror, homines professione pietatis insignes id sibi permittere, quod omnium maxime cum vera pietate pugnat. Inexpiabile scelus haberi volunt, si carnibus vescantur, & sanctum est, fratrem, etiam de ipsis bene merentem, linguæ spiculis tartareo veneno tinctis confodere, cum nullum sit veneficii genus execrabilius. C. 1. E. 75.

Vtinam ementitæ & fictæ modestiæ immodestissime respondisses, & cuncta rhetorices spicula contra tā purulenta ac tartareo veneno tincta convicia scelerati capitis distrinxisses. C. 4. E. 94.

Ob-

Obtrectatorum turba nociva.

Quanquam accepimus, Herculē, se duobus imparem, fuisse professum; si uni adversus tot myrmecias, tot sphecias, tot ranarum phalanges, tot picarum, tot gryllorum gargara, tot sturnorum & graculorum examina, confligendum sit, etiam si nec aculeos haberent, nec rostra, nec ungues, tamen ipso garritu possent hominem, quamvis durum, exanimare. C. 6. E. 88.

Obtrectationes ferendæ, non retaliandæ.

Meo tamen animo etiamnum sedet prior illa sententia, qua censui, consultius esse, nobilem illum cantatorem imitari, qui maluit sedendo, quam pugnando vincere: præsertim quum non sit monomachia, ut unus cum uno committatur, neque res sit uni cum duobus. C. 6. E. 88.

Quid stultius, quam eos provocare, quos non possis coercere? Quid minus decorum Germanis, quibus præcipuam laudem olim peperit bellica virtus, quam anonymis libellis pugnare,

quorum interim suspicio multos gravat innocentes, cum adversariorum caussam reddant etiam meliorem? Ut armis rem gerere, nisi cum urget necessitas, non est mei consilii: ita libellis pugnare, nimis ineptum, nec satis viris dignum iudico.

Tua certe conditio, tua dignitas, ac rerum usus exigit, ut eiusmodi rixas, non minus ineptas, quam virulentas, negligas potius, quam ut conviciis accurate retalies. C. 5. E. 8.

Dux ille Ethnicus ferula castigavit, qui hosti malediceret, quum ad pugnandum fuisset conductus. Et tibi non aliud telum est, quam maledica lingua, qua valent improbæ mulieres? C. 2. E. 18.

Obtrectando audacter, semper aliquid inhæret.

Habet hoc obtrectatio, *ut, etiam si fidem faciat, tamen auditor peius sentiat de eo qui narravit.* Quemadmodum proditorem odit princeps, etiam si dignum fraude putat eum, qui proditus fuit. C. 2. E. 18.

Ob-

Obtrectationes patienter ferendæ.

Multi, si simili perfunderentur aceto, quomodo furerent? Equidem in tanto convitiorum strepitu facile me consolor Paulino dicto: *Quem diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Nec illibenter usurpo Christianissimum beati Augustini dictum: *Domine, hic seca, hic ure, ut parcas in æternum:* Est aliquid, vel sic conformem fieri imagini Christi. Ille vivens agnus ipsa puritate purior, quid non audivit à Pharisæis? *Vinolentus; seductor populi, dæmoniacus, blasphemus.* Quod ludibrii genus non passus est, à militibus *consputus, arundine percussus, spinis coronatus, colaphis & alapis cæsus?* Quur ego, qui duriora commerui, recusem flagellari, conspui, cædique maledictis hominum procacium, atque hoc clementi pharmaco purgari? Consolatur & illud animum meum, quod à sanctis viris dictum, & ab æque sanctis probatum est: *Longe alia esse iudicia Dei, quam hominum.* Centuria

turia 6. Epistola 88.

Vide etiam Calumnia, Consolatio.

Odium.

Officiis, non odiis certandum.

Nihil magnum fit, si contemnam, contemptus: si oderim, odio habitus: Illud literis est dignius, *officiis certare, non odiis*. C. 8. E. 82.

Vbi odium, ibi nulla Charitas.

Quid est Christianismus, si pax absit? ubi vero pax, si absit charitas? Quę porro charitas, ubi cuncta tantis odiis, tantis conviciis, tam impudentibus & indoctis calumniis geruntur? Videmus ex quantulis initiis, quantæ tempestates exoriantur, quã facile iacens malum moveatur, quam difficile motum consopiatur. Requirit hæc tempestas insignes naucleros, poscit hic morbus eximios medicos, ne in frivolis consumatis operam vestram. Euangelico gradu & spiritu Christi res hæc agenda est, non ar-

te Sycophantica. Sapientia vincit maliciam. Malicia nihil aliud quam propagat maliciam. C. 5. E. 14.

Vide etiam Calumnia, Obtrectatio.

Oratio, Orator.

NEque enim ut vestis eadem & splendida potest esse, & nihilominus ad usum accommoda: itidem potest oratio simul ad permovendos animos, & ad ostentationem ingenii esse apposita. Centuria 7. E. 73.

Atque huc quidem semper annisus sum à puero, magisque affectavi mundam orationem, quam affectatam, aut phaleratam; & solidam masculamque potius, quam splendidam, aut scenicam; quæ rem ostenderet citius quam quæ scriptoris ingenium ostentaret. C. 7. E. 73.

At ego, ut phaleratam orationem non ambio, ita puram, aptam, facilem ac dilucidam, optarim, si contingat: sed ita facilem, ut tamen neque nervis, neque aculeis, ubi res poscit, deficia-

tur:

tur: quam si minus assequor, ingenii culpa est, non instituti. Cent. 7. E. 73.

Rectus ac nudus orationis ductus simplici naturæ congruit: nec mirum est humilem esse sermonem, cuius humilia sunt omnia, corpus, animus, fortuna. C. 4. E. 78.

Tantis curis & incommodis me meus cum exercuerit animus, tamen festivitate literarum tuarum etiam in mediis malorum procellis sum exhilaratus, aut certe delinitus: adeo tuus iste sermonis torrens meam expergefacit somnolentiam: tuus ardor meum frigus arcuit: tua copia, nusquam non exuberans, ieiunam exilitatem meam emendat atque castigat. C.4.E. 62.

Deum immortalem, qui candor orationis, quæ felix facilitas, quanta sensuum sanitas; quam omnia cohærent, amnisque limpidissimi in morem inoffense labuntur, nulla salebra, nullo vortice lectorem remorante. C. 10. E. 68.

Vide etiam Eloquentia.

Pœni-

P.

Pœnitentia.

Toties admoniti non resipiscimus tamen.

SI nobis corvus à læva crocitet, commovemur, & aliquod grande malum imminere credimus: & hominum voces & admonitiones ridemus omnes. Multis iam annis quid malorum vidimus? Exactiones, tumultus, bella, cædes, pestilentias, famem, seditiones. Quis studuit vel pilo fieri melior? Occalluimus adversus flagella Dei, obduruimus adversus illius medicamẽta. Quid superest nisi extremæ calamitatis diluvium? Utinam res felicius cedat omnibus, quam mihi præsagit animus! C. 10. E. 26.

Sunt, qui nolunt odisse commissa sua, nisi sub horam mortis; volunt frui peccatis suis, quam diu valent. Sed sero confessionis & pœnitentiæ remedium adhibent quum iam in summis labris est anima.

Patientia.

Patientia, non armis, hostes vincendi.

ET haut scio an, quemadmodum ipse Christus una cum suis Apostolis ac martyribus beneficentia, patientia, sancta doctrina, sibi subegit universum orbem, ita rectius Turcas vitæ pietate subacturi simus, quàm armis: ut iisdem rationibus vindicetur Christianum imperium, quibus olim paratum esse constat. Cent. 1. E. 17.

Patria, Parentes.

Patriam honorare, maxima laus est.

UT liberis, licet affectis iniuria, non datur ulciscendi ius in parentes; ita multis Ethnicis visum est non esse fas in patriam utcunque meritam ferrum stringere. Themistocles & Aristides, per invidiam exules, magno tamen adiumento fuere patriæ.

triæ. Lacedæmonius ille rex præter meritum exul, ne queri quidem de patria sustinuit. Coriolanus iustissimum dolorem matris autoritati submisit. C. 6. E. 78.

Parentum officium.

Perversissimo iudicio videmus esse patrum vulgus: Qui corpori liberorum anxie prospiciunt, animi possessionibus neglectis; cum frustra, imo cum suo malo, possideat opes, qui nesciat uti.

Quidam iactanti sese, quod amplæ celebrisque civitatis esset civis: *Noli,* inquit, *istuc spectare, sed expende, num illustri civitate sis dignus.* Itidem tu quoque merito gloriari poteris, te tali patre prognatum, si, quod facis, adniti pergas, ut tali patre dignus videare. Præf. in Aristotelem.

Refert nonnihil ubi nascaris, sed magis refert è quibus nascaris, plurimum vero à quibus à teneris instituaris. Præfatione in Origenem.

Vide etiam Iuventus.

Pau-

Paupertas. Egestas.

NOn facile premitur egestate, qui didicit parvo contentus esse.

Me morbus prorsus exhausit, & cutis & loculi latissimi sunt: illa carne, hi nummis sarciendi: tu tua consuetudine facito. C.1.E.3.

Pax.

VIdeo, Cæsarem, funditus recisis bellorum seminariis, pacem solidis, & uti spero adamantinis, vinculis astrinxisse. C.4. E.33.

Pacis commoda & Belli incommoda.

Rex huc totis nervis incumbere maluit, ut compositis in æternum bellorum tumultibus, præcipui Christianæ ditionis principes perpetua iam pace inter sese conglutinarentur: nimirum prudenter illud animadvertens, ex regum inter ipsos dissidiis semel omnium rerum bonarum pestem ac perniciem, contra malorum omniũ colluviem ac mare in vitam mortalium invehi: quorum animos & opes

si

si pax & amicitia coniunxerit syncera, mox futurũ, ut iam, velut aureo quodam seculo, pietas, optimæ leges, & quicquid est honestarũ artium; simul efflorescant, quæ semper pacis & comites esse solent, & alumnæ. C. 7. E. 78.

Composita bellorum unda, cohibitæ principum inter ipsos minæ, acerbis odiis diffidentes maximorum regum animi in Christianam adacti concordiam: sublatum perniciosum illud schisma, & ita sublatum ingens malum, ut ne cicatrix quidem supersit. C. 1. E. 17.

Audimus scripturam mysticam loquentem: *Per me reges regnant.* Atqui ea vox non est militiæ, sed sapientiæ, quæ præstat ne bellum oriatur, &, si vitari non queat, efficit, ut quam minimo Reipub. malo geratur. Felicius autem est effugere bellum, quam fortiter gerere. *Pax* autem non potest esse diutina, aut, si est, *gignit corruptos hominum mores, nisi prudentiũ virorum consiliis gubernetur*. C. 3. E. 89.

Vide etiam Bellum.

Pere-

Peregrinatio.

PEregrinatio est ingeniorum velut insitio, qua mitescunt, ac naturam exuunt sylvestrem, si quam habent. Centuria 10. E. 79.

Peregrinationes sunt laudabiles.

Non est in vitio commutare locum, sed perperam commutare vitium est. Nec est virtus diu mansisse eodem in loco: sed cum laude vixisse. Socrati laudi dant, quod semper Athenis probum egerit civem. Nec tamen Platoni vitio datur peregrinatio. Ioannes Baptista nunquam egressus Iudæam est: Christus confinia tantum attigit. Nec ideo inconstantiæ damnamus Apostolos, quod per orbem universum obambulaverint. C. 8. E. 33.

Neq; enim paullo pulcrius esse duco, sic in nõnullis vixisse locis, ut ubicunque vixeris, reditum tuum optent optimi quique, quam sic in eadem urbe vixisse, ut non referat vixisse, non enim dicam quam vixisse turpiter.

Phi-

Philosophia.

ANxiam hanc & laboriosam sapientiam parũ probo, quæ ex omnium disciplinarum cognitione, & ex omnium autorum lectione, velut ansis omnibus, absolvitur: ita enim deteritur nativa ingenii sanitas, ac synceritas, hominesque redduntur minus sani, & ad Christianam innocentiam, puramque ac simplicem charitatem, minus idonei. Cent. 2. E. 22.

Christi Philosophia.

Efficacius est ad inferendam hominum mentibus Christi Philosophiam, si quis admirabilem illam & amabilem veræ pietatis imaginem quam possit expressissimam ingerat, quam si insectandis vitiorum formis ac generibus vocem lateraque exerceat. C. 1. E. 56.

Philosophiæ vis.

Hæc est illa Platonis omnium maxime amabilis sapientia, quæ longe flagrantiores amores excitat inter mortales, quam ullæ, quamlibet admira-

mirabiles corporum formæ. Non cernitur illa quidem oculis corporeis, sed & animo sui sunt oculi. ut hic quoque verum comperiatur illud Græcorum: Ἐκ τοῦ ὁρᾶν ἀνθρώποις γίνεται ἐρᾶν. per hos fit aliquoties, ut ardentissima Charitate conglutinentur, inter quos nec colloquium, nec mutuus conspectus intercessit.

Philosophiam comitatur paupertas.

Penia usque adeo omnes vere studiosos, qui rari sunt, velut æmula Philosophiæ, comitatur, umbra prope dixerim sequacior. Sicque huius ætatis moribus comparatum est, ac superiorum etiam ætatum, imo sic Philosophiæ fert ratio, ut, qui eius studiosi & cupidi esset cœperint, rem simul ac fidem ignarorum opinione amittant, & qui divites esse cœperunt, aut meditantur, amorem ilico disciplinarum vel abiiciant, vel deponant. Centuria 7. Epist. 69. 70.

Peripatetici & Stoici consentiunt.

Peripatetici rebus ipsis conveniunt cum Stoicis, verbis duntaxat ac ratione præcipiendi discrepant. Cent. 1. E. 54.

Vide etiam Sapientia, & Prudentia.

Pestis.

ASTROLOGI tradunt, quasdam pestes, ut animorum, ita corporum, ab astris immitti; Poetæ, ab inferis: Homerus huiusmodi perturbationum caussam in Aten rejicit, nonnulli Pani Deo simile quiddam tribuunt. C. 8. E. 13.

Persona, Prosopographia.

Persona descriptio.

IS tam rara facundia tuas egregias virtutes mihi deprædicavit; ut accensus ultro sequerer trahentē, ac pæne etiam præcurrerem. Τί γὰρ ἂν πάθοιμι, cum ille mihi bellissimis coloribus, quos illi tuæ dotes affatim suppeditabant,

bant, artifice linguæ suæ penicillo, sic tum animi, tum corporis tui simulacrum non delinearit modo, verum etiam expresserit, absolverit, oculisque subjecerit, sic totum N. velut Apelles quispiam in tabula, seu verius in speculo repræsentarit, ut minus conspecturus fuerim, si te coram & cominus oculis quamlibet curiosis collustrassem. Centuria 8. E. 21.

Vt ille me rapuit, ut accendit, ut inflammavit, ubi prolixa, sed suavissima tamen oratione novum quendam Heroa depinxit, corporis atque animi dotibus iuxta felicem, omnibus Rhamnusiæ ornamentis eximie cumulatum, nullo non virtutis ac decoris genere suspiciendum venerandumque. C. 8. E. 21.

Pietas.

NIhil est homini melius pietate, cuius semina cum ipso statim lacte sunt instillanda parvulis. Præfatione in Terentium.

Pietas

Pietas nunquam aufertur.

Hominum malitia rem auferre potest, famam auferre potest, vitam auferre potest; pietatem, qua nihil melius, auferre non potest, nisi prodamus ipsi thesaurum nostrum, quem habemus ex sponsi munificentia. C. 3. E. 51.

Pietatis indignatio.

Habet vera pietas aliquoties indignationem suam, sed charitatis dulcore temperatam. Non est consultum irritare, quibus possis mederi: nec alienandi sunt: quos possis lenitate revocare. C. 1. E. 96.

Mali semper admixti bonis.

Ea rerum humanarum natura est, ut nihil sit ab omni parte beatum. Arca Noe non habebat nisi octo homines, & tamen ex his unus extitit improbus. Quid Abrahæ familia sanctius? Hinc ejicitur puer Ismael una cum matre. Isaac duos habuit gemellos; Horum alter placuit, alter displicuit Deo. Quid domo Iacob religiosius? Et hæc habuit, qui non vereretur incestare patris concubinam.

Davidis prophetæ pietas non effugit hanc infelicitatem, cuius alter filius sororem incesto coitu constupravit; alter impia seditione patris exitium molitus est. Queritur & Paulus Apostolus, sibi negotium exhiberi à falsis fratribus. Postremo dominus ipse ex electo illo raroque numero proditorem unum perpessus est. Cent. 3. Epist. 41.

Vide etiam Impietas.

Poeta, Carmen.

Mihi semper placuit carmen, quod à prosa, sed optima, non longe recederet. Quemadmodum Philoxenus suavissimos iudicavit pisces, qui pisces non essent, & iucundissimas carnes, quæ carnes non essent. Rursus amœnissimam existimavit navigationem iuxta littus, ambulationem iuxta mare. Ita me vehementer delectat poema rhetoricum, & Rhetor poeticus, ut & in oratione soluta carmen agnoscas, & in carmine rhetoricam phrasin. C. 7. E. 38.

Poe-

Poetæ cum Cygnis conferuntur.

Veteres illi poetas & homines eloquentes allegorice Cygnos appellabant: neque id opinor temere: nam ut hi plumis, ita illi pectore candidissimi; utique Phœbo sacri: utrique irriguis pratis & limpidis amnibus impense gaudent: utrique canori: sed hodie maxime nostrate cœlo obmutuisse videmus utrosque, ac ne morte quidem vicina fieri vocales: in caussa est, uti conjicio, quod autores sunt Physici, olorem non nisi spirante Favonio canere; & miramur, nunc omnes mutos esse Cygnos, cum tot spirent Boreæ, tot Austri, tot Zephyri? C. 4. E. 7.

Præceptores, Præceptiones.

PRæclare dictum est ab Aristotele: *plus debere nos iis, a quibus instituti sumus, quam à quibus prognati*; quod à parentibus tantum accepimus ut vivamus, à præceptoribus ut bene vivamus.

Præceptis quomodo utendum.

Ego nec hos probo, qui neglectis in totum præceptionibus, ex autoribus petunt loquendi rationem; nec hos, qui præceptis addicti, non versantur in evolvendis autoribus. Præcepta volo esse pauca, sed optima: quod reliquum est, arbitror petendum ex optimis quibusque scriptoribus, aut ex eorum colloquio, qui sic loquuntur, ut illi scripserunt. Cent. 4. Epist. 98.

Precatio.

Ante & post cibum orandum.

ANtehac languidi, & segnes, precabamur, nunc à pastu alacribus animis illi dicemus hymnos spirituales: & eiusmodi sacrificiis ille delectatur, quæ ab hilari datore offeruntur. Centuria 2. Epistola 22.

Prin-

Principes.

QUanto cæteri mortales pecudibus antecellunt, tanto princeps Christianus universos maiestate superat, & inter homines prorsus cœleste quoddam agit numen.

Heroes illi magnanimi non semper hoc animo sentiunt, quod vultu præ se ferunt. Ut olim cum diis, ita nunc cum summatibus viris religiose loquendum est, in recipiendis munusculis. C. 5. E. 88.

Ambitio Principes excæcat.

Non obscurum est, quæ res summorum Principum dissidia tot iam seculis vel excitet, vel alat: miror si ipsi non sentiant, &, si, quum sentiant, dissimulant, magis etiam miror. C. 9. E. 92.

Principum ambitio odiaque hæc aut nõ vident, aut, si vident, affectibus suis obtemperant potius, quam rationi. C. 3. E. 18.

Doleo, duos præcipuos Christianæ ditionis monarchas inter sese commissos esse, non sine gravissimo totius orbis

malo, haut aliter quam ubi luna cum sole commissa periclitatur genus humanum.

At vereor ne sint Principes, quorum oculos occupet ambitio, iudicium depravet odium, nec Philosophiæ locum det animus voluptatum quam Reipub. studiosior. Verum regibus, si sapiunt, non vacat ludere: quodque in privatis hominibus luxus & nequitia est, in principe impietas est. Nulla res principi deberet plus adferre voluptatis, quam Reipub. tranquillitas, quam civium emendati mores, quam bonarum legum autoritas. Hæc meditari, hæc procurare, hæc tueri, principum est alea, lusus, venatus & amores. Et si vacaret, sublimior est princeps, quam qui plebeiis istis ac sordidis voluptatibus caperetur. An non numinis vice est inter homines, ad cuius nutum tot hominum millia stringunt ferrum, & in mortem ruunt? A cuius providentia pendent tot urbes, tot regna? Et huic vacat per noctem ludere aleam, ridere Moriones, indulgere furtivis puellarum amo-

amoribus, & Choreas ducere? Cent. 10. E. 23.

Principes literæ ornant.

Insani sunt, qui existimant, egregios Principes à nulla re magis abesse, quam à libris studioque Philosophiæ: perinde quasi hæc duo ex diametro inter se pugnent, *sapere, & principem agere:* cum ita inter se cohæreant, ut, si alterum alteri adimas, nihil iam relinquas præter inanem principis titulum, Cenotaphiorum instar, quæ nomina tantum & stemmata foris ostentant, cum intus vacua sint. Cent. 8. E. 4.

Principum officia.

Atque ego sane ita demum arbitror felices fore respublicas, si principes sancte Christianeque instituti, simul atque susceperint regnum, pariter & animum regno dignum suscipiant, publicis commodis metiantur consilia omnia, ab omni tyrannidis specie velut à peste quadam abhorreant, ac pro se quisque certet, quod sortitus est regni, non amplius, sed melius successori tradere: omnes pari-

ter adnitantur, ne bellum ullum fit, potius quam ut bello vincant, neque sit ullis opus copiis, magis quam ut his rebus sint instructi: pacis artibus magni videri studeant, quæ consilii animique viribus constant. Præfatione in Suetonium.

Hæc est crudelis principum clementia, parcere impiis parricidis, & sacrilegis nefariis, non parcere civibus suis. Adeo chariores sunt illis per quos opprimunt populum, quam populus ipse. C. 1. E. 35.

Regnum benevolentia stabilitur, non tyrannide.

Non prorsus abjicio spem, si Dominus, in cuius manu sunt corda regum, dignetur Principum animos huc flectere, ut existiment longe speciosius, iram vincere, quam hostem: multo tutius benevolentia constabilire regnum, quam viribus. Et ad proferenda ditionis pomœria, plus habere momenti clementiæ quam fortitudinis opinionem. Pax rebus omnibus turbatis subito coire non potest,

test, induciæ possunt. Centuria 3. E. 43.

Vide etiam Rex & Magistratus.

Principium, initium.

EX levioribus initiis sæpe nata sunt horrenda mundi dissidia. *Felices rerum orsus felicem portendunt exitum.*

Nulla res egregia nisi difficilibus initiis nata est. Sic natum est Romanum Imperium: Sic crevit Hebræorum gloria, sic orta, sic propagata, sic est constabilita Christiana religio.

Prodesse & obesse.

ARbitror animi esse Christiani, pro viribus adniti, ut sic studeamus omnibus prodesse, ne quêquam vel imprudentes offendamus. In Epistola ad Beatum Renanum.

Ac bonorum virorum esse reor, sic velle prodesse, ut quam paucissimis noceant, atque adeo nullis, si modo liceat.

Promissiones.

DIsplicet, principum affectum tam diu effectum haut sortiri: siquidem non verba magnifica quempiam opulentiorem reddunt, sed in actione demum omnis laus consistit. C. 8. E. 12.

Prudentia, Sapientia.

UT stultus est miles, qui prodit in aciem inermis, ita tutum non est cum malorum procellis congredi, nisi prius animum sapientiæ decretis diligenter obarmaris. Centuria 6. E. 27.

Hæc est illa, cuius somnium vidit Plato, vere pulcherrima rerū sapientia, quæ spiritualibus oculis conspecta, incredibiles excitabit sui amores. Præf. in Basilium.

Prudentia quomodo comparanda?

Volebas opinor tibi parare quandam Ulysseam prudentiam, qui mores hominum multorum novit & urbes: Sed hanc prudentiam, quæ malorum

lorum experientia comparatur, docti viri miseram appellant. Ex philosophiæ præceptis, ex cosmographia, ex historiis plus veræ sapientiæ tibi parabis uno anno, idque tuto, quam Ulysses annis plusquam viginti, vix credendis calamitatibus ac periculis agitatus, collegit: quem nisi Mercurius herba Moly præmunisset adversus Circes veneficia, nihil adhuc aliud esset quam sus. C.6. E. 27.

Vide etiam Virtus.

Psalmi Davidis.

QUicquid est in Euangelicis literis gestum, in Psalmis prædictum conspicimus. Olim nihil erat popularius Psalmis Davidicis, adeo ut hinc & arator aliquid modularetur ad stivam, & nauclerus ad clavum, & nauta ad remum, & fossor ad glebam, & textor ad stamen, & uxor ad colum; denique infantes hinc aliquid gestirent canere nutrici, priusquam fari nossent. Præfatione in Arnobium.

Primum illud in confesso est, inter omnes

omnes sacræ scripturæ libros nullum esse mysteriis abstrusioribus plenum, quam librum Psalmorum, nec alium esse maioribus tenebris verborum ac sententiarum opertum.

Vide etiam Musica.

Punitio & Pœna.

FAmes, pestis, cædes, rapina, à N. meritas perfidiæ pœnas exigit.

Veteres etiam sceleratissimis ignoscebant.

Laudatur sapientum quorundam consilium, qui sceleratissimis etiam ignosci cupiebant, quod negarent perpendendum quid illis esset dignum, quorum factis nullum satis dignum supplicium excogitari poterat, sed quid postularet dignitas Romani nominis, quid suaderet utilitas publica.

Habemus iam pridem tria inauspicata numina; διχόνοιαν, βουλιμίαν, καὶ λοιμὸν, quibus si se adiunxerit ὁ ἐνυάλιος, vereor ne conspiciamus in toto mundo miserandam rerum faciem.

De-

Delinquentium in Ecclesia pœna.

Leviter delinquentium pœna erat admonitio, gravius peccantium obiurgatio, desperatorum & insanabilium, veluti capitale supplicium, erat è contubernio piorum eiectio. Præf. in Augustinum.

Q.

Quæstiones, Disputationes.

LOci communes, quibus fere declamabam, faciunt adversus eos, qui neglectis fontibus sacrorum voluminum, nimium inhærent quæstiunculis sophisticis verius, quã Theologicis: qui neglectis iis, quæ sunt veræ pietatis, plus æquo fiderent Cæremoniis, & plus haberent Iudaismi, quam Christianismi. Centuria 5. Epist. 40.

Optarim, frigidas istas argutias, aut amputari prorsus, aut certe solas non esse Theologis, & Christum illum simplicem ac purum penitus inseri mentibus hominum: id quod hac po-

potissimum via fieri posse existimo, si linguarum adminiculis adiuti in ipsis fontibus philosophemur. Cent. 4. E. 33.

Nimium altercando amittitur veritas.

Nobis qua fronte veniam poscemus, qui de rebus longe semotissimis à nostra natura, tot curiosas ne dicam impias movemus quæstiones : tam multa definimus , quæ citra salutis dispendium, vel ignorari poterant, vel in ambiguo relinqui? An non habiturus est consortium cum patre & filio, & spiritu sancto, qui nesciat ad Philosophiæ rationem expedire, quid discernat patrem à filio, & spiritu sancto, quid ab utroque spiritum Sanctum, quid intersit inter filii nativitatem à patre, & spiritus processionem ? *Si credo quod traditum est, esse tres unius naturæ, quid opus est operosa disputatione? Si non credo, nullis humanis rationibus persuadebitur.* Atque huiusmodi periculosa curiositas fere nobis è Philosophiæ studio nata est: id quod non uno in lodo testatur ille inter La-

tinos Theologos multo omnium doctiſſimus Tertullianus, quanquam & ipſe Philoſophiæ cum primis callens. Præf. in Hilarium.

Diſputationes ſeminaria diſſidiorum.

Ea quæ nos ſcrutamur, quæ definimus, interdum nec ſacris literis prodita ſunt, ut, ſi comprehendi non poſſint, certe credi debeant: nec ullis rationibus idoneis probari, nec cogitatione concipi, nec ſimilibus adhibitis adumbrari, uti ſunt, poſſunt. In quibus veſtigandis, quum à feliciſſimis ingeniis ſumma vi deſudatum fuerit, hic demum eſt extremus profectus ut intelligant ſe nihil ſcire: & adeo ad vitæ pietatem nihil faciunt, ut nuſquam magis habeat locum illud Pauli: *Scientia inflat, charitas ædificat.* Quod ſupercilium, quas contentiones, quos tumultus, quæ mundi diſſidia, videmus ex huius generis inſcita ſcientia ſcatere? Quumque tam fugax ſit vita noſtra, interim ea negligimus, ſine quibus nulla ſpes eſt cuiquam aſſequendæ ſalutis. *Niſi condo-*

donaro fratri, quod in me peccavit, mihi non condonabit Deus, quod in ipsum admisi. Nisi mundum cor habuero, non videbo Deum. Hoc igitur totis ſtudiis agendum erat, hoc meditandum, hoc urgendum, ut livore, ut invidia, ut odio, ut ſuperbia, ut avaritia, ut libidine purgem animum. Non damnaberis, ſi neſcias, utrum ſpiritus, à patre & filio proficiſcentis, unicum ſit principium, an duo: ſed non effugies exitium, niſi curaris interim habere fructus ſpiritus, qui ſunt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Ad hæc igitur vertenda eſt, huc intendenda præcipua ſtudii noſtri cura. Non quod in totum damnandam exiſtimem, vel Philoſophiæ in tres partes diſſectæ, vel rerum ultramundanarum veſtigationẽ, modo ingenium adſit felix, & abſit definiendi temeritas, abſit pervicacia, & concordiæ peſtis, vincendi pertinax libido. Summa noſtræ religionis pax eſt & unanimitas. Ea vix conſtare

po-

poterit, nisi de quam potest paucissimis definiamus, & in multis liberum relinquamus suum cuique iudicium: propterea, quod ingens sit rerum plurimarum obscuritas: & hoc morbi fere innatum sit hominum ingeniis, ut credere nesciant, simul atque res in contentionem vocata est, quæ postquam incaluit, hoc cuique videtur verissimum, quod temere tuendũ susceperit, &c. Præf. in Hilarium.

Quies, Securitas, Vigilia.

EUthymiam, quæ est animi plena securitas, (quæ non nisi coercitis affectibus, ac rationis vi compositis, omnibusque sensibus ad obsequium animi redactis, suos implesse numeros dici potest) in hac vita haberi non posse existimo. C. 4. E. 27.

Quippe divi Pauli religionis vera ac pietatis architecti elogio, novimus, imminere nobis illum hostem, infestum simul & perpetuum Dæmonarchen, primigeniæ noxæ suasorem & impulsorem; contra quem in procinctu nunquam non stare nos debere autu-

autumat, nec interim unquam securitati indormiscere. Cent. 4. Epist. 27.

Vide etiam Diabolus.

R.

Reges, Principes.

Regum corda in manibus Domini.

Cor *regum in manu Dei est*. quod ille flectet ad pacatiora consilia, simul atque nos illius misericordiam promeruerimus. Interim nos humiles, quod unum possumus, assiduis votis precibusque fatigabimus Domini clementiam, *ut hos inconditos rerum tumultus vertat in lætiorem exitum.* C. 3. E. 47.

Regum officia & virtutes, Misericordia, veritas & clementia.

Vere scripsit Salomon: *Cor regis in manu Dei est, & quocunque voluerit inclinabit illud.* Sed ea demum

mum vera laus bonorum regum est, si viciſſim inclinent ipſi cor ſuum Deo, regum omnium regi, ſemper ab illius nutu pendentes, ſine cuius auſpiciis nihil efficit hominum conatus, & omnes actiones ſuas ita componentes, ut qui ſciant meminerintque, ſeſe, quicquid gerunt, coram illius oculis gerere, qui iudex eſt non minus regum quam plebeiorum. Nihil vere proſperum, nihil felix dici poteſt, quod non fortunarit ille totius felicitatis autor. Optimis avibus, ſecundiſſimis auſpiciis geritur, quicquid ad illius geritur præſcriptum, qui dixit: *Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt: per me principes imperant, & potentes decernunt iuſticiam.* Dixit autem hoc æterna ſapientia, qui eſt filius Dei. Quid autem præſcribit ſapientia? *Miſericordia,* inquit, *& veritas cuſtodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius.* *Miſericordiam* præſtat in ſublevandis oppreſſis, veritatem in integre iudicando, clementiam in temperanda legum ſeveritate. Ea prima regum

gum est functio. Quam etiam iureiurando solent profiteri quum principatui inaugurantur, opitulari viduis, succurrere pupillis, & ab omnibus per iniuriam oppressis vim depellere. *Veritas* autem duas habet comites, sapientiam & constantiam. *Sapientia illuminat oculos*, quibus perspicitur quid rectum sit, quid secus; quid utile Reipub. quid contra. *Constantia* præstat, ut animus omnibus superior cupiditatibus, nec ira, nec amore, nec odio dimoveatur ab honesto. *Clementia* necessariam severitatem lenitate temperat. Lex enim æqua præscribit omnibus, at non omnibus omnia congruunt: hæc publici iuris moderatio, quam æquitatem vocant, à pectore regio, velut ab oraculo petitur. Siquidem recte dictum est à sapientibus viris; *regem esse vivam legem*. Lex pauciloqua est, at infinitæ sunt rerum & personarum circumstantiæ. In his igitur Rex pro lege loquitur, nec aliud tamen pronuncians quam lex ipsa diceret, si nobis ad omnia respondere posset. *Clementia est*, non

sta-

ſtatim bellum ſuſcipere, quum data eſt belli cauſa, ſed nullam rationem intentatam relinquere, ſi res abſque bello componi queat. Et interdum conſultius eſt diſſimulare iniuriam, quam armis perſequi. *Clementia eſt,* ſi bellum nulla ratione vitari poſſit, ita gerere, ut & quam minimo ſanguinis humani diſpendio fiat, & quam celerrime finiatur. Hanc ſapientiam, quæ ſecum omnia bona defert, orabat Salomon, *ut ſuo throno ſemper aſſiſteret, fidiſſima certiſſimaque conſiliaria.* C. 10. E. 8.

Regis imago hieroglyphica.

Tale quiddam & à veteribus, quaſi per nebulam, viſum eſt. Legimus enim, Ægyptios literis hieroplyphicis ita ſolere regis imaginem exprimere, ut ſceptro adderent oculum: ſceptro rectum, integrum, & inflexum animum indicantes; oculo prudentiam, quæ dommonſtrat, quid honeſtum, quid contra. Eaſdem virtutes aliis ſymbolis commendabant, ſummo ſceptri faſtigio imponentes aquilam, imo hippopotamum: aquila perſpicien-

cientiam ac humilium rerum contemptum significantes, Hippopotamo ratione compressam iram, ac feritatem. Est enim hoc animal indomitum ac ferum. Nec enim potest rectitudo consistere, nisi adsit animus vere sublimis, ac perspicax, superior omnibus humanis affectibus, qui rationi solent obstrepere. Centuria 10. Epist. 8.

Regum officia.

Regis officium est, latrocinia, à quibus nihil hactenus usquam tutum est, mira severitate compescere, nocentes profligare, ociosis erronibus ditionem suam liberare, bonis legibus vigorem suum revocare, inutiles tollere, salutares sufficere. Optimarum literarum studia provehere: pietatis disciplinam, quum apud omnes, tum vero præcipue apud Theologos & clericos instaurare. Haut ignarus, ab his potissimum manare in plebē morum vel integritatem, vel corruptelam. C. 8. E. 44.

Deus improbis regibus & tyrannis punit peccata hominum.

Quemadmodum populi voluntas & ſtudia pendent à nutu regio, ita iuxta ſapientis Hebræi apophthegma, *Cor regis in manu Dei eſt:* qui quoties irritatus eſt ſceleribus mortalium, nonnunquam, iuxta dictum Eſaiæ, *dat pueros principes*, ac, iuxta divi Iobi ſententiam, *ſinit hypocritam regni moderari habenas.* Hypocritam autem vocat, qui nomine Rex, re tyrannum ac prædonem agit. Rurſum, ſiquando viſum eſt animum placatum ac propicium teſtificari populis, *tum principibus mentem immittit regno dignam.*

Henrici VIII. *Regis Angliæ encomium.*

Quis Henrico VIII. vel in bellicis rebus dexterior, vel in condendis legibus cordatior, vel in conſiliis oculatior, vel in coercenda ſcelerum licentia vigilantior, vel in deligendis magiſtratibus atque officiis diligentior, vel in conciliandis fœdere re-

gibus efficacior? Centuria 8. Epistola 46.

Friderici Ducis Saxoniæ encomium.

Fridericus Dux Saxoniæ ab omnibus delatum Imperium ingenti animo recusavit, idque pridie quam Carolus eligeretur, cui nunquam contigisset Imperii titulus, nisi Fridericus deprecatus esset, clarior honore contempto, quam fuisset adepto. Mox rogatus, quem igitur censeret eligendum, negavit sibi quemquam alium videri tanti nominis oneri sustinendo parem, quam Carolum. Ob hunc insignem animum à nostris oblata triginta florenorum millia constantissime rejecit. Quumque urgerentur, ut saltem decem millia pateretur dari famulis: Accipiant, inquit, si velint, attamen nemo manebit postridie apud me, qui vel aureum acceperit: ac postridie conscensis equis subduxit sese, ne pergerent esse molesti. C. 1. E. 84.

Cur.

Cur olim tanta fuerit bonorum principum ac regum raritas?

Quin & illud ſubit admirari, in tanto principum numero vix paucos extitiſſe tolerabiles, pauciſſimos probos, pleroſque non improbos modo, verum etiam oſtenta mera, meraſque peſtes humani generis, multos etiam mente captos. O novam ſeculi calamitatem, cum uni furioſæ beluæ totus ſerviret orbis, & ingemiſcens eandem caneret cantionem, quam ſervus Carion apud Ariſtophanē, Ω'ς ἀργαλέον. Et tamē huiuſmodi portenta, parricidiis, ſacrilegiis, inceſtis, breviter, nullo non dedecorum genere impurata, templis, æris, ac divinis honoribus donabat hominum adulatio, fortunæ, vel magis ſceleribus tribuens, quod eximiæ virtuti dari conſuevit. Quis poſt hæc recte factis graſſetur ad nominis immortalitatem, ſi cœlum datur iis, qui indigni erant ut terram contingerent? Nam quod Domitius & Commodus, uterque ſceleratiſſimus, Dei vocabulum etiam vivi

usurparunt, quis non videt, manifestariæ cuiusdam insaniæ fuisse verius quam impudentiæ? Porro quibus de causis hoc acciderit, ut tanta fuerit bonorum principum raritas, nondum mihi satis liquet. Sive quod ipsa fortunæ magnitudo plurimas res secum defert, quæ bene nata recteque instituta ingenia queant corrumpere. (*Id quod facilius credet, qui perpenderit, Neronis adolescentiam laudatissimæ indolis fuisse, &, quo non alius adhuc fuit orbi pestilentior, optimi tamen principis spem initio de se præbuisse. Tum ab hoc multo post, Bassianum Geta fratrem, dum privatus ageret, virum integrum ac sanctum, pessimum egisse principem.*) Sive quod, ut quædã navigia, immodice magna, vastaque, regi non queunt, ita totius orbis imperium maius est, quam ut unius hominis animo sustineri possit, quum perdifficile sit, domum etiam unam recte administrare. Itaque qui maxime cupit optima, tamen Maronis illud interdum cogitur dicere:

Fer-

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Quod opinor intelligens Octavius Augustus, vir eruditus ac perspicax, &, quod in priscis Cæsaribus rarum comperies, perpetuo sanus, non semel de deponenda imperii mole cogitavit: & fecisset, si nactus fuisset in cuius humeros citra publici status perniciem onus reclinare potuisset. Hanc ob caussam posteriores, negotiorum undis impares, imperii molem in plures partiri studuerunt. Sive id iis rebus magis adscribendum est, quas permultas quidem, at non omnes tamen, in Aureliano recenset Flavius Vopiscus. Præfatione in Suetonium Tranquillum.

Regum studia qualia esse debeant?

Regii pectoris vigor non languescit, ut quidam volunt, studio literarum. Nec tamen expedit, hominem Reipub. natum, assidua meditatione studiorum, in multis, ut vocant, magistris, situm ducere: quin potius, quemadmodum Plato civium suo-

rum animos Gymnasticæ Musicæque temperatura fingit: ita decet summatium vitam vicissim studiorum ocio, rerumque gerendarum negotio temperari. Nihilominus tamen conducit, *in optimis literis per ætatem non segniter exerceri, præsertim iis, quæ ad egregium Principem gerendum vel addunt stimulos, vel viam aperiunt*; tametsi factum videmus, ut quosdam eximios principes disciplinæ, licet alieniores, nobilitarint, veluti Mithridatem linguarum reique Medicæ peritia, C. Cęsarem Matheseos cognitio. Multa suggerunt amici, sed nulli plura quam boni Codices, *quos Cato vel in ipsam curiam comites habere consuevit, lectitans interim aliquid, dum senatus cogeretur.* Ut igitur non omnis disciplina perdiscenda principi, ita maior est librorum numerus, quā ut omnes vacet evolvere: proinde ex utrisque quod optimum est, quodque proximum ad rem Principis facit, primo loco discendum est. C. 8. E. 44. C. 1. E. 52.

Reges

Reges quo pacto debeant literis esse addicti?

Ut ab his viris, quos fortunæ calculus mundi gubernaculis admovit, haut exegerim anxiam atque exactam ſcholaſticarum diſciplinarum cognitionem, in quibus, qui conſenuerunt, eos fere ſenſu etiam communi carere videmus, tantum abeſt, ut tractandis rerum habenis ſint idonei; ita vehementer ab iſtis diſſentio, qui reges prorſus ab omni librorum commercio, ceu noxia, ablegant, perinde quaſi hoc demum vere regium ſit, nihil omnino vel ſcire vel agere, præter aleam, venatus, moriones, & his etiam ſordidiores voluptates. Cum quibus enim amicis libentius confabuletur cordatus & pius princeps, quam cum iis, qui & ſemper præſto ſunt, & ſapiunt plurimum, & nihil loquuntur ad gratiam? Verum nullis ex libris, mea ſententia, plus utilitatis capi poſſit, quam ex eorum monumentis, qui res publice privatimque geſtas bona fide poſteris prodiderunt, præſertim ſi quis regalis philoſo-

losophiæ decretis imbutus huc accesserit, &c. Præfatione in Suetonium.

Reges viris eruditis sese suumque regnum muniant.

Henricus VIII. Rex Angliæ cum se eruditiorem optaret: *Non hoc*, inquiunt *proceres, nos à te, sed ut eruditos amplectaris & foveas, expetimus.* Quidni, inquit; *nempe sine illis vix essemus.* C. 8. E. 26.

Rex Angliæ parum esse putat, iustis præsidiis regnum suum munisse, nisi idem viris eruditione iuxta ac vitæ integritate præcellentibus ditet, atque honestet: hoc potissimum pacto felicem ac magnum regem se fore iudicans, *non si quam plurimis, sed si quam optimis imperet.* Centuria 7. E. 94.

Nam teste Sophocle: Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ: hoc est, Reges sapientes redduntur sapientium hominum consuetudine. Centuria 8. Epist. 4.

Reges admonitiones non contemnant.

Quemadmodum in magnis tempestatibus, quantumvis periti gubernatores, se vel à quovis admoneri patiuntur; sic princeps tot regnis destinatus, nullius omnino consilium debet aspernari, quod sedulo proferantur animo, secuturus, quod ex omnibus factum optimum iudicarit. C. 8. E. 4.

Vide etiam Princeps, Gubernator.

Religio.

Avaritia & imperandi libido, non minima est caussa, cur religio Christiana in has sit contracta angustias. Centuria 10. Epistola 85.

Religionis corruptela.

Quum Deus, iuxta prophetæ testimonium, regnare gaudeat in latitudine populi; cumque videamus, Christianæ religionis pomœria usque adeo contracta in arctum; quis non discrucietur animo, hoc ipsum quod super-

est, tot opinionum morbis, tot morum corruptelis esse vitiatum, tot sectis divisum, atque distractum? C. 2. E. 14.

Sicut adiuvat, non lædit sanitatem corporis, quisquis indicat, quæ res, aut vitient, aut tueantur veram sanitatem: ita non avocat à religione, sed adhortatur potius, qui demonstrat veræ religionis corruptelas ac remedia. Centuria 1. E. 97.

Vide etiam Ecclesia & Fides.

Reprehensio. Reprehensor.

UT nusquam fere non nocet laudator; ita semper prodest reprehensor. Etenim si vere reprehendit, discedo doctior: sin falso, tamē acuor, extimulor, expergesio, reddor attentior, cautiorque, animor ad defensionem veri. Præfatione in Laurentium Vallam.

Respublica.

QUemadmodū inferior hic mundus pendet à corporibus cœlestibus

ſtibus atque his præcipue, quæ primas tenẽt inter ſidera: ita rerumpublicarũ ac populi ſtatus pendet à principibus, præſertim ſummis, ac late dominantibus monarchis, ad quorum ingenia, conſilia, mores, affectus, fœdera, diſſidia, ſubinde vulgus immutatur: haut aliter quam ad Lunæ curſum mare reciprocis æſtibus nunc affluit, nunc defluit; aut ad ſolis motum terra nunc vernat floribus, nunc æſtu finditur, nunc fætibus oneratur, nunc gelu riget. C. 8. E. 44.

Riſus.

CUr vitio detur ſummatibus viris, ſi quando curis delaſſatum animum riſu reficiant, cum apud Heſiodum rideat & maximus ille πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε Iupiter, præcipe ſi riſus ſit nec illiberalis, nec ἄμουσος, imo haut ſcio an aliquanto plus frugis etiam adferens, quam ſeria quidem illa, ſed permoleſta negotia.

S.

Sacerdotes, Theologi.

Sacerdotum avaritia, ambitio, gula.

O Miras rerum humanarum vicissitudines! olim literarum ardor penes religionis professores erat: nũc, illis magna ex parte ventri, luxui, pecuniæque vacantibus, amor eruditionis ad principes profanos, ac proceres aulicos demigrat. Cent. 8. E. 46.

Ingentes turbas excitavit N. nec video finem nisi Christus nostram temeritatem ita vertat quemadmodum noctua solet Atheniensium stulta consilia bene fortunare. Nunc vereor ne sic vitemus hanc Scyllam, ut incidamus in Charybdim multo perniciosiorem. Si istis, qui ventris ac tyrannidis suæ caussa nihil non audent, res succedit, nihil superest, nisi ut scribam epitaphium Christo nunquam revicturo. Actum est de scintilla charita-

ritatis Euangelicæ, actum est de stellula lucis Christianæ; actum de vena cœlestis doctrinæ. Adeo turpiter isti adulantur principibus, & iis, unde spes commodi, cum summa iniuria Christianæ charitatis. Cent. 2. E. 16.

Quotus enim nunc quisque invenitur, sive summum Pontificem, sive Cardinales, & Episcopos, sive alias Ecclesiasticas personas, sive ipsos monachos spectes, qui non potius ambitioni & lucro pecuniarum quam saluti animarum proximorum consulat? &c. C. 1. E. 89.

Non loquor de articulis, quos ad fidem pertrahimus, sed de iis, ex quibus ceu ex fontibus scatet Euangelica pietas, videlicet è contemptu pecuniarum; è contemptu honorum, è moderatione affectuum, iræ, odii, invidiæ. Quibus cupiditatibus si quis serviat, quæso quid confert fidei professio? Si plus apud nos valet avaritia, si plus ambitio, si libido sceleratior, si odium sævius, si livor nocentior, si obtrectatio venenatior, quorsum attinet profiteri

fiteri Chriſtum, in hoc factum homi- nem, ut ab his rebus nos avocaret? C. 1. E. 90.

Ii, qui profitentur philoſophiam Chriſti, qui ſe gerunt pro ſummis ducibus ac proceribus totius populi Chriſtiani, palam, tota vita, totis ſtudiis, totis conatibus, nihil aliud docent, quam ambitionem pluſquam theatricam, avaritiam inſatiabilem, voluptatum aviditatem pluſquam inexplebilem, bellorum furias, cæteraque, quæ ſacræ literæ deteſtantur, quæ ab ethnicis etiam philoſophis improbantur. Non iſta loquuntur quidē, ſed efficacius eſt, iſta vivere, quam loqui. C. 2. E. 11.

Atque adeo demiror, cum multi ſint ubique paſtores, neminem exoriri, qui clementiſſimi paſtoris exemplum imitetur, quem non piguit ob unam ovem erraticam, tantum malorum perpeti. Decimas qui petant, video permultos, qui ſitiant animarum ſalutem, prope nullos. Hic monachorum plena ſunt omnia, ubi nihil eſt diſcriminis, & meſſis ampla. Quin

Ru-

Rutenos magis adeunt, eosque sua doctrina, suaque sanctimonia, revocant ad caulas Ecclesiæ? Hic fulciunt Ecclesiam; cui magis oneri sunt, quam usui. At ubi res poscit ingenue germaneque Christianum, qui pro lucro Christi subeat capitis periculum, ibi nusquam apparent: ita, dum suis quisque commodis studemus, negligitur populus Christi. Ac proh dolor nostri mores partim in caussa sunt, quo minus multi se conferant ad factionem nostram. Legunt Euangelicam & Apostolicam doctrinam, & vident ab hac vitam nostram longe lateque discrepare: non iam loquor de vulgo, quod tale fere est, quales sunt ii qui præsunt, sed de proceribus Ecclesiæ, de sacerdotibus ac monachis. Bona pars servimus quæstui, aut ventri, aut gloriæ, aut tyrannidi. Fidei nomen prætextus tantum est. Centuria 2. Epist. 8.

Officium vere sacerdotum.

D. Hieronymus maluit in vinea Domini laborare, proq; vomere, marra, ligone, rastro, & sarculo, lingua

per

per Spiritum erudita, ex animis hominum evellere persuasiones impias, dissipare carnales affectus, inserere pietatis Euangelicæ plantaria, copiosumque fructum convehere in horrea Domini, cuius se sciebat esse colonum. Et D. Paulus non alio nomine magis gloriatur, quam quod gratis docuerit Euangelium, hoc est, tantum laborum, periculorum, afflictionum, suopte sumtu, victuque, susceperit, obierit, exhauserit. At qui nunc in monarcharum aulas accersuntur, ne dicam irrumpunt, quum profiteantur mendicitatem & paupertatem, pletique statim ambiunt mitram, deinde galerum Cardinalicium, denique triplicem coronam. Centur. 3. Epist. 86.

Vide etiam Theologi, Concio.

Scriptores, Doctores.

NEc enim te solum hominem absolute doctum, ac divino quodam ingenio, parique iudicio præditum, declarant tuæ lucubrationes, admira-

mirabili doctrinarum omnium penu refertæ: verum & integrum probumque virum arguunt, qui tanto animi angore destomacheris in corruptissimos huius seculi mores.

Tua tam insignis praeminentia, nostratium literarum veternum excussit, & altissimum hunc somnum tuæ vigilantiæ claritas dispulit.

Vir est insigni utriusque literaturæ peritia praeditus, apud regiam maiestatem multis nominibus gratiosissimus, fide syncerissima, moribus plusquam niveis, totus ad gratiam & amicitiam natus.

Neminem fore puto, quin admiraturus sit, in ætate tam grandi ingenium istud tam ardens, tam vividum, in fortuna tam lauta industriam tam infatigabilem, in tantis negotiis animum tam vigilantem, & vel ad minutissima quæque attentissimum; uno in homine memoriam amplissimam, & tantarum simul rerum capacem, &c. Ut mihi, tanquam sedula quæpiam apis, per omnia circumvolitans, nullum præteriisse librum videare, unde non ali-

aliquid decerpseris, incredibili quidem sedulitate, ac malim maiore delectu, neque sine modo. Cent. 4. Epist. 19.

Scribendo libros nemo alteri satisfacit.

Sunt, qui alios incessunt petulantius, salibus plus satis dicacibus, parumque dignis viris gravibus, ludentes in plerosque. Quæ res speciem habet animi parum alienæ laudi faventis, & suæ nimium indulgentis. Quanquam hic est ferme morbus ac fastidium eruditorum omnium, ut vix existat aliquis tam absolutus, ut alteri per omnia satisfaciat, nisi longa temporis præscriptio, submota iudicandi libertate, religione quadam animos omnes occuparit. Præfat. in Senecā.

Variæ sunt ingeniorum dotes: multæ seculorum varietates: quod quidque potest, in medium proferat; nec alteri quisquam invideat, qui pro sua virili, suoque modo, conatur publicis studiis utilitatis aliquid adiungere. Præf. in Hilarium.

Vide etiam Doctores.

Scri-

Scriptura Sacra.

SAcrarum literarum lectione sentimus nobis inflammari pectus ad amorem rerum cœlestium, ad contemptum eorum, quorum cæca cupiditate susque deque miscentur res mortalium; cum ab istorum, quos scholæ solemnes nobis dederunt, lectione surgamus frigidi, nonnunquam & fide minus solida, quam attuleramus. C. 2. E. 21.

Scriptura Sacra refocillat.

Quis nescit quam variis malis tota hominis vita sit obnoxia? Ab his, quo nonnunquam refocillari liceret, patebat nobis divinæ scripturæ paradisus. Hic dabatur per amæna vireta reptare ociosis. Hic è purissimis fontibus, lassi pectoris æstus refrigerare. Hic aura liberiore respirare, hic dulcissimos animi fructus undelibet decerpere. Hic gratissimos flosculos ungue spiritus demetere. Sed unde serpens ille noxius huc etiam irrepsit, ac felicissimum ocium vento discordiæ corrupit? Quis salubribus herbis noxium

xium aconitum admiſcuit? Quis limpidiſſimas ſcatebras malo toxico viciavit? Quis ſalutiferas arbores, lethalibus ſorbis adulteravit? Pro charitate, pro modeſtia, pro lenitate, pro candore Chriſtiano, livor, odium, ira, contentio, ambitio, ſtudia temperant. At interim ubi purus ille & Euangelicus oculus, ubi iudicat livor? ubi charitas, quæ de malis etiam bene mereri ſtudet, quando dictaturam gerente odio, qui bene merentur pro officio, reportant maleficium? Quis ſano iudicio locus eſt, ubi bilis dictat, exequitur furor, urget temeritas, abſolvit cæcitas? Porro quis malorum finis, ubi litem ex lite ſerit, malum è malo propagat contentio? Quomodo vincet veritas ubi ſumma rerum verſat ambitio? C.4.E. 92.

Verbo Dei adhærendum.

O infelices nos, niſi Chriſtus nobis aliquot ſuæ doctrinæ ſcintillulas, ſuæque mentis ceu vivas & æternas venulas reliquiſſet. In hoc igitur enitendum, ut omiſſis hominum prunis, has ſcintillas ἀναζωπυρῶμεν: (nam Pau-

lino

lino verbo libenter utimur: has venas ſcrutemur, donec repetiamus aquam vivam ſalientem in vitam æternam. Hanc noſtram terram altiſſime ſcrutamur, ut viciorum eruamus alimenta: & Chriſti ditiſſimam terram non rimamur, ut eliciamus ſalutem animarum? Nunquam ulla viciorum hyems ſic extinguit charitatis ardorem, quin ex hoc ſilice poſſit reſtitui. Petra Chriſtus, ſed hæc petra ſeminarium habet ignis cœleſtis, venas habet aquæ vivæ, &c. Cent. 1. E. 97.

Ratio informandæ fidei.

Commodiſſimum mea ſententia fuerit, ſi muneris hoc viris aliquot iuxta piis ac doctis delegetur, ut ex puriſſimis fontibus Euangeliſtarum & Apoſtolorum, ex probatiſſimis interpretibus universã Chriſti philoſophiam in compendium contrahant: ita ſimpliciter, ut tamen erudite: ita breviter, ut tamen dilucide. Quæ pertinent ad fidem, quam pauciſſimis articulis abſolvantur. Quæ ad vitam, item paucis tradantur, & ſic

tra-

tradantur, ut intelligant, sese patres nactos, non tyrannos, pastores, non prædones; ad salutem vocari, non ad servitutem pertrahi. Centur. 1. E. 97.

Vide etiam Religio, fides, & Ecclesia.

Scientia & Charitas.

SCientia si absit Charitas inflat: Charitas absque scientia nonnunquam perniciosa pro salutiferis amplectitur. Sed utraque res alterius opem poscit, & coniurant amice. Præf. in Augustinum.

Senectus & Iuventus.

IUventus sic in bivio virtutum ac vitiorum consistit, ut levi momento huc aut illuc impelli possit.

Sicut in equis ferocibus, ita ex adolescentium vitiis, præclara virtutum indoles deprehenditur. Præf. in Origenem.

Meministi, iuvenis, eo te profectum in Academiam, ut velut è divite quodam emporio, preciosissimis bonarum

rum literarum mercibus locuples, redeas domum, ornaturus vicissim generis tui stemmata, plusque lucis additurus, quam ab illis accipis. C. 5. E. 90.

Circumspecta senectus frugi te, non natura fecit.

Qur patres appellantur, qui nihil aliud gignunt quam corpora, ac mox natorum curam omnem abjiciunt, aut si quid curant, animi, quæ præcipua pars hominis est, nulla ratio. Sed his quoque deteriores sunt, qui pueros ad honestum vitæ institutum, ut à natura factos, ita & animo propensos, ad illiberalia studia retrahunt. Hoc pacto non est educare liberos, sed exponere. Ac mea sententia, sceleratius est ingenium exponere vitiis, quam corpus incertis casibus.

Simile, Similitudo.

QUemadmodum natura nullum creavit venenum, quin apposuerit remedium: ita Deus improborum conatibus semper objicit aliquem;

liquem, per quem non statim liceat illis quicquid libet. P. 4. Cent. 3. E. 21.

Quemadmodum in magnis tempestatibus, difficillimum est moderari clavum ac vela; ita his undique turbulentissimis temporibus, arduum est tenere moderationem. Cent. 9. E. 24.

Et quamquam semel atque iterum me crudeliter accepisset Germania, tamen quemadmodum asina dicitur per medios ignes succurrere fœtibus suis; ita ego cupiebam etiam capitis mei periculo adesse operi meo; quod haut dubie male tractatum fuisset, nisi ipse adfuissem.

Fieri video in his tumultibus, quod solet in corporibus exulceratis, ubi vomicam unam, aut alteram, utcunque sustuleris, erumpit aliunde malum. C. 2. E. 98.

Vt in magnis tempestatibus apparet, qui sint periti gubernatores: ita mihi videtur insignis cuiusdam esse tum integritatis, tum prudentiæ, in tanta rerum omnium confusione, tantisque

que procellis, rectum tenere clavum. C. 6. E. 86.

Facio nunc quod solent hi, qui feliciter navigarunt, quum alios vela pandentes admonent, quæ in mari vitanda sint pericula. Simile quid aggressis, dulciter aspirat undique aura faventium, applaudentiumque: Verum ubi se iam ventus in diversum verterit, tum destituti hærent in vado. Centuria tertia. Epistola Octogesima secunda.

Accidit hic, quod fieri solet in febri vehementer tenaci, quæ nunc est remissior, nunc acrior, nunc in aliam atque aliam speciem sese vertit, nec desinere potest, donec in phrenesin, aut in aliud malum præsentius exeat. Præf. in Irenæum.

Quemadmodum, qui sunt à scorpiis ičti, solent ab iisdem remedium petere, ita mihi convenire videtur, ut qui literis sumus addicti, animi lassitudinem, aut corporis affectionem è studiis gravioribus contractam, ab iisdem studiis, sed amænioribus, reficcemus. Præf. in Officia Ciceronis.

M *Quem-*

Quemadmodum solent milites post cladem acceptam in proximo conflictu virtute dedecus acceptum pensare: ita feliciore recognitione sarcirem, quod in editione priore commissum erat. Præfatione in Senecam.

Vt Chamaleon colorem attiguum suscipit: sic ego barbaros versans autores assiduo, barbariem contraho, atque hinc contaminor. Centur. 1. Epist. 40.

Quemadmodum plurimum lædit, qui fontẽ inficit, unde bibunt omnes: ita latissime patet illius beneficium, qui pectus instruit omnibus imperaturum. C. 1. E. 72.

Certe videar inter hos posse referri, qui sua qualicunque industria, aliis addunt animos: quemadmodum faciunt, qui in acie classicum canunt, ipsi tamen interim à prælio semoti, quique in certaminibus suffundunt frigidam, cum ipsi cursu non certent. C. 1. E. 79.

Qui mare admittunt in novas lacunas, sæpe falluntur; quod semel admis-

missum, non ea fertur, qua destinarat admissor, sed quo lubuit proripit sese, magno malo finitimorum. Cent. 2. E. 4.

Vt æquioribus animis cedunt à rebus humanis parentes, qui viderint liberos suos ad aliquem vitæ statum evectos: ita non nihil est, editis vigiliis nostris, interim ceu prægustare, quid posteritas sit de nobis iudicatura. C. 2. E. 69.

Simplicitas.

QUæ nativam simplicitatem redolent, melius & gratius insident in animis hominum, atque etiam intentioni magis & labori lectorum lenocinantur. Centuria 7. E. 72.

Somnus, Somnium.

SOmnus coniunctos interdum consuevit disjungere, & disjunctos copulare. Sive hoc re ipsa fieri credendum est, ut corporibus somno inerti occupatis, animi interim furtim tanquam è vinculis evolare gaudeant,

immensoque spacio pertinaciter exacto suos amores invisant: Sive mens humana, quoniam ignea est, miræque agilitatis, simul atque omnia corporis organa somnolenti illi vapores occuparint, illa interim ocii impatiens, crassis illis nebulis obluctatur, & vel ipsa sibi fixas illic imagines renovat, vel ex diversis vaporum discursibus diversas sibi rerum facies depingit: Sive, ut poetæ narrant, rex quidam placidissimus, ac Deus humani generis amantissimus, quem Somnum vocant, ubi artus sensusque mortalium diutinis operis fatigatos aspersit succo lethæo, suique oblitos dulci quiete reficit, Morpheum quendam fingendarum formarum mirificum artificem in terras emittit, qui leni volatu, nunc in huius, nunc in illius cubiculum illapsus notas unicuique imagines repræsentat: Sive ex ulmo illa ingenti huiusmodi visa geminis portis ad nos evolant, ut Poetæ finxerunt, &c. Centuria septima, Epistola decima sexta.

Studia

Studia Literarum.

FElicius irrepent bonæ literæ, quam irrumpent: ac felicius coalescent, si civiliter semet insinuent ut hospites, quam si irruant ut hostes. C. 5. E. 11.

Bonæ literæ sic debent irrumpere in Academias, non ut hostes qui omnia depopulaturi videantur, sed hospites potius, paullatim in civilem consuetudinem coalituri. Centuria quarta. Epistola septuagesima secunda.

Studiorum commoda alit concordia.

Nulla res magis aluerit studiorum concordiam, quam si absit φιλαυτίας morbus, & alienarum virtutum quisque sit candidus æstimator. C. 6. E. 37.

Literarum certamen non fustibus nodosis geritur, sed amænis musarum flosculis, & levibus calamis: neque qui vincitur atrum vomit ore errorem, sed amabilem haurit eruditionem, neque liventia vibicibus, tumentiaque plagis membra refert, sed

animum acceſſione doctrinæ ornatiorem. C. 9. E. 1.

Literarum hoſtes.

Coniuratum eſt à ſtolidiſſimis agminibus in perniciem optimorum ſtudiorum: pars deterior, numero ſuperior eſt: melior cauſſa vincit. Et periculum eſt, ne iuxta Livianum dictum, *pars maior ſuperet meliorem.*

Artes, optimæ opes hominis.

Quis neſcit bonas literas eſſe proprias hominis opes, neque dari à fortuna, neque eripi poſſe? uſu augeri, non minui; meliores fieri, non deteri; non ſeneſcere cum forma & viribus corporis; non contingere ignavis, ut honores: non avocare hominem à virtute, ſed inſtruere: eas ſolas tranquillare animum noſtrum, ſemper parata eſſe præſidia: demum ſine his, ne homines quidem nos eſſe? Cent. 7. Epiſt. 16.

Studiorum fructus.

Mihi aulicis in rebus, ac ne in publicis quidem propemodum, nihil aut ſeritur, aut metitur.

Unde fit ut multi conſilii mei ignari,

ri, ea me colere ſtudia exiſtiment & dictitent, quæ facunda multo magis, quam fæcunda eſſe poſſint: nec eo minus tamen inde uberem mihi frugem promitto, cum ſenectuti meæ ſuffecturam, tum etiam nepotibus meis, ac poſteris, ſubſidii non nihil ad vitam aut exiſtimationem allaturam. C. 7. E. 76.

Autores cum indicio legendi.

Bibliothecam tuam, epiſtolas, & ſchedas omnes in certos nidulos redigas, neque temere nunc in hunc, nunc in illum autorem rapiaris, ſed unum aliquem ex præcipuis ſumito, non relicturus prius quam ad calcem uſque perveneris, annotatis interim, quæ digna memoratu videantur. Certum aliquod vitæ genus ipſe tibi præſcribito, quid quibus horis agere veſis. Nec alia ſuper alia congere, niſi prioribus explicatis. C. 4. E. 43.

Vide etiam Artes liber.

Spes,

NUnc ipsa res me docet, bonam felicitatis partem esse, nihil magnopere mirari. si anxie pependissem à tuis promissis, jam discruciarer frustratus: nunc ut leviter sperabam, ita minimum sentio doloris adempta spe. C. 8. E. 100.

Stultitia, Insania.

QUid autem refert, utrum à morbo corporis, an ab animi vitio proficiscatur insania? Hoc est, ab humoribus viciantibus organa animi, an ab odio, stoliditate, superbia, invidia, cæterisque malis viciantibus animi judicium. Centuria 4. Epistola 97.

Hic est quidam κακρυχτὴς, *vir indignus cujus nomen mandetur literis*, homo indoctus, natura fatuus, ac Moricho stultior, & sensu communi carens, effrons, muliebri procacia linguæ. Est alter candido pallio, sed ater animo, stolidus ac furiosus, adeo morosus, ut toti sit gravis Academię.

Sty-

Stylus, Scriptio.

STylus lectione, non secus atque ager stercoratione redditur vegetior: & novalibus, alternis annis vacatio permittitur; ne assidua cura sterilescant. C. 7. E. 73.

Vt sua cuique facies est, sua cuique vox, ita suus cuique stylus & institutum semper fuit. Ibidem.

Equidem ingenue fateor, ingenium non possum non amare: calami licentiam in nemine non improbo. Meo stylo temperare mihi in manu est, alienum calamum præstare non est meum. Cent. 1. E. 49.

Difficile est sic temperare stylum, ut ita tuearis hominum dignitatem, ut non alicubi lædas gloriam Christi: ita placeas principibus ἀνθρώποις, ut non alicubi displiceas principi Christo: Euangelicæ tamen veritati confirmandæ vel animam lubens impendero. Centuria quinta, Epistola 21.

Stylus ille tuus placidus, inaffectatus, sedatus, fontis limpidissimi in-

morem, è ditissimo pectore scatens, aqualis, sui undique similis, apertus, simplex, modestiæ plenus; nihil usquam habens scabri, contorti, conturbati. C. 1. E. 2.

Spiritus sancti missio in Apostolos.

Nostrum non est præscribere, quomodo spiritus ille, discipulorum organa temperarit; qui quocunque modo temperarit, sic temperavit, ut ipse noverat ad salutem humani generis maxime conducere: sic illis aderat, quatenus ad Euangelii negotium pertinebat, ut tamen alicubi homines esse sineret. C. 1. E. 41.

Passus enim est errare suos Christus, etiam post acceptum paracletum, at non usque ad fidei periculum: quemadmodum & hodie fatemur, Ecclesiam alicubi labi posse, citra discrimen tamen pietatis ac fidei. C. 1. E. 41.

Ut non protinus de tota Petri vita male sentimus, quod Augustinus & Ambrosius affirment, illum, & post acceptum Cœlestem Spiritum, alicubi

lapsum

lapſum eſſe: ita non continuo fides omnis abrogatur libro, qui nævum aliquem habeat. C. 1. E. 41.

Summum bonum, Beatitudo.

Summum bonum in quibus ſitum?

QUanquam non prorſus abhorret à vero, quod olim placuit Stoæ cultoribus, felicitatis humanæ ſummam in habitu virtutis eſſe ſitam; tamen Peripateticorum ſententia mihi magis videtur ad communem hominum ſenſum pariter ac vitam congruere: qui negant beatitudinis circulum abſolvi poſſe, niſi tres bonorum ordines inter ſeſe conſentiant, ſibique mutuis præſidiis & adminiculis famulentur. In his ea, *quæ vocantur animi*, ut præ cæteris magis merentur appellationem bonorum, plurimumque momenti adferunt ad ſummam felicitatis, ita maxime noſtra cura, noſtraque parantur induſtria, ut præcipuam beatitudinis portionem nulli ſecundum Deum magis de-

beamus, quam nobis; si quid tamen debemus nobis:

Porro *naturæ dotibus*, quoniam citra nostram industriam nobis ceu dormientibus obtingunt, mea sententia non tam beati sumus, quam fortunati, licet hæc quoque cura studioque vel servantur, vel etiam augentur. Si quidem Demosthenes, cum & voce esset perquam exili, deinde spiritosus, adhæc impeditiore linguæ organo: denique forma parum felici, quæ res in oratore non nihil habet momenti: tamen improba cura, meditationeque, nihil harum difficultatum non vicit.

Porro fortunæ commoda, quæ velut organa sunt ad virtutem, vel parandam, vel exercendam, plerisque sero contingunt, &c. Centuria 1. Epist. 52.

Animi bona.

Hæc sola non largitur, nec naturæ favor, nec indulgentia fortunæ: sudore, studioque, redimantur oportet: haut alio precio superi mercem hanc mortalibus venalem esse voluerunt, ne-

ne Monarchis quidem, aut Satrapis. Neque enim quisquis imponit diadema, idem mentem addit rege dignã, Generis claritas, aut populi favor, imperium dare potest, pectus imperio dignum non potest: & tamen hoc si desit, qui mandavit honorem, sarcinam addidit, non dignitatem. Cent. 1. Epist. 52.

Natura fortunaque bona illustrant animi dotes.

Verum ita demum admiranda quædam & eximia dignitas exoritur, si naturæ, fortunæque decora, sic animi dotes illustrent, ut ab his vicissim lucem accipiant: imo, si fieri potest, obscurentur. Ille denique magnus est, qui adempto diademate, magnus esse perseveret. Multis obstat generis obscuritas, aut res angusta domi, quo minus ad eximias virtutes, quæ non nisi paucis, *quos æquus amavit Iupiter*, contingunt, queant eluctari: aut si pervenerint, non perinde licet alios bene merendo sublevare. Cæterum si quis extiterit, in quem unum, non secus atque olim in Pandoram, deorum

rum omnium omnia munera collata sint, simul horum bonorum chorus competierit: is mihi videtur numinis cuiusdam instar habere; superum benignitate in hoc datus, ut beneficentiam suam quam latissime diffundat in omnes. C. 1. E. 52.

Fungetur autem officio suo, primum si agnoscat dotes suas: sunt enim, iuxta poetam eximium, qui parum norint sua bona: deinde si meminerit, quicquid adest bonarum rerum; id omne domini esse peculium, in hoc creditum, ut iuvandis proximis impensum, copiosam usuram referat domino, talium lucrorum avarissimo.

Sed in primis adsit animus excelsus, & rerum levicularum, quas sordidum vulgus admiratur, contemptor, quique ceu murus aheneus ab honesto deflecti non possit. Atque hanc ubiq; regulam sequutus, universam suæ felicitatis παῤῥησίαν in reipub. subsidium conferat, quando hoc in primis numini peculiare dixit antiquitas, *Iuvare mortalem*, &c. Centuria prima, Epistola quinquagesima secunda.

Virtus

Virtus sola beatos facit.

Una virtus tantum habet momenti, ut sola conficiat felicitatem, tantoque præstantior est cæteris bonorum generibus, ut nec in appellationem bonorum recipiantur illa, nisi quatenus virtuti famulantur. Virtute nemo potest abuti; his (corporis nempe & fortunæ bonis) abutuntur multi, sed suo, non rerum, vicio. Absit autem ut dicamus miseros, qui virtute sunt præditi: imo feliciſſimos dicimus, sed consummatius felices, quibus illa adsunt, vel sponte oblata, vel cum laude quæsita, nisi quod secus postulet temporis ratio. Centuria prima, Epistola quinquagesima secunda.

Usus summi boni.

Utiliter sua bona reputat, qui ea veluti nomina supputat, nec aliud colligit ex bonorum suorum contemplatione, nisi ut perspiciat, quantopere sit obstrictus divinæ benignitati. Centuria 1. Epistola 52. Centuria 10. Epistola. 51.

Super-

Superbia.

MUlti non ferunt alienam superbiam, quod ipsi sint superbissimi: & quemadmodum *Diogenes, pede premens culcitram Platonis, & dicens, se calcare fastum illius, audivit, Calcas quidem, sed alio fastu*; ita isti nostram insectantur superbiam, sed alia superbia; nostram pertinaciam, sed alia pertinacia. Itaque quemadmodum nos, ut homines, labi possumus in scribendo, ita illi labi possunt in iudicando: imo non possunt non labi, qui odium habent in consilio. Centuria secunda. Epist. 84.

T.

Temperantia, Ieiunium, Diata.

QUod si sentis corpori tuo pro vigore ætatis frenis opus esse, mea sententia felicius hoc præstabit moderatus usus cibi potusque, quam multa perpetuaque inedia. Bona continen-

tinentiæ pars est, certo animo velle continere: huic si accesserit vehemens & assiduum studium sacrarum literarum, non erit opus carnificinis ieiuniorum, quæ fortasse premunt luxuriem iuventutis; sed ita premunt, ut senectuti tradant valetudinem invalidam; atque ita coercent corporis calorem, ut lædant animi vigorem. C. 5. E. 1.

Vide etiam, Vita frugalis.

Tempus.

O Κρόνον, deorum invidentissimum, cui parum est, exedere marmora, & æra, corporumque imagines, nisi & ingeniorum monumenta vel devoret, vel corrumpat. Præf. in Aristotelem.

Theologia, Theologus.

THeologiam non tantum à limine salutavit, verum ad ipsa penetralia usque progressus quondam. sed offensus partim frigidis illis argutiis, quibus solis pæne nunc in scholis applauditur, partim inexplicabili Theologo-

logorum inter se contentione dissidioque, pedem retulit, & Christum ex ipsis fontibus, quam ex illorum lacunis, haurire maluit.

Theologia adeo credo omnes stimulos gloriæ tibi aculeosque exemit, ut jam non famæ, nec existimationi, magnifice servias, dummodo publice prosis.

Theologiæ descriptio.

Regina est Theologia, quã Psalmographus ille divinitus afflatus, æterno regi dextram astitisse scribit, interprete Hieronymo, non sordidatam, non pannosam, qualis nunc visitur in ludis sophistarum, sed in vestitu deaurato, circumamictam varietate; cui ab situ recipiendæ vigiliolæ nostræ omnes desudant. Centuria 1. E. 12.

Linguarum peritia Theologiam illustrat.

Non est obscurum quid Ecclesia debeat viris linguarum peritis, quid debeat eloquentibus. Hæc studia non obscurant Theologicam dignitatem, sed illustrant: non oppugnant, sed famu-

mulantur. Neque enim ideo protinus cum hæresi copulata sit musica, si quis forte musicus huc prolapsus deprehendatur. Damnandus est error hominis, studiis suus est servandus honos. Si Theologia cohonestabit hæc studia, vicissim ab his decorabitur: sin sugillabit & calumniabitur, metuo ne fiat, quod ait Paulus, *ut, dum mutuis morsibus sese conficiunt, invicem sibi sint exitio.* Centuria 1, E. 96.

Errores inveniuntur etiam in libris veterum Theologorum.

An in veterum libris nihil inveniatur erroris? Laterem, ut aiunt, laverit, quisquis isthuc conetur. Hanc felicitatem Deus solis divinis voluminibus peculiarem esse voluit. Alioqui nemo quantumvis eruditus & oculatus, non labitur, non cæcutit alicubi, videlicet ut omnes se meminerint homines esse, ut à nobis cum delectu, cum judicio, simulque cum venia legantur, ut homines. Præf. in Hilarium.

Vete-

Veteres de rebus divinis parcissime philosophabantur, neque quicquam audebant de his pronunciare, quod non esset aperte proditum his literis, quarum autoritas est nobis sacrosancta. Præf. in Hilarium.

Theologorum dissidia & Calumnia.

Istiusmodi rixis, conviciis, obtrectationibus, sycophantiis, technis, mendaciis, depravationibus, quid aliud efficitur, nisi quod labefactatur ipsorum autoritas, quam oportebat esse gravissimam: inficiuntur auditorum & lectorum animi, quos oportebat ad pietatem excitari: discinditur Christiana concordia, sine qua Christiani non sumus. Mihi certum est, rectam sequi conscientiam, & in his rerum procellis à Christo non dimovere oculos. De exitu viderit ipse. C. 6. E. 17.

In plerisque Theologis apparet natura stupor, magna literarum inscitia, iudicium nullum, quibus neque mens est, neque frons. Quod si qua scintilla sit ingenii, si quid eruditionis, sic livore,

livore odioque sunt obcæcati, ut minus videant quam talpæ. Et hi sunt reverendi Rabbini, Sal terræ, lux mundi, quorum arbitrio sumus Christiani, aut secus: qui nobis post Apostolos novos dictant Articulos fidei, qui sic nobis pronunciant oracula, veluti Dii, nec dignantur nobis homunculis reddere suæ opinionis rationem. Sat habent, dixisse, *Error est, Suspectum est, Hæresis est.* Centuria 4. Epist. 97.

Theologastrorum nostra tempestate nihil putidius, lingua nihil barbarius, ingenio nihil stupidius, doctrina nihil spinosius, moribus nihil asperius, vita nihil fucatius, oratione nihil virulentius, pectore nihil nigrius. C. 1. Epist. 6.

Theologorum ambitio & tyrannis.

Theologi cum non vereantur ea designare quorum pudeat etiam Orestem, tamen à nobis postulant, ut non nisi cum honoris præfatione nominentur, adeo fidunt stulticiæ multitudinis, ne dicā Principibus. C. 1. E. 49.

Theo-

Theologi metui volunt, non amari. quo quid esse potest magis tyrannicum? Tyrannus, qui timetur à multis, multos metuat oportet: & Mendici Monachi volunt & regibus esse formidabiles; eo progressæ sunt res humanæ. L. 4. C. 2. E. 89.

Illud video, si Scyllam hanc effugerimus, restare Charybdim, quæ semel universam populi Christiani libertatem absorbeat, Euangelicæque doctrinæ scintillam omnem extinguat. Quis enim feret hoc stolidum hominum genus, quod hactenus fucis ac malis artibus tyrannidem exercuit in Christi gregem: quorum gulæ, fami, libidini, avaritiæ nihil est satis? Sed utinam Deus, aut det illis mentem meliorem, aut eos aliquo releget, ne diutius obstrepent Euangelio Christi. C. 8. E. 81.

Cum Principes in concordiam redierunt, absurdum est eruditos viros Theologos libris ac iurgiis inter se conflictari; & cum illi tela habent innoxia, hos se mutuo stylis veneno tinctis configere.

Sa-

Sacerdotum convivia.

Sacerdotum & Theologorum convivia madent vinolentia, ſcurrilibus opplentur iocis, tumultu parum ſobrio perſtrepunt, virulentis obtrectationibus ſcatent: & ad principum menſas modeſte diſputatur de iis, quæ ad eruditionem & pietatem faciunt.

Theologorum officium.

Paulus omnia fit omnibus, ut omnes Chriſto lucrifaciat, ſuos inſtituens, ut cum omni manſuetudine doceant, non alienantes quenquam morum & orationis aſperitate, ſed manſuetudine vincentes etiam moroſos. C. 2. E. 25.

Verum ut eſt obedientia popularis, obſervare, quod à proceribus Eccleſiæ præſcribitur: ita erat prudentiæ, non temere conſtitutionibus huiuſmodi, vel gravare populum, vel male conſulere moribus publicis. Centur. 1. Epiſt. 90.

Mini-

Ministri moribus non violatur donum Dei.

Quanto probabilior est Augustini sententia: ministri moribus non viciari Dei donum, quod nobis per sacramenta confertur, etiam si gravissimas pœnas illi daturi sint sacerdotes, si moribus impiis efficiant, ut inter idiotas & infirmos male audiat nomen illud adorandum D. N. I. Christi. Centuria 1. Epistola 90.

Vide etiam Sacerdotes.

Traditiones.

Mundus, veluti iam pertæsus huius doctrinæ nimium vergentis in humanas vel commentatiunculas, vel constitutiunculas, sitire videbatur vivum illum ac purissimum laticem, ex Euangelicis & Apostolicis haustum venis. Centuria 2. Epistola 4.

Vide etiam Mundus.

V.

Veritas. Mendacium.

SPero fore, ut tandem emicet ac vincat veritas, quę, ut ſæpe numero laborat, ita nunquam opprimitur. C. 1. E. 75.

Res eſt invicta veritas; & tacita bonorum iudicia perpetuam obtinent autoritatem, etiam apud poſteros ſuum habitura pondus. Centuria 1. E. 98.

Paſcuntur quidam mendaciis, non aliter quam Chamæleon aura, nec quicquam habent dulcius, quam fuco quæſitas gloriolas. C. 6. E. 69.

Veritas odium parit, Obſequium amicos.

Scite Terentianus ille Sosia dixit: *Obſequium amicos, veritas odium parit.* At contra paraſitus ille Gnatho, *qui ſibi imperavit aſſentari omnia, negare ſi quis neget, laudare ſi laudet*, atque hæc ipſa in diverſum vertere, ſi lubeat; quam facile ſibi omnium gratiam comparavit, ut non ſine cauſſa

quæstum eum iudicarit omnium esse uberrimum. Ab huius ingenio diversissimus Demea, dum urbanæ vitæ nondum peritus veritatis amicus esse contendit, adeo nullos sibi conciliat amicos, ut ipsis etiam liberis fugientibus, desertus atque orbus vivere cœperit. *Adeo vulgo mordax & inamæna res est veritas.* Centuria quarta. Epistola secunda.

Veritatis, ut simplex, ita constans est oratio: nec ullis frequentius accidit σφάλμα μνημονικὸν, quā iis, qui non loquuntur ex animo. C. 4. E. 92.

Cum veritas male consciis auditu admodum molesta & amara est, nec aliud, quam, ut Comicus poeta inquit, odium pariat, inde hæ inimicitiæ, & simultates, ceu è quibusdam scatebris liventis animi erumpunt. Sed præstat talium fucatam & inefficacem amicitiam longe abjicere, & contemnere, quā ei veritate remota turpiter blandiri; Certum est enim, quod nullus sine aliqua reprehensione cucurrit. C. 1. E. 89.

Veritas.

*Veritas non semper profe-
renda.*

Neç semper est proferenda veritas. Et magni refert quomodo proferatur.

A Christiano, fateor, decet abesse omnem fucum: sed tamen incidit aliquando tempus, quum recte tacetur veritas, & ubique magni refert quo tempore, apud quos, & quibus modis promatur. Medici fideles non statim ad extrema remedia decurrunt: prius ægrotum corpus levioribus pharmacis præparant: atque ita dosin temperant, ut sanent, non obruant. Ç. 2. E. 25.

Arbitror, fas esse tacere quod verum est, si non sit spes fructus. Sic Christus tacuit apud Herodem. Et magis expedierit imitari prudentes Medicos; qui saniem omnem repurgant, prius quam vulnus obducant cicatrice, qui è venis ejiciunt morbi materiam: potius quam illos, qui febrim vi depellunt, mox recursuram. Centuria 8. Epist. 94.

Res est invicta veritas; sed Euange-

lica prudentia dispensanda; unde magis proficiunt ii, qui columbinæ simplicitati addunt Euangelici serpentis prudentiam.

Principes ac Magnates conviciis attacti, aut intempestivius admoniti, non solum non redduntur meliores, sed exacerbati perniciosas aliquoties excitant tempestates, fitque ut & monitori sua pereat autoritas, interim & vita, & monito suus fructus. Si quidem ut veritati non nunquam fas est adversari: ita celare nonnunquam expedit in loco. Semper autem plurimum refert, quam in tempore, quam commode & attemperate eam profe-ras. Et sæpe sanat admonitio tempestiva, blanda, ac civilis, quos perderet sæva & intempestiva obiurgatio. Non enim hic adducam, quod Plato perspexisse videtur, *multitudinem promiscuam, & imperitam, non posse contineri in officio, nisi nonnunquã fuco doloque bono fallatur*. C. 2. E. 4.

Vide etiam Mendacium.

Vani-

Vanitas.

VAnitas Vanitatum, & omnia Vanitas. Nihilque diuturnum in rebus humanis, nedum perpetuum.

Victoria, Tyrannis.

QUæ enim spes gloriæ, si nulla victoria? Victoriæ autem quis locus esse potest ubi pugna non est? C. 4. E. 34.

Nulla potest esse victoria speciosior, quam quæ, quantum licet, cum paucissimorum exitio coniuncta est, quæque longissime abest ab ea, quam Gręci Cadmeam vocant: tum ex qua victor maiorem prudentiæ moderationisque laudem refert, quam fortitudinis aut etiam felicitatis. Non admodum plausibilis felicitas est, quæ plurimorum emitur infelicitate, ut fit plerumque in bello, magno sanguinis humani dispendio. Sed ea demum vera felicitas est, quum divinum favorem promeretur victoris integritas, religio ac mansuetudo. Pollicetur hoc

ipse Deus Opt. Max. in sacris litteris, se propugnatorem fore suis, qui ipsius præsidio freti, non deflectunt à iustitia; *Et omnia*, inquit, *quæcunque faciet prosperabuntur.* Centuria 10. E. 15.

Tyrannis Victoris & Theologorum.

Ingenia generosa doceri cupiunt, cogi non ferunt: Cogere tantum tyrannuorum est; cogi tantum asinorum; quos neque Vulcanus quidem recudet, neque refinget Mercurius.

Vtinam Christus tandem experrectus, liberet populum suum tam multiplici tyrannide, quæ, ni prospectum fuerit, eo videtur evasura, ut tolerabilius sit futurum, vel Turcarum pati tyrannidem. Nemo imitatur Christum victorem illum pacificum, qui sua concordia cœlum pariter & terram conciliat atque conglutinat, qui tolerantia vicit, non copiis: qui moriendo triumphavit, quique non aliorum sanguine sibi vindicavit imperium, sed suo sanguine nobis regnum cœleste

cœleste comparavit. Cent. I. Epist. 17. Cent. I. Epist. 63.

Vindicta.

EGo vindictæ genus tum honestius, tum generosius puto, iniuriam negligere. Nam nocentem ultro sua pœna sequitur. Centuria quarta, Epistola sexta.

Invidis bona pro malis referas, eoque similior eris Christo, quem non aliter possis imitari fidelius, quam si maledicta retalies benedictis, sicut incitasti benefactis.

Non rependam malum pro malo, nec meum privatum dolorem publico Ecclesiæ detrimento ulciscar. Impietatis crimen uti non admittam, ita calumniam non feram. C. 3. E. 14.

Malis nihil opus est præter occasionem, ut habet proverbium. At peiores sunt, qui benevolentiam rapiunt in occasionem malevolentiæ, & inde moliuntur vindictam, unde docuit gratias agere. C. 6. E. 5.

Virtus.

VIrtute nihil amabilius, quæ sic omnium animos ad se pellicit, ut nulla incantatio possit efficacius. C. 8. E. 63.

Egregia virtutis exempla, veluti lumen in edito ponenda sunt, ut omnibus præluceant, multosque ad sui æmulationem accendant. Præfat. in Augustin.

Nihil magis secundum naturam est quam virtus & eruditio, quæ duo si adimas homini, iam homo esse desiit.

Ita fere est ingenium mortalium, præsentem virtutem si non odimus, ut ait Flaccus, certe negligimus, sublatam ex oculis quærimus invidi, aut si minus invidi, certe cogitantes. C. 10. E. 67.

Virtus in patria obscurior.

Virtutis splendor nescio quo pacto in sua cuique patria fere obscurior obtigit, quod Hebræorum etiam proverbio fuisse testatum indicat in Euangelio Dominus. Zeno sibi felix est visus,

visus, quod amissis ad Piræum naufragio mercibus, per fortunam protrusus sit ad philosophiæ studium. Perdidit purpuram, & invenit cunctis opibus preciosiorem sapientiam. Cent. 10. Epist. 42.

Virtus vitio semper contrariatur.

Quod te quidam implacabili odio prosequuntur, & canino morsu nonnunquam clam impetunt, istud apud me mirum non est, cum virtus vitio, & bonum malo semper contrarium sit: boni bonos, scelerati sceleratos amare, & simile simili amicum esse solet: morum namque similitudo, ut nosti, benevolentiam gignit, dissimilitudo vero odium. Centuria decima. Epistola 42.

Indignum quidem est, ex iis studiis assidue in periculum vocari, unde maximam ingenii laudem, & industriæ fructum consequi oportebat: tamen vetus iam id est supremæ virtutis fatum, ut facile ubique adversarios inveniat, & quæ sedem dignitatemque in Cœlis tam longe habeat, hic

veluti exul & peregrina tractetur. C. 5. Epist. 5.

Virtus non caret suo præmio.

Non caret quidem egregia virtus, vel laude, vel præmio suo, etiamsi præclaris conatibus non responderit eventus, qui soli Deo est in manu: nos tamen eramus feliciores futuri, nisi plus valuisset regnandi dulcedo, quam æqua rectaque consilia. C. 9. E. 88.

Virtus livore non obruitur.

Domos præter bellorum immanitatem aufert incendium, agros alluit mare, vix etiam parcens saxeis montibus: In unam virtutem fortuna nullum habet ius. C. 10. E. 75.

Talia vera virtutis tibi iacta sunt fundamenta, talem probitatis & eruditionis consequutus es existimationem, ut eam nullus livor, quamvis edax, valeat abolere. C. 4. E. 94.

Nunc, nunc tandem est sciscitandus animus, nunc omnes contendere nervos oportet, ut aliquando cum Flacco nostro gloriemur: *Invidia quia maior, & iam dente minus mordeor invido:*

vido: hoc est, ut invidentissimorum hominum malignitatem, virtutis splendore obruamus: C. 7. E. 29.

Virtus nullo opus habet præconio.

Arbitror eximiæ virtuti nullo opus esse præconio. Mediocria fortassis eloquentium hominum ingenio commendantur. Ut stellarum lumen lucerna quis adiuvet? Sol ipse sibi perlucet, offuscans quicquid externæ lucis admoveris. Centuria octava. Epistola 21.

Quantum possunt literæ & rerum cognitio, & syncera bonitas apud hominem, qui magis hæc vult, & optat, quam profitetur: tantum tu mihi es, N., iure istarum in te virtutum, & debes esse, semper commendatissimus.

Virtus cruce fit illustrior.

In quovis rerum statu explicat sese genuina illa virtutis vis, nusquam tamen clarior, quam quoties noverca Iuno, Herculem suum omni genere malorum exercet. Magis illustrant Ulyssem tot exantlati labores, quam

feliciter excisa Troia. Centuria I. Epist. 17.

Sed dum saxum hoc Sisypheum iam tot annos invidi volvunt, quid aliud interim tandem tam irritus, quam improbus labor effecit, quam ut saxum semper in ipsorum caput recideret, tu tamen semper altior & sublimior evaderes? Postea quam enim, juxta proverbium, omnibus placere, ne Iovi quidē à fatis concessum est, non mediocre solatium est, *aliquot candidorum hominum emeruisse calculum*. C.10.E.73.

Vide etiam Gloria.

Vita frugalis.

DIces, te in frugalitatis venisse scholam, aut in Phiditiis accipi. Nec ulla mihi videtur vita tum lætior, tum lautior, quam quum homo iugiter sobrius, & animi tranquillitate, & corporis bona valetudine fruitur: cumque à mensa surgit frugiferis sermonibus suavius acceptus quam epulis; itaque sedata fame, ut nec ventriculus oblatrans sit molestus, nec

nec corpus cibis onustum degravet animum, si quid vel in studiis, vel alias seriæ rei sit gerendum: at nunc vulgo luxus propemodum laudi datur, frugalitas vitio. Centuria 5. Epistola 90.

Vide etiam Temperantia & Convivium.

Vita mortalis.

PEriit N. veluti flosculus tener in ipso exortu succisus, simulque nos docuit, nihil esse satis firmi præsidii in rebus fortunæ arbitrio subiectis. C. 5. E. 7.

Magna celeritate vita nostra avolat, & advolat mors nihilo segnius, etiam si nō defluat horologii harenula. Quæ utinam tibi lenta veniat, digno profecto, qui sis immortalis, non tantum longævus, nisi hæc esset fortunæ invidia, *ut, si quid extiterit in rebus humanis eximium, id quam ocissime tollat è medio.* Centuria 1. Epist. 94.

Qui prorogat vitas, fila vitæ tuæ faciat quam maxime longæva, ut merita

rita meritis diutius cumulans, ferus ad feliciora regna, de toto quam optime meritus mundo, transeas: non solum gloriæ famam posteris relinquens, sed vitam iam cum superis vivens heroicam. Lib. 4. C. 1. E. 76.

Vide etiam Mors.

Voluptas & Delectatio.

ALios alia delectant studia. Et aliis in rebus alii valent. Nec omniũ idem est genius.

Thomæ Mori Angli

Iudicium de ceremoniis in congressu, ex Erasmo.

NImiæ ceremoniæ, quibus vulgus hominum æstimat morum civilitatem, sunt prorsus negligendæ. Est enim muliere viroque indignum, eiusmodi ineptiis bonam temporis partem absumere.

Centu-

Centuriæ VII.

SAPIENTER DICTORUM

Ex Epiſtolis Deſ. Eraſmi Rot. excerptorum.

Centuria I.

A.

1. AB oculis ſemoti, pectore immemores videntur.
2. Adoleſcentes facillime vel ad ſummam gloriam, vel ad turpitudinem extremam flectuntur.
3. Ad claram lucem vel ſuapte ſponte evaneſcunt tenebrarum portenta.
4. Acceſſione ætatis ac ſtudiorum, nonnihil accedit iudicii.
5. Ad iuris ſtudium tranſiit diſpendioſo temporis compendio.
6. Ægritudinem lenit adimitq; tempus.

7. A malis laudari vituperium eſt, & vituperari laus eſt.
8. Affectent alii martyrium, ego me non arbitror hoc honore dignum.
9. A contumelia vindicat etiam mediocris fortunæ dignitas.
10. Affricat ſcabiem convictor infectus, & qui tangit picem, non poteſt non inquinari.
11. Alios alia delectant ſtudia.
12. Aliis in rebus alii valent, nec omnium idem eſt genius.
13. Ætas iuvenilis voluptatum illecebris ineſcatur, dulcibuſque capitur citius, quam ſalutiferis.
14. Accidit frequenter iis, qui contemnunt hoſtem, ut dum fragili quærunt illidere dentem, infringant ſolido.
15. Accreſcentibus opibus, ſimul accreſcit vis.
16. Alio ſpectant remiges, alio provehitur cymba.
17. Ætas non annis, ſed viribus eſt æſtimanda.

18. Au-

18. Aulica vita ſplendida miſeria, & perſonata felicitas.
19. Aceto perfundere, hoc eſt, contumelia laceſſere.
20. Amicitia multorum ſilentio dirimitur.
21. Amicitiæ quorundam melius aluntur ſilentio, quam colloquiis, & literarum viciſſitudine.
22. Animus in re mala bonus, multum iuvat.
23. Amicitiæ immortales, inimicitiæ mortales eſſe debent.
24. Abhorrenti ſtudia quævis cauſſa perſuadet ocium.
25. A teneris annis ad hoc quiſque inſtitutũ applicandus ad quod videtur natura compoſitus.
26. Ante ruinam exaltatur ſpiritus.
27. Ante capitis canos mentis aciem induere.
28. Aulæ plurimam malorum lernam ſecum trahunt.
29. Amicitiam bonorum non oportet vitæ ſpacio terminari.
30. Amico ficto fictis reſpondendum verbis.

31. Avaritia nostra nos reddit insatiabiles.

32. Aromata spiritus vitales, viresque pectoris reficiunt, instaurantque.

33. A Sacerdotibus potissimum manat in plebem, morum vel integritas, vel corruptela.

34. Amici famæ iacturam sarcire convenit.

35. Amicorum orbem omnibus numeris absolvere.

36. Adeo vulgo mordax & inamæna res est Veritas.

37. Amicis sic favendum, ut tueamur, quod virtutis est, non si quid adsit vitii.

38. Amatores, quando nulla est amicæ copia, in eius imagine utcunque se oblectare gestiunt.

39. Articulus de resurrectione mortuorum est basis & caput nostræ fidei.

40. Argumentis, non seditiosis clamoribus, decertandum, ut & victor discedat gloriosior, & victus

victus eruditior.

41. Acuit ingenium contentio moderata, immoderata perdit.

42. Aliud suadet Christiana charitas, aliud consulit humanæ conditionis respectus.

43. Amicitia, quæ desinere potuit, nunquam fuit vera.

44. Ambire tibi serum est, quod obire non potes.

45. Ante ruinam solet attolli cor.

46. Amici ea debent inter se commentari, quæ mutuam alunt augentque benevolentiam.

47. Animus Christianus, Stomachus Lutheranus.

48. Apud Christianos decrescit humanitas, accrescit immanitas.

49. Ambire serum est, quod obire non possis.

50. Animis ingenuis libertate nihil dulcius.

51. Amicus uterque, sed omnibus amicior debet esse veritas.

52. Animi bonorum thesaurũ circumferimus in vasis fictilibus.

53. Ani-

53. Animi ſublimis nullum eſt verius argumentum, quam quaſdam iniurias negligere, quaſdam ignoſcere.
54. Amicitia nulla illic ſyncera, ubi nummus mercator non patitur gratuita eſſe beneficia.
55. Amicos paucos eximios malo, quã turbam inexploratorum & vulgarium.

B.

56. Bellum gerendum ingenue; Virtute, non technis; viribũs, non inſidiis: aperto Marte, non dolis.
57. Beneficium bene recuſare, plus artis eſt, quam bene recipere.
58. Bellum ex bello ſerere, & divina pariter ac humana commiſcere, non eſt Chriſtianum.
59. Bonæ literæ, quæ hactenus utroque cornu laborarunt, profligata barbarie refloreſcũt, nativoque redduntur nitori.
60. Bene egiſſe interdum gratias, eſt

est restituisse.

61. Bona pars sacerdotum non Christum, sed se ipsos prædicat.

62. Blanditur coram, mordet absens: pollicetur amicum, præstat hostem.

63. Benevolentia personata, fucataq; plerumque sese prodit.

64. Beneficium frequenter dantis vitio perit, quia dare nescit.

65. Benefacta reponere pro male factis, Christi doctrinę cõpendiũ.

66. Brevi futurum arbitror, ut, quum abiero σόφαρ, fiam nova cicada.

67. Boni viri est, etiam falsam infamiam metuere.

68. Bos depastus gramina, dum vicissim stercorat agrum, sarcit damnum quod attulit.

69. Bona studia evulsis spinarum radicibus libere & secure florent.

70. Bello vacamus, at belli metu non vacamus.

C. 71.

C.

71. CUm omnia perdiſcere non licet, ſaltem optima diſcamus.

72. Conſultius eſt ſarcinam maiorem abjicere, quam ſub onere iniquo concidere.

73. Curæ & negotia, umbra ſequaciora, nos comitantur quoquò gentium locorumque.

74. Cibus tenuiſſimus acuit ſtomachum.

75. Conſenſus conglutinat matrimonium, coitus conſummat.

76. Convivam eſſe præſtat, quā convivatorem.

77. Cauſſam inferiorem dicendo ſuperiorem facere non didici.

78. Circumſpecta ſenectus frugi nos, non natura fecit.

79. Corpus haut poſſumus omnibus commune facere, animum animique proventus poſſumus.

80. Cæſarem fortunæ calculus mundi gubernaculis admovit.

81. Cre-

81. Crebro felicius adiuvat audacia, quam moderata consilia.
82. Controversia ex plurimis definitionibus nascitur, & diffidentia.
83. Censoris est, virgulã sumere, nõ supercilium.
84. Censoriam virgulam sibi sumere convenit.
85. Cum metu non cohæret ardentissimus amor.
86. Canes socium in culina nullum amant.
87. Coegerunt me vertere consilium, non animum.
88. Commode ferendo facile lenimus necessitatem, quæ vitari non potest.
89. Consultum male, consultori pessima res est.
90. Consilium sacra res est, sed eadem periculosa.
91. Complures ex Theologis transversos agit gloriæ sitis, ac gulæ ventrisque negotium.
92. Calumniandi nullus est finis, ubi ira & livor adhibentur in consiliũ.

93. Cor-

93. Corpora bene constituta, quum leviſſime etiam tentantur, vehementius turbantur.

94. Convivatorum non minus animi reficiendi quam corpora.
Convivio nihil lautius, ubi ſimul & animus & corpus reficitur.

95. Conviviis valetudo & bona pars temporis perditur.

96. Christi legibus cedat humanæ potentiæ faſtigium.

97. Creſcentem ſequitur cura pecuniam.

98. Creſcit, & immenſum gloriæ calcar habet.

99. Candidi mihi pectoris videtur, non diſſimulare per quos profeceris.

100. Cornix Æſopica, plumis alienis ſeſe venditans.

Centuria II.

1. CAve ne videaris cum larvis luctari.

2. Christus ſolus novit & poteſt hominum

minum inconſulta conſilia in bonos exitus vertere.

3. Charior eſt mihi libertas, quam pecunia.

4. Contrahunt ſe plerumque intra teſtam, qui olim feroces exerebant cornua.

5. Caute eſt incedendum per ignes ſuppoſitos cineri doloſo.

6. Conſultius interdum, diſſimulare iniuriam, quam armis perſequi.

7. Conſilia malicioſa Deus plerumque vertit in capita molientiũ.

8. Cœci in pugna, in victoria fiunt inſolentiſſimi.

9. Conſulendum prius valetudini, quam obſequendum Principum voluntati.

10. Creverunt articuli, ſed decrevit ſynceritas: efferbuit contentio, refrixit charitas.

11. Cavendum, ne erroris unius odio, devolvamur in alium.

12. Cavendum, ne ſimultas nobis perſuadeat eſſe pravum quod rectum eſt.

Contentione immodica nonnunquam obruuntur ingenia discentium.

D.

13. DIu celatum animi morbum prode Christo.
14. Dracones & Leones officiis mansuescunt, perversi homines beneficiis exasperantur.
15. Docendi modus nonnunquam seditionem movet, non Euangelium.
16. Deus non est dissensionis autor, sed pacis.
17. Dicendi recte, sapere est & principium & fons.
18. Domus iurisconsulti est oraculum totius civitatis.
19. Dediscit animus sero, quod didicit diu.
20. Deus est cordium inspector, & omnium perversarum molitionum ultor.
21. Deus indoctos recipit, impios non agnoscit.

22. Dif-

22. Difficile est amicitiam tueri cum tam ferocibus & irritabilibus ingeniis.

23. Diligendus est inimicus, sed in hoc, ut fiat alius.

24. Domine, hic seça, hic ure, ut parcas in æternum.

E.

25. EHeu, fugaces silentio labuntur anni!

26. Ex luxu fastuque sacerdotum potissimum nascitur bellum, & conflatur invidia.

27. Est aliquid, amico uti Medico.

28. Egestati inutilis est pudor.

29. Eximiæ felicitatis invidia comes esse solet.

30. Efficacissime refellit, quisquis errorem optime novit.

31. Ecclesiæ concordiam jam dudum suspiramus verius, quam speramus.

32. Eventus fortunæ, non nobis, in manu est.

33. Ego semper malo credere bene,

quam male prædicare.

34. Eximiis ingeniis, sæpe vel viam indicasse maximus profectus est.

35. Est aliquid animus ocii ac libertatis amans, & à rerum strepitu abhorrens.

36. Ex levioribus mundi dissidiis, sæpe nata sunt horrenda mundi dissidia.

37. Ex autoribus etiam malis, si quid inest boni, decerpo, si quid mali, transilio.

38. Erectis & generosis ingeniis, preciosior est honesta fama, quam pecunia.

39. Ecclesia variis hæresium monstris infestatur.

40. Est aliquid lacessentem recreare, & currenti frigidam suffundere.

41. Excelsa fulmen ab arce venit; ac populus undarum in morem, quocunque spirat aura principum, eo volvitur.

42. Ex malis, si quid inest boni, decerpendum.

43. Erasmus posuit ovum, Lutherus exclusit pullum longe dissimillimum.

44. Euangelium male deserunt, qui male defendunt.

45. Exedit me reluctantem cura penitus medullis insita.

46. Eximia virtus etiam hostes rapit in admirationem & amorẽ sui.

F.

47. FAmam non est boni viri negligere.

48. Fatis agimur, fatis cedere cogimur.

49. Frigent Mecœnates, & regnant meliorum literarum hostes.

50. Fortuna plerosque, quos deprimere videtur, attollit, æstuque suo agitatos reddit meliores.

51. Favores principum, ventorum in morem subinde reflant in diversum.

52. Famæ laboranti non facile succurritur.

53. Flagranti desiderio omnis mora longa est, cui lenta est etiam celeritas.

54. Facilius est bellum effugere quam fortiter gerere.

55. Facile est alieno dolori modum præscribere.

56. Facile est alienis in malis animo æquo moderatoque esse.

57. Fac quam primum frontem perfrices, & inutilem pudorem abstergas.

58. Fatis agimur, fatis cedamus oportet.

59. Fides est in ore multorum magis, quam in animo.

60. Fides olim erat in vitæ, magis, quam in articulorum professione.

61. Frequenter quod aliis vita, aliis mors est.

62. Fæcundi calices multos fecere disertos.

63. Fœdera sæpenumero seminarium præbent bellis.

64. Feriunt summos fulmina montes.

65. Fatale malum mira celeritate pervagatur omnes mundi plagas.

66. Felicitas est, quum principum filii, prius educantur philosophiæ, quam imperio.

67. Faciunt mali ut bonis etiam fit male.

68. Felices orsus felicem portendunt exitum.

69. Fulgore eloquentiæ cum sapientia coniunctæ nihil mirabilius.

70. Fortuna, dum est iniqua, multorum generosos conatus retardare solet.

71. Facit dolor non solum eloquentes, verum etiam ingeniosos.

72. Factum, fieri infectum non potest.

73. Furor fit læsa sæpius patientia.

74. Felici ingenio felix lingua subservit.

75. Festiva res, divitem esse, multo tamen festivior, liberum esse.

76. Facundi solent ex pessimis etiam causis optimas facere.

77. Felix, qui in intimis Musarum recessibus abditus latet.

78. Ferendum, non culpandum, quod mutari non potest.

79. Fluctibus negotiorum non implicatur modo, verum etiam tantum non obruitur.

Faciunt, quod canes solent, qui socium in culina nullum amant.

G.

80 GAudent omnes admoneri, soli Theologi nolunt meliora discere.

81. Generosa ingenia doceri cupiunt, cogi non ferunt.

82. Gravius lædunt amici supra modum laudantes, quam inimici detrahentes.

83. Graves nonnunquam inimicitias comis appellatio solvit.

84. Graves autores repentinam mortem summam vitæ felicitatem dixerunt.

85. Gal-

85. Gallus devictus cantare non consuevit.

86. Gestienti stylo difficile est moderari.

87. Galli gallinacei victi solent demissis alis è certamine fugere.

88. Gloriam sequitur invidia comes.

89. Gemina lue quidam laborant, & animorum & corporum.

H.

90. HAbet suam faciem veritas.

91. Hoc ago, ne, quod est turpissimum, nihil agam.

92. Humanum ingenium citius ducitur civilitate, quam auctoritate pertrahitur.

93. Hostes nihil aliud assequuntur reluctando, quam quod & nostram illustrent victoriam, & suam debilitent stulticiam.

94. Hic est vetus ille fortunæ ludus, indignos in altum evehere, & innocentiæ negotium facessere.

95. Heroico ingenio non poteſt deeſſe fortuna.
96. Humanius eſt ſanare, quam extinguere.
97. Homo non ſibi naſcitur tantum, verum etiam patriæ.
98. Homines cum ſimus, humanis affectibus facile ignoſcimus.
99. Hæreſes ratiocinando & docendo, non occidendo ſanandæ.
100. Hoc ſeculo albæ gallinæ filii ſint oportet qui ſcribant quod nullos offendat.

Centuria III.

1. HÆretici non vi opprimendi, ne ſe prædicent vi victos, non veritate convictos.
2. Horrendum eſt male mori, non ſubito.
3. Hæc eſt rerum humanarum natura, ſurſum deorſum volvuntur ac revolvuntur in morem Euripi.
4. Honeſtiſſimo inſtituto utroque favere decet pollice, hoc eſt, ex corde.

5. Hi ſce

5. Hisce temporibus sub omni lapide scorpius dormit.

6. Horrere matrimonii capistrum, amore libertatis, licitum.

7. Heroes non semper hoc animo sentiunt, quod vultu præ se ferunt.

8. Honores mutant animos & mores.

9. Hoc ipse mihi intrivi mortarium, par est ut idem exedam.

I.

10. IN dies crescit caritas, decrescit liberalitas.

11. Is sane demum mihi videtur diligere, qui iudicio diligit.

12. Interdum saxum volvendum est, vel potius in hoc molendum pistrino.

13. Ingens onus est ampla fortuna.

14. Invidia, quavis excetra nocentior, egregiis conatibus semper obsibilat.

15. Ipse viri molles aditus & tempora nosti.

16. In eum ſcribere, qui poſſit non ſolum proſcribere, verum etiam occidere ; dementiæ extremæ puto.
17. Iuvenilis ætatis facta probantur, conſilia mediæ ; vota extremæ.
18. Imbecillitas corporis non eſt ætatis, ſed naturæ.
19. Ingratæ mentis eſt, beneficium ex eventu potius æſtimare, quam ex voluntate præſtantis.
20. Inter homines decreſcit humanitas, accreſcit immanitas.
21. In cenſura deponendus amicus, ſumendus cenſoris animus.
22. Ingeniorum debet quædam quaſi inſitio eſſe, qua miteſcant, ac naturam exuant ſylveſtrem ſi quam habent.
23. Inſatiabilis habendi fames ad res novandas incitat.
24. Is demum vere nobilis eſt, qui propriis bonis inclaruit.
25. In convivio ſit tempus lectum, locus lectus, apparatus non neglectus.

26. In

26. In hoc ipsum dona à Deo sortiti sumus, ut in communem conferamus utilitatem.

27. Iuventus magis ac magis melioribus literis mansuescit, ac sylvestre ingenium exuit.

28. Ingens præsidium est concordia.

29. In re seria seriis verbis utendum.

30. Invidorum hominum malignitatem virtutis splendore obruere, nobile est.

31. Invidia semper arduas magnificasque res comitari solet.

32. Invident plerumque, cui fervidus sanguis circum præcordia salit, cum ipsi nihil nisi plumbum in pectore gestent.

33. Invidia, non secus atque umbra, egregios conatus solet comitari.

34. In stylo non affectandus sermonis apparatus.

35 In nullo speculo magis relucet imago mentis & vitæ, quam in libris autorum.

36. Illici homines volunt, non cogi.

37. Indoctos alit atque ditat populi stulticia, doctos aversatur.
38. Intempestiva benevolentia nihil à simultate differt.
39. Invidum est hominum ingenium, alienos laudari ferunt libentius.
40. Ingeniorum sunt varii habitus, nec omnibus omnia congruunt.
41. Indignum est eos Apostolorum dignitatem usurpare, qui vitam illorum nolunt imitari.
42. Interdum multum addit iucunditatis illa paucis verbis modulata brevitas.
43. In teneris consuescere multum est.
44. Incolumi amicitia in suo quisque sensu acquiescat.
45. In Musarum viretis consenescere, egregium.
46. Infidus est diuturnitatis custos metus.
47. Interdum ex malo principio magna nascitur gratia.
48. In rebus humanis nullum est corpus,

pus, quod non suas habeat vomicas.

49. Ille felix qui iudice Deo absolvitur.

Imperita ingenia, in conviviis habent tibicines: at eruditi homines, propria voce convivia celebrant.

Inscitia est ab affectibus superari: eisdem vero dominari, sapientia.

50. Indignum est deteriorem partem refici, meliore neglecta.

51. Industriam nostram magis provocare debet bonorum favor, quam deterrere malorum obtrectatio.

52. Interdum multum habet momenti fictum & frivolum nugamentum.

L.

53. Livor nec vehementer excelsa petit, nec humi repentia.

54. Literæ in rebus secundis sunt ornamen-

namento, in adverſis ſolatio & nutrimento.

55. Longe præſtabilius eſt naſci principem, quam per corruptelam eligi.

56. Libertas, bonæ conſcientiæ comes, ſuique fiducia, multos perdit.

57. Ludimagiſtrum eſſe, proximum regio munus eſt.

58. Leges & Muſæ virgines ſilent inter arma.

59. Lucrum eſſe deputo, quoties pecuniæ iactu famæ conſulitur.

60. Longe alia ſunt Dei iudicia, quam hominum.

61. Loliginis ſuccum in aliquem effundere, hoc eſt, malam gratiam reddere.

62. Laudis eſt, herbam porrigere, ubi ultra ſuſtinere impetum non poſſis.

63. Literis eſt dignius illud, officiis certare, non odiis.

64. Literæ nos docent nullis fortunæ procellis cedere.

65. Lon-

65. Longe facilius morbus declinatur, quam admissus ejicitur.

66. Lutherani & Reformati dissentiunt inter se verbis potius quam sententiis, quod idem evenit Stoicis & Peripateticis.

67. Laudibus immensis oneramus amicos verius, quam ornamus.

68. Longe speciosius est iram vincere, quam hostem.

69. Literis non seriis onerare amicum inhumanitatis est, seria scribere tutum non est.

70. Laudare Principes norunt, numerare non norunt.

71. Luxus vulgo propemodum laudi datur, frugalitas vitio.

M.

72. MArs stolidus miscet malesano cuncta tumultu.

73. Magna mali pars abest, si adsit fortis & æquus animus.

74. Mun-

74. Mundus parturit miram rerum mutationem.
75. Mendaciis plerique pascuntur non aliter quam Chamæleon aura.
76. Morbus atrox duris remediis sanandus est.
77. Mundus iam diu abortit, brevi vitalem partum editurus.
78. Mundus multos habet pro Catholicis cacolycos, pro Euangelicis dysangelos.
79. Mentis bona sunt externis istis commodis præstantiora.
80. Monachi aures habent non in capite, sed in ventre.
81. Monachi nihil aliud sunt quam numeri & fruges consumere nati.
82. Malo tutam, quam gloriosam victoriam.
83. Maxima laboris pars est, laboris imaginatio.
84. Milites ad odorem pacis peiora moliuntur, quam in bello.
85. Macte animo, fideque, sic itur ad Astra.

86. Ma-

86. Magnis negotiorum undis obrutus quiescit.

87. Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

88. Multos πενία ad industriam stimulat.

89. Malo expeditam fortunam, quam amplam.

90. Mora longa in morbis est periculosa.

91. Malis, præter occasionem, nihil deest ad quodvis audendum facinus.

92. Mari tranquillo navigare non est difficile, sed magna tempestas requirit artificem, qui rectum teneat clavum.

93. Mihi adeo est invisa discordia, ut veritas etiam displiceat seditiosa.

94. Mundus communis omnium patria, communeque diversorium.

95. Multo facilius est aspergere labem, quam abstergere.

96. Memoriam tui sæpenumero apud Principem refricabo.

97. Monachi subinde præsepe mutant & pascua.

98. Monachi, ubicunque lautior fumat aut renidet culina, illuc demigrant.

99. Malo mihi omnia potius, quam fidem & gratitudinem deesse.

100. Monachi populi devorant peccata, cœlique claudendi & reserandi se ius habere existimant.

Centuria IV.

1. Malorum & linguam & animum sic oderis, ut ferre velis, imitari nolis.

2. Mansuescunt officiis immanes bestiæ, homines benefactis efferantur.

3. Minus periculi in acie, quam in urbe.

4. Maximum telum necessitas; omnia cogit experiri.

5. Malum consilium consultori pessimum.

6. Melanchthon maluit maritus esse castus,

castus, quam sacerdos impurus.

7. Multa suggerunt amici, sed nulli plura, quam boni codices.

8. Monachi data opera illaqueant hominum conscientias.

9. Maximum bonum, mentis tranquillitas.

10. Malo epulas elegantes magis, quã multas: & convivia lauta potius quam longa.

11. Multos inescat hic mundus perversissimus.

12. Miratur Homerus, mortalibus nullam esse belli satietatem, cum rerum cæterarum omnium sit saturitas.

13. Monachi Ecclesiæ magis oneri sunt, quam usui.

14. Magna felicitatis pars est, maxima gratitudinis, si quis agnoscat sua bona.

15. Mare vicinum, & lutum subinde maris decessu nudatum, cœlum exasperat.

16. Mutare rerum statum, proclive est;

est; mutare in melius, difficillimum.

17. Multorum inconsulta improbitas plurimum obest Ecclesiæ tranquillitati.

18. Magistratus virum arguit.

19. Monachi magis de ventre soliciti sunt, quam de Euangelio.

20. Monachi crassi ventres, stivæ nati potius quam literis.

21. Multis fides est in ore magis, quam in corde.

22. Magna pars elabitur male agentibus: maxima nihil agentibus: tota aliud agentibus.

23. Morbus atrox duris remediis sanandus est.

24. Multum adjicit mali morbi imaginatio.

25. Musæ sunt pacis comites & alumnæ.

26. Mundus prorsus indormit Mandragoræ.

27. Mala mens, malus animus.

28. Monachi prædicant ignem Purgatorium, quod utilissimus

ſimus fit illorum culinis.

29. Mortuo Domino ſciſſum eſt velum, & patent omnia myſteria.

30. Multoties nubecula familiaritatis iucunditatem contriſtat.

31. Monachorum indocta improbitas plus valet, quam aliorum docta modeſtia.

32. Milites aliorum mala vertunt in ſuum commodum.

33. Milites nec amicis parcunt, nec hoſtibus.

34. Monachorum genus non aliter per orbem ſparſum eſt, quam humor per corpus humanum.

35. Mutuo contemptu, mutuiſque obtrectationibus conſumimur.

36. Malis nihil opus eſt, præter occaſionem.

37. Monachi ſunt bruta fulmina; quæ montes & maria feriunt, ſed irritis ictibus.

38. Mulierculæ corpore quæſtum facere

cere malunt, quam nere, aut texere.

39. Multum temporis nobis perit in frequentibus conviviis.

40. Magnis viris nomina non fortuito tribuuntur, ſed per divinam providentiam habent futurorum præſagia.

Momum, non Lepores, ſapit.

N.

41. NEgotii ſibi qui volet vim comparare, navim & mulierem, hæc duo, comparato.

42. Nihil eſt magni, aliorum inventis aſſuere, & in alieno opere venari quod carpas.

43. Non ſemper penditur, quod pangitur.

44. Nihil ſpe fallaci damnoſius.

45. Non omnibus ingeniis omnia congruunt, alius alia via pervenit ad ſapientiam.

46. Ni-

46. Nihil eſt in rebus humanis ab omni parte beatum.

47. Non ultima laus eſt, principibus placuiſſe viris, præſertim laudatis.

48. Nihil in bello pernicioſius, quam hoſtem quamvis imbecillum contemnere.

49. Nemo omnibus horis ſapit.

50. Nulla ſpes pacis, ubi dentata charta res agitur.

51. Non eſt amici, debacchari in famam hominis ex animo amantis.

52. Non eſt in vitio, commutare locum, ſed perperam commutare, vitium eſt.

53. Non eſt virtus, diu manſiſſe in eodem loco: ſed cum laude vixiſſe.

54. Nulla poſſeſſio charior aut precioſior ſyncero amico.

55. Nulla regio non gignit eximia ingenia, ſi modo ſint, qui foveant, provehantque.

56. Non mediocre lucrum facit, qui litem pecunia dirimit.

57. Nullis in saltibus venatus iucundior, quam in Bibliotheca.

58. Nulla spes gloriæ, ubi nulla victoria.

59. Naturæ bonitas, & recta educatio, hominem consummatum reddunt.

60. Nihil nimis amandum, ne, si eripiatur, dolor succedat immodicus.

61. Nocentissimum habet fascinum non rectus invidiæ oculus.

62. Nulli servire malo, & prodesse, si queam, omnibus, volo.

63. Nimio emptum videtur, quicquid libertatis emitur dispendio.

64. Nulla dies unquam memori vos eximet ævo.

65. Nullus est ager adeo ferax, ut immodico cultu non exhauriatur.

66. Non lædit, imo sæpenumero iuvat, qui dissentit.

67. Nihil æque perit, atque id quod con-

confertur in ingratos.

68. Neque fronti, neque verbis satis tuto creditur.

69. Nulla est intolerabilior contumelia, quam quæ pro benefactis rependitur.

70. Nocentes ultro sua pœna sequitur.

71. Nihil constat charius quam quod precibus emitur.

72. Nihil moror magnam fortunam pari cum onere coniunctam.

73. Nunquam caret æmulis virtus eminens.

74. Nihil est in rebus humanis tam undique felix, ut non aliquo nævo contaminetur.

75. Ne comnia, nec passim, nec ab omnibus probantur.

76. Nulla res egregia, nisi quæ difficilibus initiis nata est.

77. Non semper proferenda est veritas, & magni refert quando proferatur.

78. Non est humanum, convicia regerere.

79. Noxæ eſt malus vicinus.

80. Non facile premitur egeſtate qui didicit parvo contentus eſſe.

81. Non recte conſulunt, qui non ducuntur iudicio, ſed feruntur cæcis affectibus.

82. Nulla mors violentior, quam quæ accidit ex obturatis urinæ viis.

83. Nemo ſit iudex alienæ conſcientiæ, nec dominus alienæ fidei.

84. Non debent eſſe remedia ipſis morbis atrociora.

85. Non raro docendi modus, aut docentis mores, excitāt tumultus, non Euangelium.

86. Nil opus admiſſo ſubdere calcar equo.

87. Nihil eſt uſquam adeo auſterum, quod non interim ſpiret Chriſtianę charitatis dulcedinem.

88. Nihil eſt novum ſub ſole, & ſcribendi plures libros nullus eſt finis.

89. No-

89. Noſtram induſtriam magis provocat bonorum favor, quam deterret malorum obtrectatio.

90. Nullum illic iudicium eſſe poteſt, ubi tam impotens eſt odium.

91. Non poteſt eſſe ſyncerum, quod coactum eſt.

92. Nec Chriſto gratum eſt, niſi quod voluntarium.

93. Niſi mundum cor habuero, non videbo Deum.

94. Non poteſt male mori, qui bene vixit.

95. Nobilis is demum vere eſt, qui propriis bonis inclaruit.

96. Nullum magnum ingenium ſine mixtura dementiæ.

97. Non quæruntur in Chriſtianis initia, ſed finis.

98. Nihil eſt mendacius odio, nihil vanius ira, nihil fallacius invidia.

99. Non eſt noſtrarum virium, ſed divini muneris.

100. Nobilis eſt nemo niſi ſit vir-

tutis amator.

Centuria V.

1. NImia familiaritas parit contemptum.
2. Nolentes volentes fata nos pertrahunt ad Philosohiam, docentque rerum humanarum contemptum.
3. Non omne dicendi genus convenit personis, vel argumentis quibuslibet.
4. Non maledicendo, sed benedicendo laudem assequimur.
5. Nec Iupiter omnibus placet, sive pluat, sive sereno arrideat vultu.
6. Nosti comicum illud, vel aulicum potius: Mox; cras redi: ubi eras?
7. Nec obtrectationibus, nec syncretismis res bene geritur.
8. Non bene conveniunt, nec in una sede morantur Pudor & egestas.

9. Ni-

9. Nihil eſt tam felix in rebus humanis, cui aliqua peſtis ſeſe non admiſceat.

10. Nihil facilius, quam quodvis crimen in hominem confingere.

11. Nihil tam indomitum, quod non domarent uxores.

12. Nihil tam pie, tamque circumſpecte ſcribi poteſt, quod non aliqua pateat calumniæ.

13. Non poteſt ſubverti, quiſquis in ſolida petra, quæ eſt Chriſtus, pedem fixerit.

14. Non tam ſpectanda orationis cutis, quam ſententiarum vis.

15. Non poteſt male mori, qui bene vixit.

16. Nihil Deus vult, niſi quod nobis eſt optimum.

17. Nemo damnatur niſi ſua culpa, nemo ſervatur, niſi Dei beneficio.

18. Nos interim inter ſpem metumque pendemus.

19. Nonnunquam contra officium est salutare, silere officiosum.
20. Non oportet bonorum virorum amicitiam vitæ spacio terminari.

O.

21. OMnes mundum in pectore gerimus, & ut terreni sumus, ita terrena sapimus & loquimur.
22. Ovidio quævis puellarum species aliquo lenocinio placuit.
23. Omnia novo pestilentiæ genere conflagrant.
24. Odi fretum illud immanissimum, & nautas freto immaniores.
25. Oderunt, quicunque dissentiunt, attamen negant esse liberum arbitrium.
26. Offensiones solent sæpe inter amicos, incolumi tamen fœdere gratiarum, incidere.

27. O

27. O tortuose serpens, qui mille per Mæandros, fraudesque flexuosas, agitas quieta corda.
28. Obsequium amicos, veritas odium parit.
29. Omnia quæ sensu volvuntur vota diurno, Pectore sopito reddit amica quies.
30. Onus onere cumulatur, velut unda supervenit undam.
31. Ordinem monachorum Christus non instituit, sed pastorum oscitantia invexit in mundum.
32. Ob hoc ipsum gratius, quia dictum obscurius.
33. Omnia non sine mente geruntur, nec sine numine divum.
34. Obtrectatorum conviciis macrescimus, faventium applausu pinguescimus.
35. Officia, onera sunt verius, quam ornamenta.

P.

36. Post nubila succedit serenitas.
37. Præsens periculum artificem iam promptum requirit.
38. Plerumque plus valet malorum improbitas, quam bonorum favor.
39. Pii malunt rei, quam religionis iacturam facere.
40. Perdifficile est, senis mutare linguam.
41. Periculum mutare periculo non libet.
42. Pastores queruntur vulgo refrixisse charitatem: fortassis in caussa est, quod in ipsis refrixit pietas.
43. Philostorgia est humani mansuetique animi indicium.
44. Puella nihilo magis suffusa est rubore, quam solet asina, si quando onus excussit tergo.
45. Purpura imperatorem facit, sacerdotem

dotem nunquam.

46. Pulcherrima rerum ſapientia, quæ ſpiritualibus oculis conſpecta, incredibiles excitat amores ſui.

47. Puſillis aviculis non multis opus eſt plumis, hoc eſt, parvo contentis.

48. Parentes quærunt columnam in quam domus inclinata recumbat.

49. Pax, eſt literarum ac ſtudiorum altrix.

50. Pax non poteſt eſſe diutina, aut ſi eſt, gignit corruptos hominum mores, niſi prudentium virorum conſilio gubernetur.

51. Proceres, qui victorias præda metiuntur, malunt imperare beluis, quam hominibus.

52. Probi hoc magis ſitiunt virtutem, quo magis poſſident.

53. Parum amicum eſt, ſcuto abiecto tueri vitalia.

54. Pauci ſunt, qui in alieno negocio bona fide vigilent,

55. Paſtores calumniantes alios, digni ſunt, qui non ſibilis, ſed radicibus, ac putribus ovis, de ſuggeſto deturbentur.
56. Plus ubique valet quorundam improbitas, quam cæterorum integritas.
57. Πολλὰς φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσε.
58. Præſtat nos incidere in manus Dei, quam in manus hominum.
59. Pecuniæ iactura recuperabilis eſt, bona valetudo nullo precio poteſt æſtimari.
60. Plerique gerunt ingenium gloriæ famelicum.
61. Præſtat recurrere, quam decurrere in præcipitium.
62. Pacem abſque bello conſequi minime poſſumus.
63. Peſtem fugimus, non ne moriamur, cui rei naſcimur omnes, ſed ne noſtro vicio moriamur.
64. Plus proficitur civili modeſtia, quam impetu.
65. Præſtat interdum ultro herbam dare,

dare, quam turpiter depugnare.
66. Præſtat iniquioribus conditionibus habere concordiam, quã æquis diſſidium.
67. Puellæ non capillos, ſed loculos potius inſpectant.
68. Pectus excita, & omnes benevolentiæ venas excute.
69. Plus eſt quã perdere beneficium, amicum præſtando hoſtem infeſtiſſimum parare.
70. Pulcrius eſt nonnunquam honorem meruiſſe, quam obtinuiſſe.
71. Plures plerumque corrumpit paupertas, quam opulentia moderata.
72. Prudentes, vultu ad gravitatem compoſito, recte reſpondent.
73. Plus efficitur moderatis conſiliis, quam viribus impotentibus.
74. Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.
75. Plus nobis ſapiunt hoſtes, qui celant

lant omnia , & clam conspirant : nos nihil tegimus.

76. Plerunque fit homo clarior honore contempto, quam fuisset adempto.

77. Plus proficimus civili, blandaque admonitione, quam obiurgatione sæva.

78. Pax iniqua, præferenda bello æquissimo.

79. Plus in iudiciis valet oculatus testis unus, quam auriti decem.

80. Plerique stimulantur famæ glorięque siti.

81. Plato putat sapientem vel invitum ad Reipublicæ commoda rapiendum.

82. Pium est votum, malle mederi seductis, quam occidere.

83. Periodis in longum productis, multa convolvuntur.

84. Populi mores alienant benigni numinis favorem.

85. Præsente Deo, cautus incedam per ignes suppositos cine-

cineri doloso.

86. Philosophia & eruditio per se mala non est, sed plerunque gignit factiones ac dissidia.

87. Precibus extorta, magno empta sunt.

88. Principes malunt esse formidabiles quam amabiles.

89. Purus sit ac simplex eius oculus, qui parat ex oculo fratris festucam ejicere.

Probantur facta iuvenilis ætatis, consilia mediæ, Vota extremæ.

Q.

90. Qualis est oratio, talis est vita.

91. Quid absurdius, quam reges imperare mundo, & nescire quid sit mundus?

92. Quemadmodum ex loquacibus

bus Syngraphis citius nascitur controversia, ita ex plurimis definitionibus nascitur diffidentia.

93. Qui moderate ferre potest impietatis crimen, ille leviter pius est.

94. Quot homines, tot sententiæ.

95. Qui miser mala scabie male prurit, semper quærit cui sese affricet.

96. Quædam tempora surripiuntur nobis, quædam subducuntur, quædam effluunt.

97. Quosdam nec Prometheus refingere, nec Vulcanus recudere potest.

98. Quidam pastores potius ducunt lucrum decimarum, quam animarum.

99. Quibusdam est cruda viridisque senectus.

100. Quæ superis sunt visa, mortalibus rata haberi fas est.

Centu-

Centuria VI.

1. Quidam ovem gestant in capite, vulpem in pectore.
2. Quidam, qui nihil aliud sunt quam numeri, & fruges consumere nati, cornicum vivacitatem superant.
3. Quanto quis est excellentiore doctrina præditus, tanto est invidiæ morsibus magis obnoxius.
4. Quidam nihil aliud sunt quam seminaria seditionum.
5. Quietem animi vel rei dispendio redimito.
6. Qualis est arbor, tales sint fructus oportet.
7. Quidam pastores magis agunt negotium ventris, quam mentis.
8. Quam multa legenda, & quam multum multa.
9. Quæ natura negat, ea pectus & ardor animi suppeditat.

10. Qui-

10. Quidam ſunt tales, ut pulcrius ſit ab his vituperari, quam laudari.

11. Qui multa mentiuntur, non queunt ſemper ſui memores eſſe.

12. Quod corpuſculi viribus deeſt, pectoris ardor ſuppeditat.

13. Qui non poſſunt nobilitari bene merendo, conſpurcanda fama aliena venantur gloriam.

14. Quorundam virulentas contentiones magis conducit contemnere, quam refellere.

15. Quibuſdam in ſolis Sycophantiis victoriæ ſpes ſita eſt.

16. Qui ob leves cauſſas amicus eſſe deſierit, is nunquam ex animo fuit amicus.

R.

17. RES mortalium Euripi in morem alternis vicibus affluunt

fluunt ac defluunt.

18. Regna nullis ornamentis melius decorantur, quam viris eruditione prudentiaque precellentibus.

19. Rerum immedicabilium nullus est efficacior medicus, quam ὁ καιρὸς.

20. Romæ Christianis nec seritur, nec metitur.

21. Regii pectoris vigor languescit nimio literarum studio.

22. Res mortalium iam sursum deorsum miscentur.

23. Reges publicam orbis utilitatem suis privatis commodis posthabere debent.

24. Res expedita est, accusare, sed multiloqua, defendere.

25. Res est solliciti plena timoris amor.

26. Remedia non sint morbo graviora.

27. Rumpitur dum nimium tenditur funiculus.

28. Res est potens, & invicta, veritas.

29. Res humanæ ceu fatorum impulſu tendunt ad Scythicam barbariem.

30. Radices amputandæ, ne malũ toties repullulet.

31. Res invicta eſt veritas, & inexplicabilis Chriſtus veritatis patronus, adverſus quem ſtimulum iactare calces, durum eſt.

32. Res eſt efficax & invicta, veritas, ſed Euangelica prudentia diſpenſanda.

33. Rem ingenioſam facere, iniecto ſpiculo fugere.

Regium eſt male audire, quum bene feceris.

Recta & libera ingenia, impatientius ferunt iniuriam, aut ſervitutem.

S.

34. SUmma veritas plerumque eſt affinis falſitati.

35. Sera gratulatio non ſolet reprehen-

prehendi, sed sera consolatione nihil potest esse frigidius.

36. Spontaneam pietatem amat Christus, non ergastula mancipiorum.

37. Sunt qui aures habent non in capite, sed in ventre.

38. Sacerdotes ad meliorem frugem conversi, subducent orbi tumultus huius seminarium.

39. Seni dignitatem vel fortunam offerre, est cibum offerre edentulo.

40. Sunt qui plus habere videntur curæ, quam naturæ, nec omnia possumus omnes.

41. Solent, qui tyrannidem affectant, aliorum dissidiis suas augere vires.

42. Sunt qui malunt odium in consilium adhibere, quam rationem.

43. Spiritus boni afferunt hilaritatem, mali terrorem ac tædium.

44. Senes si delirant, cum venia delirant : in iuvenibus autem turpissima est deliratio.

45. Sacerdotes debent esse diligentiores ad revincendum, quam conviciandum.

46. Si sacerdotes seminarint sua spiritualia, æquum est ut metant aliorum carnalia.

47. Sortem tuam ita reddes tolerabilem, si, quod sis, esse velis.

48. Sunt qui titulo tenus agnoscunt Christum, cæterum intus gentilitatem spirant.

49. Summum est numinis æterni suffragium promeruisse.

50. Salutem hilaris accipio, meamque cum fenore multo remitto.

51. Solus Christus vere tranquillat animum.

52. Sunt qui oblatrant in absentes, ubi calices reddiderunt eos disertos.

53. Sunt qui plusquam pueriliter insaniunt ieiunio gloriæ.

54. Sa-

54. Satius est, amicos fusius amare, quam prædicare.

55. Semel ictus ab amico non debet magnopere fidere.

56. Semel inimicus nunquam ex corde amicus.

57. Sapientes redduntur reges sapientium hominum consuetudine.

58. Scriptores libris suis non secus atque parentes liberis favent.

59. Sunt qui ex malis aliorum sibi choragium gloriæ comparant.

60. Sæpe summum ius summa est iniuria.

61. Sic ama tanquam aliquando sis osurus: sic oderis tanquam aliquando amaturus.

62. Sine pectore friget omnis eloquentia Christiana.

63. Satius esse puto in quibusdam rebus hallucinari, quam odiosa diligentia ea perquirere, quæ rectius latuissent.

64. Seculum nostrum priscæ barbariei veternum exuit, & in optimis literis feliciter reflorescit.

65. Sunt, qui ad benedicendum elingues sunt, ad obtrectandum vero loquacissimi.

66. Studiorum æmulatio nescit invidiam.

67. Sunt qui non calamo tantum & lingua, sed & Martiis armis pugnant.

68. Sapientis est suo se metiri pede, non alienis laudibus.

69. Sunt, qui affectant dictionis genus, quod Midis placeat potius, quam Musis.

70. Summa ingratitudo, officium officio non reponere.

71. Satius est vel serius discere, quam nescire.

72. Sine pennis volare haud facile est.

73. Suus cuique ingenio contingit Mecœnas.

74. Sunt, qui venoso gloriæ curru volitant.

75. Sunt,

75 Sunt, qui præter sophisticam Theologiam ac perturbatam legum cognitionem nihil volunt scire.

76. Sæpe res arduæ judicem gravem & cordatum postulant.

77. Sunt qui alios adversum alios incitant, ac frigidam suffundunt.

78. Sanissima etiam laboranti stomacho insuavia sunt.

79. Sic est vita mortalium; ut ab animo petenda sit tranquillitas.

80. Studium inanis gloriæ in mediis etiam pietatis officiis solet insidiari.

81. Sumere in aliquem supercilium censorium, inhumanitas.

82. Scylla sic nobis vitanda est, ut ne deferamur in Charybdim.

83. Satius est indulgere concordiæ publicæ, quam suis privatis affectibus.

84. Sunt quos ne Vulcanus quidem

recudere, neque refingere Mercurius possit.

85. Sexui fœminino literæ & ad castitatem & ad famam sunt utiles.

86. Sunt, qui in quolibet levi negocio multum pulveris movent.

87. Sunt in orbe tot malæ linguæ, quę suffundunt frigidam.

88. Semel aulæ frenum momordisti, sessorem perferas oportet.

89. Sæpe etiam vere cœpit simulator amare.

90. Sunt, qui cum portum teneant, ultro se in mare præcipitant.

91. Suum quisque trahit funiculum: utinam unicum potius trahamus funiculum, videlicet Christi.

92. Sunt qui sibi suo iumento accersunt malum.

93. Si malum subito tolli nequit, saltem arte mitigandum est ad tempus, donec morbus

bus admittat medicantis manum.

94. Somnus condonandus humanæ naturæ.

95. Sic obiurgandi improbi, ut semper vino severitatis adiungas oleum lenitatis.

96. Summa nostræ religionis pax est & unanimitas.

97. Suus cuique stylus est, fitque assuetudine familiarior, ac proinde iucundior.

98. Scientia inflat, Charitas ædificat.

99. Senectus solet ad rem attentos reddere.

100. Sapientia vincit maliciam: malicia propagat maliciam.

Centuria VII.

1. SUnt quidam velut stolidum animalculum ad dissidia nati.

2. Sunt qui non admodum vivant medice, nec bibant modice.

3. Sufficit mihi adversus omnes casus bona conscientia.

4. Sunt, qui fumo libertatis decepti fecerunt naufragium.

5. Sunt, qui Christum & Euangelium habent in ore, Satanam in pectore.

6. Sunt, quæ neglecta non lædunt, exagitata graves suscitant tragœdias.

7. Sunt, qui sibi nati, sibi vivunt, omnibus incommodi, sibi solis felices, neque cuiquam benefaciunt, nisi quum moriuntur.

8. Sunt varii ingeniorum habitus, nec omnia omnibus congruunt.

9. Sicut in equis ferocioribus, ita ex adolescentum vitiis præclara virtutum indoles deprehenditur.

10. Summi etiam viri aliquoties dormitant.

Solidus amor à virtute profectus, tam finem nescit, quam virtus ipsa.

T.

11. TRes mihi convivæ prope dissentire videntur, Poscentes vario multum diversa palato.

12. Tempus omnia, vel regit, vel delinit.

13. Tempus ipsum sæpe remedium adfert malis immedicabilibus.

14. Turbam sacrificorum primum religio, mox etiam quæstus invitavit.

15. Tanto felicior est hisce temporibus audacia, quam sapientia.

16. Turpius est, progenitorum claritati tenebras offundere, quam obscuris natum esse.

17. Theologi nunquam expergiscuntur, & quum mandragoræ indormiant, maxime sibi vigilare videntur.

18. Turbare solet Ate studiorum negocium.
19. Tam insanum est, hostem complecti, quam ingratum, amicum negligere.
20. Tineæ & Sorices bonis literis semper infestæ.
21. Tu modo obdura, contraque audentior ito, Quã tua te fortuna sinet.

V.

22. UBi bene es, ibi patria est.
23. Ut olim cum diis, ita nunc cum summatibus viris religiose loquendum.
24. Virtus ipsa satis amplum sui præmium est.
25. Virtutem præsentem odimus, sublatam ex oculis quærimus invidi.
26. Vulgo refrixit charitas; in sacerdotibus pietas.
27. Ut sua cuique facies, sua cuique vox, ita suus cuique stylus

lus & institutum semper fuit.

28. Vix in alio mortalium genere vivit, regnatque mundus, quam in Monachis.

29. Venter mirus est artifex.

30. Unusquisque bene iudicat, quæ bene novit.

31. Valet plus obsequium & cordata blandiloquentia, quam animus præceps & impotens.

32. Virtuti eximiæ nullo opus est præconio.

33. Vena eloquentiæ facile inarescit, ni cotidiana legendi dicendique exercitatione sufficiat.

34. Ventoso gloriæ curru volitant superbi.

35. Vehementi desiderio omnis mora longa est.

36. Virtutum fulgor omnes invidiæ fumos discutit.

37. Vetus proverbium est, usque ad aras, sed vetustius exemplum, usque ad pecunias.

38. Venter non tantum auribus, ut ait Cato, verum etiam ocu-

lis & mente caret.
39. Vindictam molimur omnes, vitæ mutationem nemo vel somniat.
40. Victoria mihi non placet, quæ iactura necessitudinis emitur.
41. Ut nusquam fere non nocet laudator, ita semper prodest reprehensor.
42. Ut rara supellectile, ita bonis amicis parcius utendum esse censeo.
43. Ut corporum morbi quidam, ita & mentium pestes ad siderum effectus recte referuntur.
44. Veritas laborare potest, vinci non potest.
45. Virtus egregia semper invidiæ fuit obnoxia.
46. Una salus victis, nullam sperare salutem.
47. Varium & mutabile semper Fæmina.
48. Virtute nemo potest abuti, divitiis abutuntur multi, sed suo, non

non rerum vicio.

49. Veritas conficit iuvenes famæ ieiunio præcipites, vel gloriæ fame insanientes.

50. Vetus est ars calumniatorum, insignium virorum famam contemerare, & optimis conatibus obsistere.

51. Ut vitæ, ita famæ alienæ dominus est, qui suæ contemptor est.

52. Vigor Euangelicæ doctrinæ in nostris moribus obsolescit.

53. Vera pietas habet aliquoties indignationem suam; sed charitatis dulcore temperatam.

54. Veritatis ut simplex, ita constans est oratio.

55. Vix cum alio vitio peius convenit Musis & Minervæ, quam cum luxu, & intemperantia.

56. Vetulam arborem transplantare non vacat periculo.

57. Vulpina pellis assuenda, si leonina non assequeretur.

58. Virtus eximia etiam inimicos suos rapit in admirationem sui.

59. Variæ ſunt ingeniorum dotes: multæque ſeculorum varietates.

60. Ut facilius, ita & felicius diſcuntur, quæ iam inde à teneris annis percipiuntur.

61. Una naſcendi ratio eſt omnibus; moriendi mira varietas.

62. Veritas laborare poteſt, vinci non poteſt.

63. Vinculis arctioribus aſtringenda eſt bonorum amicitia.

64. Ut famæ pictor, ita dictionis rhetor abſolutum exemplum à multis petat oportet.

65. Ut palatorum, ita ingeniorum ſemper fuere diverſa iudicia, nec ideo cuilibet libera.

66. Volens ſequor, quo vocat communis naturæ curſus.

67. Varia ſunt hominum iudicia.

68. Linguæ procacitate ſordes non eluuntur.

69. Invidia virtute parta, gloria eſt.

70. Iudiciis acerbis civitas magis

gis vastatur, quam corrigitur.
71. Imperio maximo, maxima inest cura.
72. Ignavia nemo immortalis factus.
73. Ira atque cupido consultores pessimi.
74. Ingenium socordia torpescit.
75. Gloriæ itinera duo, pacis scilicet ac belli.
76. Gloria maiorum, posteris lumen.
77. Divitiæ iniuriarum suspicioni obnoxiæ.
78. Fœderati paci publicæ officiunt.
79. Fortuna nihil vel eripere, vel largiri potest.
80. Dignitati magis quam famæ consulendum.
81. Consultantes de rebus dubiis, odio & amicitia vacare decet.
82. Comedere bis in die, vitio antiquis dabatur.
83. Avaritia bellua fera.

84. Avaritia corpus & animum effœminat.

85. Avaritia bonos Romanorum mores subvertit.

86. Virtus post vitam magis se attollit.

87. Animi bona sunt æterna; corporis, fluxa.

88. Animus, vitæ mortalium dux, atque imperator.

89. Ambitio virtuti, quam avaritia, affinior.

90. Amici, officio & fide parantur.

91. Amicitia firma est, idem velle & idem nolle.

92. Senatus animus, plebs corpus est.

93. Vera magnitudo animi, maxime enitescit in periculis.

94. Timor malus est diuturnitatis custos.

95. Alieno periculo discimus sapere.

96. Eventus plerumque de æquitate bellorum iudicat.

97. Non expectanda est extrema necessitas.

98. Vera ornamenta rectius in animis hominum quam compitis collocantur.

99. Privatæ inimicitiæ aliquando Reipub. prosunt.

100. Domum paternam vendere, infame antiquitus.

101. Flagitium est, Regem munificentia vinci.

102. Sero dat qui roganti dat. Seneca.

103. Viro labor, mulieri mundicies convenit.

104. Voluptas pugnat cum præmiis virtutis.

105. Animus tyranni nunquam quietus aut securus esse potest: timetur enim ab omnibus, & contra ipse omnes timet.

106. Ægrum animum facile somnus opprimit.

107. Superbia commune nobilitatis malum.

108. Secundæ res insolentiam pariunt.

109. Munimenta Regni sunt boni amici. Cic.

110. Omnia Romæ venalia. Unde Jugurtham dixisse ferunt, Urbem venalem, & mature perituram, si emptorem invenerit.

OLYM-

Olympiæ Moratæ Adhortatio ad pietatis studium, & consolatio in adversis.

Ex eius Dialogis.

I.

T*Antum te, mea Theophila,* hortabor, ut in vita humana, divina saltem studia colas. Si enim ex illis aliquid voluptatis cepisti, in quibus nulla solida utilitas delectatioque inest, nisi puerilis: hæc gaudio te delibutam reddent, cui nulla unquam ægritudo intercedit.

2.

Studia divina sunt ægri saluberrimi,

mi, & maxime fertiles, è quibus amici Dei lætos & uberes & immortales fructus capiunt.

3.

Qui se ipsum nobis dedit, spiritum quoque sanctum dabit, cujus instinctu cœlestia illa bona, omnem humanæ mentis captum excedentia, gustare poterimus: in quo gustu vita beata consistit.

4.

Nullus est, qui modo in Christo pie vivere velit, qui non acerbissimos dolores, miseriasque, perferat, & suam crucem cotidie ferat: tu tantum oculos in tua mala conjicis.

5.

Nullus est pius Deo serviens, quem diabolus vitam suam tranquille ac placide traducere patiatur; imo obnixe facit, quo eum funditus perdat: iam hac, iam alia, si hac non succedit, agreditur via: iam morbo, iam ignominia afficit: iam ad paupertatem redigit: iam in odium charissimorũ inducit, dissensionemque inter coniunctissimos commovet.

6.

Deus aliis alia munera donat, & aliud alii onus imponit: Tu autem noli de eius iudiciis iudicare, certo sciens, nihil eum temere facere, sed omnia, quæ nobis ex usu sint. Si igitur in rem nostram esset, ista vel ista habere, quæ stulta cupiditate nobis sæpe exoptamus, profe-

cto

cto large effuſeque donaret, qui ſe ipſum, quo nihil maius eſt, nobis donavit.

Brevi autem in portum optatum recipiemur: Tempus æque in adverſis, quam in ſecundis volat.

FINIS.

Soli Deo Triuno Gloria.

Cornelis Meert

1707